

**T.C.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET
VE FİNANSMAN
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KARLILIK VE RİSKİN
BELİRLEYİCİLERİ**

Cem BAĞÇELİ

Danışman

Doç. Dr. Fatma Dilvin Taşkın

İzmir, 2017

**T.C.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET
VE FİNANSMAN
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KARLILIK VE RİSKİN
BELİRLEYİCİLERİ**

Cem BAĞÇELİ

Danışman

Doç. Dr. Fatma Dilvin Taşkın

İzmir, 2017

TEZ JÜRİSİ ONAY SAYFASI

Tez Danışmanı olarak bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Doç.Dr.Fatma Dilvin TAŞKIN (Danışman)

18.05.2017

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Doç.Dr.Sevinç Güler ÖZÇALIK

18.05.2017

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Yrd.Doç.Dr.Şaban ÇELİK

18.05.2017

Doç.Dr. Çağrı Bulut

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türk Bankacılık Sisteminde Karlılık ve Riskin Belirleyicileri**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğum belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25/04/2017

Cem Bağçeli

ÖZET

Yüksek Lisans

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KARLILIK VE RİSKİN BELİRLEYİCİLERİ

Cem BAĞÇELİ

Yaşar Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası Ticaret ve Finansman Yüksek Lisans Programı

Finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan bankacılık sektörü, ülke ekonomilerinin gelişmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bankacılık sektörünün karlılığının azalması ülkedeki ekonomik unsurları, üretim mekanizmasını, işsizlik oranlarını v.b. olumsuz etkileyeceğinden dolayı bankacılık sektörünün karlılığına etki eden faktörlerin belirlenmesi ve takibinin yapılması gerekmektedir. Söz konusu faktörlerin bir kısmını bankaya özgü değişkenler oluştururken, diğer bir kısmını ise, makro ekonomik sistem içerisinde kaynaklanan değişkenler oluşturmaktadır.

Türkiye’de mevduat bankalarının karlılığını etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlayan ve beş bölümden oluşan bu çalışmada, finansal sistem ve banka kavramları, Türk bankacılık sisteminin genel yapısı ele alınmıştır. Karlılığın belirleyicileri, bankaya özgü değişkenler ve makro ekonomik değişkenler adı altında iki gruba ayrılmıştır.

2004 – 2015 dönemleri aktif karlılığı (ROA), özkaynak karlılığı (ROE) ve net faiz marjı (NFM) ile 2006 – 2015 dönemleri banka riski (Z) panel veri analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Analiz sonuçları incelendiğinde, sermaye oranının, aktif karlılık, net faiz marjı ve banka riski için en önemli değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca döviz kurlarında yaşanacak olan artışların, banka yükümlülüklerini arttırması nedeniyle karlılığa olumsuz etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bankaya özgü değişkenler ve makro ekonomik değişkenler bankacılık sektöründe riski doğrudan etkileyen faktörlerdir. Bu etkilerin ortaya çıkmasındaki en büyük nedenler döviz kurları ve faiz oranlarıdır. Ülkemizde bankacılık sektörü karar mekanizması olan TCMB yapmış olduğu faiz ve döviz kuru ayarlamaları ile ekonomik istikrara doğrudan katkıda bulunup banka riskini azaltmaya yönelik tedbirler almaktadır.

Anahtar Kelime: Özkaynak Karlılığı, Net Faiz Marjı, Aktif Karlılığı, Banka Riski, Türk Bankacılık Sektörü

ABSTRACT

Master Thesis

DETERMINANTS OF PROFITABILITY AND RISK ON TURKISH BANKING SECTOR

Cem BAĞÇELİ

Yaşar University

Institute of Social Sciences

Master of Department of International Trade and Finance

Banking sector that is important for financial system plays an important role for development of country economics. It is necessary identification and follow-up of the factors affecting profitability of the banking sector, due to reduction of profitability of the banking sector affects negatively to economic facts, production mechanism, unemployment rate etc. in the country. Some parts of the factors are bank-specific variables and the other parts are variables caused by macro-economic system.

At this study that aims to determine factors affecting profitability of the commercial banks in Turkey and have five chapter, the concepts of financial system and bank, the general structure of Turkish banking system are investigated. The determinants of profitability are separated two group named bank-specific variables and macro-economic variables.

Between 2004 and 2015, Return on Assets (ROA), Return on Equity (ROE), Net Interest Margin (NIM) and between 2006 and 2015, the bank risk are analyzed by using the method of panel data analyze.

When the results of analyze are examined, it is obtained that capital ratio is the most important variable for Return of Assets, Net Interest and bank risk. Also, it occurs that increases on the exchange rate affect negatively to profitability, cause of increasing bank liability.

Bank-specific variables and macro-economic variables are factors that affect directly to the risk on banking sector. The biggest reasons that occur this situation are exchange rate and interest rate. The Central Bank of Turkey that is decision mechanism of banking sector on our country contributes to economic stability directly and take precautions that aim to reduce bank risk by arrangement of exchange and interest rates.

Keywords: Return on Equity (ROE), Net Interest Margin (NFM), Return on Assets (ROA), The Bank Risk, Turkish Banking Sector.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimin hazırlanmasında tecrübesini benimle paylaşan ve sağladığı her türlü destek ile tezin geliştirilmesine yönelik büyük katkıda bulunan danışman hocam Doç. Dr. Fatma Dilvin Taşkın'a teşekkür ediyorum. Bununla birlikte çalışmanın hazırlanması süresince, veri temininde yardımcı olan Araş. Gör. Mustafa Okur'a; literatür taraması ve çeviri konularında yardımcı olan arkadaşım Cevdet Kaplan'a da teşekkür ederim.

Ayrıca beni yetiştiren ve çalışma süresince desteklerini her zaman hissettiğim canım aileme çok teşekkür ederim.

CEM BAĞÇELİ

İÇİNDEKİLER
TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KARLILIK VE RİSKİN
BELİRLEYİCİLERİ

TUTANAK.....	i
YEMİN METNİ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE BANKA KAVRAMI

1.1. Finansal Sistemin Amacı ve Hizmetleri.....	4
1.2. Finansal Kurumlar.....	5
1.3. Banka Kavramı.....	6
1.3.1. Yasal Niteliklerine Göre Bankalar.....	9
1.3.2. Mülkiyet Oluşumlarına Göre Banka Türleri.....	10
1.3.3. Kuruluş Yerlerine Göre Banka Türleri.....	10

1.3.4. Faaliyetlerine Göre Banka Türleri	11
1.3.5. Ekonomik Faaliyetlerine Göre Banka Türleri.....	12
1.4. Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar.....	12
1.4.1. Mevduat (Ticaret) Bankaları	14
1.4.2. Kalkınma Ve Yatırım Bankaları	25
1.4.3. Katılım Bankaları	28

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN 1980 – 2015 DÖNEMİNDE GELİŞİMİ

2.1. 1980 - 1990 Dönemi.....	31
2.2. 1990-1999 Dönemi.....	34
2.3. 2000-2001 Krizi.....	35
2.4. 2010 – 2015 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Bankaların Yapısal Analizi. 44	
2.4.1. 2010-2015 Yılında Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Sayısı	44
2.4.2. Bankacılık Sektöründeki İstihdam	45
2.4.3. 2010-2015 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Bankaların Aktif Payları. 46	
2.4.4. 2010-2015 Döneminde Bankalarının Özkaynak Karlılığı	47
2.4.5. 2010-2015 Döneminde Bankalarının Aktif Karlılığı	48
2.4.6. 2010- 2015 Mevduat Bankalarının Takipteki Krediler Oranı.....	49
2.5. Sermaye Yeterliliği (Basel I- Basel II- Basel III).....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKACILIKTA RİSK VE KARLILIK

3.1. Bankaların Karşılaştığı Riskler	56
3.1.1. Kredi Riski	56
3.1.2. Piyasa Riski	58
3.1.3. Likidite Riski	59
3.1.4. Faiz Oranı Riski	61
3.1.5. Kur riski	63
3.1.6. Operasyonel Risk	65
3.2. Bankacılıkta Karlılık Göstergeleri	67
3.2.1. Özkaynak Karlılığı (ROE – Return on Equity)	67
3.2.2. Aktif Karlılığı (ROA – Return On Assets)	68
3.2.3. Net Faiz Marjı	68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKA PERFORMANSINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERE İLİŞKİN LİTERATÜR TARAMASI

4.1. Banka Karlılığını Etkileyen Faktörlere İlişkin Uluslararası Alanda Yapılan Çalışmalar	70
4.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	76
4.3. Banka Riskine Etkileyen Faktörlere İlişkin Yapılan Çalışmalar	83

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE RİSKİN BELİRLEYİCİLERİNE İLİŞKİN ANALİZ

5.1. Çalışmanın Amacı Ve Kapsadığı Yıllar	85
5.2. Çalışmada Kullanılan Değişkenlerin Tanımlanması.....	86
5.3. Analiz Yöntemi.....	92
5.4. Değişkenlere Ait Genel İstatistikler	93
5.5. Analiz Sonuçları ve Sonuçların Değerlendirilmesi.....	95
5.5.1. Aktif Karlılığın Belirleyicileri.....	96
5.5.2. Özkaynak Karlılığı Belirleyicileri.....	98
5.5.3. Net Faiz Marjı Karlılığı Belirleyicileri	100
5.5.4. Banka Riski Ölçütüne Etki Eden Faktörlerin Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	102
5.5.5. Analiz Sonuçlarının Genel Olarak Değerlendirilmesi	104
SONUÇ.....	108
KAYNAKÇA.....	112
EKLER.....	119
EK 1 Çalışmada Yer Alan Bankalar	119
EK 2 Aktif Karlılığına İlişkin Sonuçlar	121
EK 3 Özkaynak Karlılığına İlişkin Sonuçlar	122
EK 4 Net Faiz Marjı Karlılığına İlişkin Sonuçlar	123
EK 5 Banka Riskine İlişkin Sonuçlar.....	124

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu
EQ	Toplam Özkaynaklar
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
NFM	Net Faiz Marjı
ROA	Aktif Karlılığı
ROE	Özkaynak Karlılığı
SYR	Sermaye Yeterliliği Rasyosu
TA	Toplam Varlıklar
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablolar	Sayfa
Tablo 1: Türk Finans Sektöründe Faaliyet Gösteren Kuruluşlar	6
Tablo 2: 31.12.2016 yılı itibariyle banka, şube ve çalışan sayıları	13
Tablo 3: Kalkınma ve Yatırım Bankalarını Banka, Şube ve Personel Sayıları.....	25
Tablo 4: 31.12.2016 itibariyle Katılım Bankaları Şube Sayısı	28
Tablo 5: Bankacılık Sisteminin Finansal Açıdan Karşılaştırılması	33
Tablo 6: Kamu Borç Stoku (GSYİH'nin yüzdesi).....	42
Tablo 7: 2010 – 2015 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Mevduat Banka Sayısı	44
Tablo 8: 2010 – 2015 Mevduat Bankaları İstihdam Sayıları	45
Tablo 9: 2010 – 2015 Yılları Arasındaki Bankaların Aktif Payları	46
Tablo 10: 2010 – 2015 Yılları Arasında Bankacılık Sektörü Özkaynak Karlılığı.....	47
Tablo 11: 2010 – 2015 Yılları Arasında Bankacılık Sektörü Aktif Karlılığı.....	48
Tablo 12: Mevduat Bankalarının Yıllara Göre Takipteki Krediler Oranı.....	49
Tablo 13: Yıllara Göre Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterlilik Oranı	52
Tablo 14: Çalışmada Kullanılan Değişkenler Kodları ve Değişkenlerin Kaynakları	88
Tablo 15: Değişkenler, Değişken Kodları, Beklenen Etki.....	91
Tablo 16: Modellerde Yer Alan Değişkenlere İlişkin Özet İstatistik Veriler	93
Tablo 17: 2004 – 2015 ile 2006 – 2015 Dönemleri için Hausman Test İstatistikleri	94
Tablo 18: Açıklayıcı Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri	96
Tablo 19: Açıklayıcı Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri	98
Tablo 20: Açıklayıcı Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri	100
Tablo 21: Açıklayıcı Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekiller	Sayfa
Şekil 1: Türkiye’de 2001- 2016 Yılları Arasında Mevduat Bankalarında Bulunan Toplam Mevduatlar	22
Şekil 2: Likidite Krizine Neden Olan Faktörler	600

GİRİŞ

Ülkemizde finansal sistem içerisinde en büyük paya sahip olan bankacılık sektörünün büyümesi ve gelişmesi Türkiye ekonomisi için çok önemli bir unsurdur. Türk bankacılık sektörü, geçmiş yıllarda yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelerden etkilenmiştir. 1980 yılından sonra yaşanan gelişmelerle birlikte bankacılık sektörünün yapısında önemli değişimler yaşanmıştır. Ülkemizde yaşanan 2000 ve 2001 krizleri sonrası alınan tedbirler ile bankacılık sisteminin daha güçlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, Türk bankacılık sisteminin karlılık ve risk belirleyicileri incelenmiştir. Bankaya özgü değişkenler ve makroekonomik değişkenler kullanılarak, aktif, özkaynak ve net faiz marjı karlılığı ile banka riski analiz edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki mevduat bankalarının karlılığını ve riskini olumlu ya da olumsuz etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve sonuçlara dayalı olarak bankaların bilanço yapılarıyla ilgili yapılması gerekenler konusunda çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye'deki bankacılık sektörünün karlılığını ve riskini belirleyen faktörlerin incelendiği bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, finansal sistem ve banka kavramı, banka türleri, mevduat bankalarının fonksiyonları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi incelenmiştir. Ayrıca 2010 – 2015 dönemleri arasındaki mevduat bankalarının yapısal analizine de yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, risk ve bankacılık risk faktörleri ayrıntılı olarak özetlenmiştir. Dördüncü bölümde, literatür araştırmaları incelenmiştir. Banka karlılığı ve banka riski hakkında uluslararası ve Türkiye'de yapılmış çalışmalarda ele alınmıştır. Beşinci ve son bölümde ise, Türkiye Bankalar Birliği'nin (TBB) , üçer aylık olarak yayımladığı raporlardan düzenlenen verilerle, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kamu sermayeli, özel sermayeli ve yabancı sermayeli mevduat bankalarına ait, 2004 – 2015 dönemlerinde karlılığın belirleyicileri, 2006 – 2015 dönemlerinde ise, banka riski belirleyicileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma süresince bankaların finansal verileri üzerinde panel veri analizi yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde, analiz sonuçları ve

bu sonuçlara ilişkin genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir. Banka karlılığı ve banka riski, finansal sistem içerisindeki yapının korunmasına yonelik oldukça önemli unsurlardır. Karlılık ve banka riskine olumlu ya da olumsuz etkileyen faktörlerin belirlenmesinin sektöre bu bakımdan faydalı olacağı düşünülmektedir. Düşük risk unsurlarına sahip ve karlı bir bankacılık sektörü finansal sistemin gelişmesine ve ekonomik istikrarın sağlanmasıya yonelik katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL SİSTEM VE BANKA KAVRAMI

Finansal sistem, ekonomik sistem içerisinde fon fazlası olanlar ile fon açığı bulunan kişi ya da kurumlar arasındaki fon transferini gerçekleştirmektedir (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 1).

Başka bir deyişle, finansal sistem, finansal yapı düzeninde gerçekleşen tüm olayların, fonların ihtiyacı olan kişilere aktarılmasıdır. Fon fazlası olan kişi ya da kurumların, fon açığı olan kişi ya da kurumlar arasında gerçekleşecek olan fon transferi o kadar kolay değildir. Bu sistemin sorunsuz ilerleyebilmesi için düzgün işleyen bir finansal sisteme ihtiyaç vardır. Fon fazlası ve açığı olanlar arasındaki fon transferi doğrudan (aracısız) ve dolaylı (aracılı) olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Doğrudan fon transferlerinde, fon arz edenler ve fon talep edenler arasında herhangi bir finansal aracı kullanılmadan gerekli olan fonları piyasada alma ya da satma yoluna gitmektedir. Dolaylı fon transferlerinde, fon arz edenler ve fon talep edenler arasında finansal araçların yardımıyla gerekli olan fonları piyasada alma ya da satma yoluna gitmektedir (Erdem , 2010, s. 49-50).

Ekonomik düzen içerisinde finansal sistemin beş bölümü vardır. Bunlar (Parasız, 2007, s. 1-2);

- Para, ekonomik sistem içerisindeki varlıkların alımında kullanılmaktadır.
- Finansal araçlar, fon arz edenlerle fon talep edenler arasındaki fonları ve fon içerisinde yer alan risk unsurlarının transfer etmek için kullanılmaktadır.
- Finansal piyasalar, finansal araçların düzgün işleyen bir sistem içinde satılmasını sağlamaktadır. Türkiye’de finansal piyasalara en güzel örnek Borsa İstanbul’dur.
- Finansal kurumlar, finansal sisteme giriş, alım-satım, kredi işlemleri gibi birçok alanda yatırımcılara aracılık ederler. Türkiye’de bankalar ve sigorta şirketleri finansal kurumlara örnektir.
- Merkez Bankası, bu sistem içerisinde yer alan süreçlerin yönetilmesi ve gelişmesi için çalışmalar yapan kurumdur.

1.1. Finansal Sistemin Amacı ve Hizmetleri

Finansal sistemin amacı, ekonomide faaliyet gösteren kurumlar arasındaki ticarete genel bir fiyat düzeyi oluşturmasını amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi firmaların, hedeflerine daha kolay ulaşmasını ve ödemeler dengesinin sağlanmasını daha kolay hale gelecektir. Ulaşılan hedefler doğrultusunda büyüme oranı da aynı oranda artış göstermektedir. Büyümekte olan bir firma sektöre daha çok istihdam sağlamaktadır. Bu durum ekonomik sistem içerisinde yer alan kaynakların maksimum düzeyde kullanılarak daha çok fon sağlanmasını beraberinde getirmektedir (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2001, s. 20).

Finansal sistem, fon arz edenler ile fon talep edenler arasındaki fon transferini sağlamanın yanında bu yapının daha sistemli çalışması için birtakım hizmetler vermektedir. Bunlar şu şekilde sıralanır (Erdem , 2010, s. 52-54);

- **Risk Faktörünün Dağıtılması:** Finansal sistem içerisinde fon kullanan ya da fon kullanılmak isteyen yatırımcılar olası bir risk faktörü ile karşı karşıyadır. Yatırımcı oluşacak olan risk faktörünü en aza indirebilmek için riski çeşitlendirme yolunu tercih etmektedir. Riski çeşitlendirmenin yolu, yatırım yapılacak hisse senedi, tahvil, mevduat gibi yatırım araçlarından belli miktarlarda alınarak kazanılan ya da kaybedilen getiri oranlarının dengelenmesiyle sağlanmaktadır. Bu durumun tam tersi, daha yüksek bir getiri oranı elde edilebileceği gibi, tamamen kaybetme riski de taşımaktadır.
- **Ekonomik Varlıkların Kolayca Paraya Dönüştürülmesi:** Finansal sistem, ekonomik varlıkların kolayca paraya dönüştürülmesini sağlamaktadır. Yatırımcının elinde olan varlıkların istenildiğinde kullanıma hazır olacak duruma gelmesi, çeşitli mal ve hizmetleri satın almak veya herhangi bir şeyle değiştirmek daha kolaydır. Yatırımcılar, bu durumda oluşabilecek olan fırsatları değerlendirerek daha yüksek getiri oranlarını elde ederler.
- **Finansal Yapı İçerisindeki Bilgilerin Toplanarak Bunların Fonları Talep Eden ya da Arz Edenlere Ulaştırılması:** Finansal sistem içerisindeki bilgilerin toplanması ve dağıtılması fon arz ya da talep edenlerin getiri oranlarını doğrudan etkilemektedir.

Finansal piyasalarda bilgi ikiye ayrılmaktadır. Simetrik bilgi, taraflar arasında gerekleŖecek olan iŖlemlerle ilgili her iki tarafında aynı düzeyde bilgiye sahip olma durumudur. Bu durumda oluŖacak olan fırsat ve tehditler her iki taraf içinde aynı düzeydedir. Asimetrik bilgi, taraflar arasında gerekleŖecek olan iŖlemlerle ilgili taraflardan birinin daha fazla bilgiye sahip olma durumudur. Fırsatların ve tehditlerin oluŖması durumunda daha fazla bilgiye sahip olan taraf daha avantajlıdır.

1.2. Finansal Kurumlar

Finansal kurumlar, fonların aktarılması, fon dnŖümü, fon transferi iŖleminde alıcı ve satıcıya hizmet vermektedir. Finansal kurumların, finansal sistem içerisinde saėlamıŖ olduğu faydaları Ŗu Ŗekilde sıralayabiliriz (Parasız, 2007, s. 25-30);

- Yeni yatırım fırsatları oluŖturma
- Alıcı ve satıcı arasında aracılık faaliyetlerini yürütülmesi
- OluŖan risk faktörlerini azalma yoluna gitme
- İŖlem maliyetlerini azaltma yoluna gitme
- Vade süresi ayarlaması
- Kredi hizmeti sunmak

Finansal kurumlar, finansal araçlarla ilgili iŖlemlerin yapılmasında fon kullanan ve fon sunan kiŖilere hizmet vermektedir. Bu kurumlar finansal araçlarla ilgili pazar araŖtırması yapan ve bunları yatırım fırsatına dnŖtrerek fon maliyetlerini azaltmaktadır. Finansal kurumlar, piyasadan toplamıŖ olduğu fonları eŖitli risk unsurlarına dağıtarak risk ayarlaması yapmaktadır. Finansal kurumlar tarafından, fon kullanan ve fon talep eden kiŖilerin kullanmıŖ oldukları fonların, vade sürelerini ayarlayarak her iki tarafın gereksinimlerini karŖılamaktadır. Finansal kurumların sunmuŖ olduğu bu hizmetler yatırımcının tasarruflarını daha etkin bir biçimde kullanmasını sağlarken genel olarak ülke ekonomisinin geliŖmesinde de katkıda bulunmaktadır (CanbaŖ ve Doğukanlı, 1997, s. 109-111).

Finansal kurumları genel olarak iki grupta toplamak mümkündür. Bunlardan ilki para yaratan finansal kurumlar, ikinci olarak ise para yaratmayan finansal

kurumlardır. Para yaratan finansal kurumlar, fon talep eden ile fon arz eden arasında satın alma gücü yaratarak fonların birikimine ve kullanılabilir hale getirilmesini sağlayan finansal kurumlardır. Mevduat bankaları, katılım bankaları ve merkez bankası para yaratan finansal kaynaklara örneklerdir. Para yaratmayan finansal kurumlar ise satın alma gücü yaratmadan toplamış oldukları fonları ödünç veren ya da farklı yatırım alternatiflerine yönlendirilmesini sağlayan finansal kurumlardır. Örneğin, yatırım ve kalkınma bankaları, sigorta şirketleridir (Canbaş ve Doğukanlı , 2007, s. 160).

Tablo 1: Türk Finans Sektöründe Faaliyet Gösteren Kuruluşlar

Bankalar	49	48	49	49	51	52
Finansal Kiralama Şirketleri	35	31	31	33	30	29
Faktöring Şirketleri	76	75	78	76	77	66
Finansman Şirketleri	11	12	13	13	12	12
Varlık Yönetimi	6	8	8	11	10	13
Bankalarda Bağımsız Denetim Yapma Yetkisine Sahip Kuruluşlar	40	42	42	42	39	39
Derecelendirme Kuruluşları	3	3	3	1	1	1
Değerleme Kuruluşları	14	56	91	144	123	127
Türkiye'de Yabancı Banka Temsilcileri	40	45	43	47	48	48
Finansal Holding Şirketleri	3	3	3	3	3	3
Diğer Kuruluşlar	4	5	5	5	6	15
Toplam Kuruluş Sayısı	281	323	361	389	394	390

Kaynak: BDDK faaliyet raporu, 2015, s 77

Türk finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar yukarıdaki tabloda özetlenmiştir. Finansal sistem içerisinde toplanan fonların büyük bir kısmı bankacılık sistemi içerisinde. Fon ihtiyacı olan kişi ya da kurumlar bankadan kredi yoluyla fon tahsili yoluna gitmektedir.

1.3. Banka Kavramı

Banka, gerçek ve tüzel kişilerin, faaliyet gösteren işletmelerin, devletlerin para ile ölçülebilen bir kıymetin (sermaye, nakit para, kredi) her türlü işlemi yapan ve

gerekli durumlarda ihtiyaçlarını karşılayan kurumlara verilen isimdir (Takan, 2001, s. 2).

Bankalar çeşitli kalemleri kullanarak fon sağlama yoluna giderler. Sağlamış oldukları fonları kredi işlemlerinde kullanırlar. Sağladıkları fon karşılığında ödenecek olan faiz oranından daha yüksek bir faiz oranı belirleyerek bu kredi işleminde kar elde etmeye çalışan kurumlardır (Geylan, 1985, s. 16-17).

Bir başka ifadeyle banka, fon fazlası olandan, fon ihtiyacı olanlara para, sermaye ve kredi işlemlerini gerçekleştirebilen ve bu kişileri ya da kurumları bir araya getiren işletmedir (Aksoy, 1998, s. 12-13).

Kasasında bulunan paraları belli faiz oranları ile kullandıran, kredi işlemleri, kambiyo işlerini gerçekleştiren, kasalarında değerli finansal araçlar ya da belgeleri muhafaza eden, finansal ve ekonomik faaliyetlerde bulunan kurumlara banka denir (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 104).

1980 yılında ekonomik alanda yaşanan gelişmeler, faiz oranlarının serbest olması, dalgalı kur rejimine geçilmesi bankacılık sektörünün büyümesine ve gelişmesine katkıda bulunmuştur. 1990 ve 2000 yıllarının başında yaşanan krizler bankacılık sektörünü olumsuz anlamda etkilemiştir. Bankaların tekrardan sağlıklı bir yapıya kavuşması için birtakım önlemler alınmıştır (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 103).

Günümüzde ise bankalar teknolojik sistemlerin her geçen gün gelişmesiyle birlikte ekonomik ve finansal anlamda birçok hizmet vermektedir. Bankacılık sektörünün farklı faaliyet alanları ve faaliyet konuları bulunmaktadır.

Bankacılık tarihsel gelişimi boyunca ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik, yasal alanlarda ayrışmalar yaşanmıştır. Bu ayrışmalar neticesinde banka türleri ortaya çıkmıştır. Ülkemizde banka türleri beş grupta toplanmıştır (Gündoğdu, 2016, s. 175-184).

Bankalar finansal piyasalar içinde ticari bir işletme oldukları için en önemli faaliyetleri kar elde etmektir. Bankalar ekonomik sistemin sağlıklı çalışabilmesi için

üstlenmiş olduğu birçok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevler, finansal sistem içerisinde aracılık faaliyetlerini yürütme, sağlamış oldukları kredi imkânı ile likidite yaratma, kredi başvurusunda bulunan kişi ya da firmaları değerlendirmek ve izlemek, finansal piyasalarda oluşabilecek bilgi eksikliklerini gidermek, para politikasının etkinliğini artırarak ekonomik istikrarın oluşmasını sağlamak, dış ticarete konu olan mal ve hizmetleri finanse ederek ihracatın gelişmesinde katkıda bulunmaktır (Göçmen Yağcılar, 2011, s. 5).

5411 sayılı bankacılık kanununa göre bankaların faaliyet konularını şu şekilde sıralayabiliriz (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 2005);

- Mevduat kabulü,
- Katılım fonu kabulü,
- Saklama işlemleri,
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri,
- Sermaye piyasası araçları alımı ve satımının gerçekleştirilmesi,
- Daha önce ihraç edilen sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- Yatırım danışmanlığı işlemleri,
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi,
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım ve satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı,
- Faktöring ve forfaiting işlemleri,
- Bankalar arası piyasada para alım satım işlemlerine aracılık etme,
- Finansal kiralama işlemleri,
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık işlemleri.

5411 sayılı Bankacılık kanunun amacı; Türkiye'deki finansal sistemin istikrarlı ve güven ortamında sağlanmasıdır. Yukarıdaki maddelerden anlaşılacağı gibi bu

kanun bankaların parasal anlamda Türkiye içinde hayati bir öneminin olduğunu söylemektedir. Finansal sistemdeki bu güven ortamını ve bankalardaki bu işlemlerin gerçekleşmesi Merkez Bankasının kontrolü altında sağlanacaktır (Para aktarımı).

Ülkemizde faaliyet gösteren bankalar, mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankalarıdır. 5411 sayılı bankacılık kanunu faaliyet konularına göre bankalar bazı sınırlamalara tabi tutulmaktadır. Örneğin mevduat bankaları, katılım fonu kabul işlemleri, katılım bankaları, mevduat işlemlerini, kalkınma ve yatırım bankaları ise mevduat ve katılım fonu işlemlerini gerçekleştiremeyecekleri ifade edilmiştir (Gündoğdu, 2016, s. 3).

Bankaları yasal niteliklerine göre, mülkiyet oluşumlarına göre, kuruluş yerlerine göre, faaliyetlerine göre ve ekonomik faaliyetlerine göre beş grupta ele almak mümkündür (Parasız, 2007, s. 20-21; Göçmen Yağcılar, 2011, s. 10-13; Ceylan, 2003, s. 343-344) ;

1.3.1. Yasal Niteliklerine Göre Bankalar

Bankacılık düzenlemeleri sonucunda bankaların görev ve yetkileri yasal çerçeve düzeninde tanımlanmıştır. Yasal niteliklerine göre bankaları üç ana grupta toplanabilir.

- **Özel Kanunlarla Kurulan Bankalar:** Herhangi bir devletin ya da ülke hükümetinin izni alınarak yasal çerçeve neticesinde düzenlemeler sonucunda kurulan bankalardır. Cumhuriyetin ilanından sonra ülkemizde özel kanunla kurulan bankalar yer almaktadır. O dönemde Sümerbank, İller bankası, Halk bankası gibi bankalar o dönemde çeşitli alanlarda faaliyet ekonomiye katkı sağlaması amacıyla kurulmuştur.
- **Şahıs Şirketi Olarak Kurulan Bankalar:** Günümüzde örneği bulunmamaktadır. Geçmiş dönemlerde zengin olan ailelerin kurmuş oldukları bankalardır.
- **Sermaye Şirketi Olarak Kurulan Bankalar:** Günümüzde örneği bulunmayan şahıs şirketi bankaların olmamasının nedeni, sermaye şirketli bankalara dönüştürülmesinden kaynaklanmaktadır. Sermaye şirketi bankalar

limited ya da anonim şirket olarak kurulmaktadır. Türkiye’de bankaların anonim şirket olma zorunluluğu bulunmaktadır.

1.3.2. Mülkiyet Oluşumlarına Göre Banka Türleri

Mülkiyet oluşumlarına göre banka türleri beş ana grupta toplanmaktadır.

- **Özel Bankalar:** Banka sermayelerinin tamamının özel kişiler tarafından oluşturulduğu bankalardır.
- **Kamu Bankaları:** Banka sermayelerinin tamamının devlet tarafından oluşturulduğu bankalardır.
- **Karma Bankalar:** Banka sermayelerinin bir kısmının özel kişiler, bir kısmının ise devlet tarafından oluşturulduğu bankalardır.
- **Milli Sermayeli Bankalar:** Ülkemizde kanun esaslarına göre sermayesi sadece Türk lirası cinsinden oluşturulan ve yönetiminde Türk vatandaşlarının olduğu bankalara milli sermayeli banka denir.
- **Yabancı Bankalar:** Banka sermayelerinin yabancı kişi ya da kurumlar tarafından oluşturulduğu bankalardır.

1.3.3. Kuruluş Yerlerine Göre Banka Türleri

Kuruluş yerlerine göre banka türleri altı ana grupta toplanmaktadır.

- **Yerel Bankalar:** Az sayıda şubesi bulunan belli bir il ya da ilçede faaliyet gösteren küçük ölçekli bankalardır. Ülkemizde Cumhuriyet döneminden sonra İş Bankası ve Sanayi Maadin Bankasının kurulmasına yerel bankalara örnektir.
- **Bölgesel Bankalar:** Belli bölgelerde bankacılık faaliyetlerini sürdüren bankalardır. İzni alınan bölgelerin dışında bankacılık faaliyetlerini yerine getiremezler.
- **Ulusal Bankalar:** Bölge ve yer ayrımı yapmaksızın ülke içinde her yerde faaliyet gösteren bankalardır. Ulusal bankalar genellikle ülke dışında faaliyet göstermezler. Örneğin, Türkiye’de faaliyet gösteren Akbank bir ulusal bankadır.

- **Uluslararası Bankalar:** Kurulduğu ülke dışındaki yerlerde de faaliyet gösteren bankalardır. Örneğin ülkemizde faaliyet gösteren Bank Mellat uluslararası bankadır. Bank Mellat yurt dışı merkezli bir bankadır. Ancak Türkiye’de şube ve temsilcilikler açarak her iki ülkede de hizmet vermektedir.
- **Kıyı Ötesi Bankalar:** Bankacılık işlemlerinin ana ülke dışında yapılarak kazanılan paraların, vergi ve finansal denetimlere sorunlarının az rastlandığı Dünya’da Malta, Panama gibi ülkeler, Türkiye’de ise, Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti’nde faaliyet gösteren bankalara aktarılmasıdır.
- **Global Bankalar:** Dünya’daki ülkelerin ya da kıtaların büyük bir bölümünde faaliyet gösteren bankalardır. HSBC, global bankaya örnektir. Dünya’da bankacılık faaliyetlerinin uygun olduğu her ülkede hizmet vermektedir.

1.3.4. Faaliyetlerine Göre Banka Türleri

Faaliyetlerine göre banka türleri üç ana grupta toplanmaktadır.

- **Toptan Bankacılık:** Az sayıda şubesi ve az sayıda müşterisi bulunan ancak para dolaşım hızının ve para miktarlarının fazla olmasıyla büyük tutarlı bankacılık işlemlerinin gerçekleştirildiği banka türüdür.
- **Perakende Bankacılık:** Çok sayıda şubesi ve çok sayıda müşterisi bulunan her türlü bankacılık işlemlerinin gerçekleştirildiği banka türüdür. Küçük işletmelere en çok hizmet veren bankacılık türüdür. Küçük işletmelere vermiş olduğu hizmetler finansal kiralama işlemi, kredi sağlama, kredi kartı ve pos cihazı sağlayarak küçük işletmelere destek olmaktadır.
- **Özel Bankacılık:** Bankaların yapmış oldukları özel çalışmalar sonucunda oluşturulan müşteri profiline bankacılık işlemlerinin sağlandığı banka türüdür. Özel bankaların vermiş oldukları hizmetler, banka müşterilerinin risk ve beklentilerine göre özel olarak belirlenmektedir.

1.3.5. Ekonomik Faaliyetlerine Göre Banka Türleri

Ekonomik faaliyetlerine banka türleri altı ana grupta toplanmaktadır.

- **Ticaret Bankaları:** Ticaret bankalarının bir diğer adı mevduat bankasıdır. İlerleyen bölümde detaylı olarak açıklanacaktır.
- **Yatırım Bankası:** Banka müşterilerinin orta ve uzun vadeli fon ihtiyacını karşılamak için menkul kıymet ihraç eden banka türüdür.
- **Kalkınma Bankası:** Ülkedeki üretim faaliyetlerinin gelişmesi için kurulan bankalardır. Ülkemizde özellikle sanayi alanındaki çalışmaların hızlanması ve gelişmesi amacıyla kurulmuştur.
- **Katılım Bankası:** İslami değerler ışığında faizsiz bankacılık işlemlerinin yapılması için kurulan banka türüdür.
- **Merkez Bankası:** Ülkedeki ekonomik ve finansal dengenin sağlanması, ülke para basımı, mal ve hizmet alanlarındaki fiyat istikrarı, para politikasının belirlenmesi gibi ülkenin ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmesi için hayati öneme sahip karar mekanizmasıdır.
- **Tarım Bankaları:** Ülkedeki tarımsal faaliyetlerin desteklenmesi ve gelişmesi, ekonomik anlamda tarımsal üretimin arttırılması amacıyla kurulan banka türüdür.

Bankacılık tarihsel gelişimi boyunca yaşanan ayrışmalar neticesinde ortaya çıkan banka türlerinden çalışmanın amacını oluşturan mevduat (ticaret) bankaları detaylı olarak incelenecektir. Kalkınma ve Yatırım bankaları, Katılım bankaları da bu bölüm içerisinde incelenecektir.

1.4. Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar

Türk bankacılık sektörü, finansal sistem ve ekonomik alandaki yeri açısından büyük önem arz etmektedir. Bankacılık sektörü finansal sistem içerisinde yapmış olduğu, aracılık işlemleri, fon yaratma işlemleri, fon arz edenlerle fon talep edenler arasındaki kaynak aktarımının sağlanması, ülke ekonomisinin ve finansal piyasaların gelişimine katkıda bulunmaktadır. Dünya’da bankacılık sektörünün ekonomik sistem içerisindeki payı ihtiyaçlar dahilinde her ülke çapında farklılık göstermektedir. Türk

bankacılık sektörü incelendiğinde, 2001 yılında yaşanan kriz ortamından sonra açıklanan “Yeniden Yapılanma Dönemi” ile bankacılık alanında önemli gelişmeler yaşanmış olup, banka sayıları hızla artmaya başlamıştır. Mayıs 2016 yılı itibariyle Türk Bankacılık Sektöründe toplam 52 banka faaliyet göstermektedir. Türk bankacılık sektöründe;

- 34’ü Mevduat Bankası
 - 3’ü Kamu Sermayeli Mevduat Bankası
 - 9’u Özel Sermayeli Mevduat Bankası
 - 21’i Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
- 13’ü Kalkınma ve Yatırım Bankası
- 5’i Katılım Bankası bulunmaktadır (TBB, 2016, s. 12).

Tablo 2: 31.12.2016 yılı itibariyle banka, şube ve çalışan sayıları

31.12.2016 tarihi itibariyle	Banka Sayısı	Şube Sayısı*	Çalışan Sayısı
Mevduat Bankaları	34	10740	191363
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3702	57586
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.		1814	25015
Türkiye Halk Bankası A.Ş.		964	16956
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.		924	15615
Özel Sermayeli Bankalar	9	4132	73742
Adabank A.Ş.		1	29
Akbank T.A.Ş.		841	13843
Anadolubank A.Ş.		106	1784
Fibabanka A.Ş.		73	1488
Şekerbank T.A.Ş.		273	3611
Turkish Bank A.Ş.		13	225
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.		515	9640
Türkiye İş Bankası A.Ş.		1374	24756
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.		936	18366
Tas.Mevd. Sig. Fon.Devr. Bankalar	1	1	231
Birleşik Fon Bankası A.Ş.		1	231
Yabancı Sermayeli Bankalar	21	2905	59804

Alternatifbank A.Ş.		53	928
Arap Türk Bankası A.Ş.		7	288
Bank Mellat		3	50
Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.		1	70
Burgan Bank A.Ş.		49	994
Citibank A.Ş.		8	468
Denizbank A.Ş.		694	12938
Deutsche Bank A.Ş.		1	121
Finans Bank A.Ş.		630	12451
Habib Bank Limited		1	16
HSBC Bank A.Ş.		90	3188
ICBC Turkey Bank A.Ş.		44	809
ING Bank A.Ş.		268	5284
Intesa Sanpaolo S.P.A.		1	29
JPMorgan Chase Bank N.A.		1	56
Odea Bank A.Ş.		50	1681
Rabobank A.Ş.		1	34
Société Générale (SA)		1	65
The Royal Bank of Scotland Plc.		1	37
Turkland Bank A.Ş.		33	608
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.		968	19689
* Yurtiçi ve yurtdışı toplam şube sayıları			

Kaynak: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>,
(28.02.2017)

Yukarıda tabloda 31.12.2016 tarihinde mevduat bankalarının banka sayısı, şube sayısı ve personel sayıları verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi yabancı sermayeli bankalar, mevduat bankaları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Yabancı sermayeli bankaları özel sermayeli bankalar takip etmektedir. Şube sayısı ve personel sayılarına bakıldığında, en büyük payı özel sermayeli bankalar oluşturmaktadır. Yabancı sermayeli bankaların sayısı fazla olsa da kamu sermayeli bankaların şube sayısı yabancı sermayeli bankalardan daha fazladır.

1.4.1. Mevduat (Ticaret) Bankaları

5411 sayılı bankacılık kanununa göre mevduat bankaları, “kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu nitelikteki kuruluşlar“ şeklinde tanımlanmıştır (5411 sayılı bankacılık kanunu, 2005).

Yukarıda verilen tanıma göre banka, müşterilerinin mevduatlarını toplayarak, mevduat ihtiyacı olan kişi ya da kurumlara kredi yoluyla toplanan mevduatları

kullandırma yoluna gitmektedir (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 155). Fon gereksinimlerinin karşılanması için faaliyette bulunan mevduat bankaları toplamış oldukları fonları vadeli ya da vadesiz hesapta toplayarak fon talep eden kişilere kredi yoluyla kullandıran kurumlardır (Canbaş ve Doğukanlı , 2007, s. 131).

Mevduat bankaları tasarruf sahiplerinden sağlamış oldukları fonları, fon talep edenlere aktarmaktadır. Bankaların karı, sağlamış oldukları fon kaynaklarından elde ettikleri gelirler ile fon kaynaklarına ödedikleri giderler arasındaki farktır (Erdem , 2010, s. 271).

Mevduat bankaların fonksiyonlarını aşağıdaki belirtilen ana başlıklar altında toplamak mümkündür. Bunlar;

1.4.1.1. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu

Kaydi para yaratma, bir bankanın belirli bir parayla aktif kalemlerine yeni aktif kalemler dahil etmesi sonucunda oluşturulmaktadır. Aktiflerin nominal değeri banka bilançolarının aktifinde, yaratılmış olan paraların değeri ise banka bilançolarının pasifinde yer almaktadır. Kaydi para yaratma fonksiyonu iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan birinci, tek bir mevduat bankanın olduğu durumda yaratılan para, ikincisi ise birçok mevduat bankanın olduğu durumlarda yaratılan paralardır (Parasız, 2007, s. 321). Ticari bankaların sistemleri gereği en önemli fonksiyonlarından biri kaydi para yaratmaktır. Kaydi para, bankaya yatırılmış olan mevduatların kanuni karşılık oranı düşüldükten sonra tekrar kullandırılması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Erdem , 2010, s. 271).

Kaydi para yaratma örneği;

Mevduat Hesabı	Karşılık Oranı	Karşılık Hesabı	Kredi Hesabı
200.000	0,1	20.000	180.000
180.000	0,1	18.000	162.000
162.000	0,1	16.200	145.800
...
2.000.000	0,1	200.000	800.000

Bir banka 200.000 Türk lirası değerindeki mevduatlarına %10 karşılık ayırmıştır. Bunun sonucunda 180.000 Türk lirası kredi verme yetkisine sahiptir.

1800 Türk lirası kredi alan bir kişi, havale işlemi yaparak parayı farklı banka müşterisine borcunu ödemek için göndermektedir. Bu durumda para banka dışına çıkmamış olup, banka bünyesinde 180.000 Türk lirası daha borç verilebilecek para ortaya çıkmıştır. Bu durum yukarıdaki şekildeki gibi bir döngü şeklinde devam ederek banka başlangıçta 200.000 Türk lirası değerindeki mevduatlarına 2.000.000 Türk lirası değerinde kaydi para oluşturulabilir. Bir bankanın yarabileceği kaydi para, karşılık oranı ile doğru orantılıdır. Karşılık oranı ne kadar düşük ise, yaratabilecek kaydi para o kadar fazladır (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 155-156).

1.4.1.2. Fon Kullanma Fonksiyonu

Ticari bankaların fon kullanım alanları dörde ayrılmaktadır. Bunlar;

- Krediler
- Menkul değerler plasmanları,
- İştirakler
- Gayri menkul edinimi

1.4.1.2.1. Krediler

Belli bir vade yapısı ve düzenli bir şekilde ödeme şekliyle, ihtiyaç duyulan mal ve hizmetlerin satın alınmasıdır. Bankacılık sistemi içerisinde bankaların ihtiyaç sahiplerine vermiş oldukları nakit para, teminat ya da kefalet haklarıdır. İşletmelerin her geçen gün artan ekonomik ve ticari faaliyetlerdeki ihtiyaçlarını karşılama, mal ve üretim mekanizmasının ihtiyaçlarının karşılanması için ticari bankaların işletmelere sağlamış olduğu kredi imkanları ülkedeki ekonomik ve ticari fonksiyonların gelişmesine katkı sağlamayı sürdürmektedir (Parasız, 2009, s. 228). 5411 sayılı bankacılık kanununun 48. Maddesine göre krediler, “bankalara verilmiş olan nakdi veya nakdi olmayan krediler, teminat mektupları, aval, ciro, ters repo, vadeli işlem veya opsiyon sözleşmeleri gibi verilen ödünçlerden dolayı üstlenilen riskler kredi” olarak tanımlanmaktadır. Kredilerin geri ödenmeme riskini en aza indirmek için bankaların yapmış olduğu kantitatif ve kalitatif araştırma yöntemleri bulunmaktadır. Kantitatif araştırma, işletmelerin finansal raporlarının ve yönetim kurulunun almış olduğu kararların veya raporların incelenmesini içermektedir. Kalitatif araştırma ise,

işletmelerle yapılan ilk kredi görüşmesi ve sektörün incelenmesidir (Gündoğdu, 2016, s. 11). Kredinin güven, vade, teminat ve verim olmak üzere dört unsuru bulunmaktadır (Parasız, 2009, s. 228). Bu unsurlar aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır.

- **Güven:** Kredi ile verilmiş olan mal ve hizmetlerin vadesinde ödenmesi güven unsurunu oluşturmaktadır. Güven unsurunun kaybedilmesi durumunda, kredilerin ödenmemesi tehlikesine yol açmaktadır.
- **Vade:** Kredi ile kullanılmış olan mal ve hizmetlerin belli bir süre sonunda değerlerinin geri ödenmesi için verilen vaattir.
- **Teminat:** Kredi ile verilen ya da kullanılan mal ve hizmetlerin geri ödenmesinde yaşanacak tehlikelere karşı alınmış olan mallardır.
- **Verim:** Bankalar kredi kullanımında sağlamış oldukları hizmetler için belli miktarda faiz ve komisyon oranı almaktadır. Bu durum bankaların vermiş oldukları kredilerin verimliliğini arttırmaktadır.

Bankacılık sistemi içerisinde krediler çeşitli açılardan gruplandırılabilir. Vade yapısı, teminat olup olmadığı, kullanılan sektörler göre, firmalara verilme amaçlarına göre gruplandırmak mümkündür. Ancak Türk bankacılık sistemi içerisinde krediler en çok nakit olup olmamasına göre sınıflandırılmaktadır. Bu durumda krediler iki grupta incelenmektedir (Erdem , 2010, s. 275).

- **Nakdi Krediler:** Mal ve hizmetlerin karşılığında alınan faiz ya da komisyon oranlarıdır.
- **Gayri Nakdi Krediler:** Bankaların yurt içi ya da yurt dışında bulunan bireylere ya da firmalara yurt içi ya da yurt dışı faaliyetlerinde gerçekleşecek şartların oluşması için taraflar arasında imzalanan garanti ya da teminat mektuplarıdır.

1.4.1.2.2. Menkul Değer Plasmanları

Bankalar halktan toplamış oldukları paralarla, ulusal ya da uluslararası piyasalarda risk kalemlerini dağıtarak çeşitli sermaye piyasası araçlarına yatırım yaparak bir portföy oluşturma yoluna giderler (Parasız, 2009, s. 238).

Ülkemizde enflasyon ve faiz oranlarının yüksek olması, bankaları fon maliyeti ve risk kalemleri çok düşük ancak getiri oranları yüksek olan kamu yatırım araçlarına yönlendirmiştir. Enflasyon ve faiz oranlarının yüksek olduğu ülkelerde, büyümeye ayrılan finansal kaynaklar kamu yatırım araçlarına yönlendirilerek ülkedeki üretim ve istihdam mekanizmasının bozulmasına yol açmıştır (Erdem , 2010, s. 276).

1.4.1.2.3. İştirakler Ve Gayri Menkul Edinimi

Yeni faaliyete geçen işletmelerin bankalarla kurmuş oldukları ortaklık bir iştirak faaliyetidir (Erdem , 2010, s. 276). Bankaların, bir firma sermayesine katıldığı, sermaye ve yönetim kontrolünü elinde bulundurmayan ancak firma üzerinde önemli bir etkinliği olan ortaklıktır. Yapılan ortaklıklar bankaların çeşitlendirme yoluyla risk kalemlerinin dağıtılmasına yardımcı olmaktadır. Likidite ihtiyacının olduğu dönemlerde ortaklık payının elden çıkarılarak piyasaya likidite sağlanması bankalar için olumlu bir gelişmedir. Bankaların itibar ve prestijlerinin korunmasına yardımcı olmaktadır. Bankalar müşteri profillerini arttırarak, getiri oranlarının da aynı oranda artmasına neden olmaktadır (Akgüç, 2007, s. 592 - 594). 5411 sayılı Bankacılık kanununun 56 maddesine göre; “Bankaların, yeni faaliyete geçen firma eğer (finansal ya da kredi kuruluşu ise) ile ortaklık payı özkaynak kalemlerinin yüzde on beşini aşamaz. Bu ortaklık payının toplam tutarı ise özkaynaklarının yüzde altmışını aşamaz”. Buna ek olarak, bu kanunun 57. Maddesine göre; “Bankalar, ticaret amacıyla gayrimenkul alım ve satımı gerçekleştiremez. Banka gayrimenkullerinin net defter değeri, toplam özkaynaklarının yüzde ellisini aşamaz”.

1.4.1.3. Fon Sağlama Fonksiyonu

Türk bankacılık sistemi içerisinde faaliyet gösteren mevduat bankalarının fon kaynakları özkaynak ve yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Bu sistemin büyük bir bölümü yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Türkiye’de yabancı kaynakların en önemli kalemi müşteri mevduatlarıdır. Bu bölümde özkaynak ve mevduatla sağlanan fon kaynaklarının incelenmesi yapılmıştır.

Özkaynaklar, bir işletmenin kuruluş aşamasında ya da kurulduktan sonra sağlanmış olan kaynaklardır. Bilanço hesaplaması ise, net varlıklarımızın yabancı

kaynaklardan (borçlar) çıkarılması sonucunda ortaya çıkan pozitif fark özkaynak tutarını vermektedir (Akgüç, 2007, s. 347).

Bankaların özkaynakla fon sağlamanın bazı avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Bunlar (Akgüç, 2007, s. 350);

Avantajları;

- Özkaynakların belirli bir vade yapısı bulunmadığı için sürekli olarak kaynak sağlama niteliğindedir.
- Özkaynaklar yabancı kaynaklardan farklı olarak faiz ödemesi yapmazlar. Bankanın kar etmesi durumunda kâr payı dağıtılabilir. Banka yabancı kaynaklar için, kar ya da zarar durumunda faiz ödemesi yapmak zorundadır.
- Bankalarda bulunan özkaynak kalemlerindeki artış, finansal sistem içerisindeki bozulmalar karşısında bankalarda oluşabilecek olan zararların en aza indirilmesi kolaylaştırır.

Dezavantajları;

- Özkaynak maliyetleri, yabancı kaynak maliyetlerine oranla daha fazladır.
- Bankaların özkaynak kalemleri içerisinde sermayeye ödenen kar payları vergiden gider olarak düşülmemektedir. Bu durum maliyetlerin artmasına neden olmaktadır.
- Özkaynak kalemlerinin arttırılması için yeni pay senetlerinin çıkarılması, banka bünyesine yeni ortakların girmesine, bunun neticesinde yönetsel sorunların artmasına neden olmaktadır.

Mevduat ise, 5411 sayılı bankacılık kanununa göre, “yazılı ya da sözlü ya da herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle belli bir karşılık alınarak ya da karşılıksız olarak, istenildiğinde ya da belli bir vade yapısına bağlı kalarak geri ödenmek üzere kabul edilen para olarak tanımlanmaktadır”. Bu kanunda yer alan tanıma göre, bankaların faiz ya da komisyon oranları gibi bir karşılıkla ya da karşılıksız olarak toplamış oldukları paraya mevduat denir. Yatırılan para hesabına ise mevduat hesabı denir. Mevduat hesabı artık günümüzde sadece para yatırmanın yanında çek ve

kupon tahsilatı veya bankaların uygulamış olduğu kredilendirme yöntemi yoluyla da açılmaktadır (Akgüç, 2007, s. 403). Mevduat sahipleri tarafından bankaya yatırılan mevduatlar belli oranda Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun güvencesi altındadır. Bankalara verilmiş olan mevduat toplama yetkisi, gerekli koşulların yerine getirilmemesi sonucunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme kurulu tarafından iptal edilebilir (Güney, 2009, s. 45). Türkiye'de kamu ve özel sermayeli mevduat bankaları ile yabancı mevduat bankası adı altında faaliyet gösteren bankalar mevduat toplama yetkisine sahiptir. Bankaların mevduatlara uygulayacağı sabit ya da değişken faiz oranları serbestçe belirlenmektedir. İstisna olarak, vadesiz mevduatlara verilen faiz oranları yıllık 0,25'i geçemez. Değişken faiz oranları, 6 aydan daha uzun süre olan vadeli mevduatlar için geçerlidir. Bankalarca belirlenen faiz oranlarının uygulama aşamasına geçilmeden önce Merkez Bankasına bildirilmesi gerekmektedir (Vurucu ve Arı, 2014, s. 293).

1.4.1.3.1. Mevduatların Sınıflandırılması

Bankaların kaynakları içindeki en büyük payı mevduatlar oluşturmaktadır. Mevduatlar çeşitli faktörlere göre sınıflandırılmaktadır. Mevduat sahibi açısından, vadenin yapısı, yatırılmış olan paranın cinsi, bankanın bulunduğu ülke bakımından sınıflandırılmaktadır. Ancak, TCMB 29 Mart 2002 tarihinde 24710 sayılı Resmî gazetede mevduat hesaplarının, mevduat sahibi açısından ve mevduat hesabının vade yapısı açısından sınıflandırılacağı açıklamıştır (Erdem , 2010, s. 272). Mevduat hesaplarının, mevduat sahibi açısından sınıflandırılması şu şekildedir (Akgüç, 2007, s. 404 – 405 ; www.tcmb.gov.tr, (03.03.2017)):

- **Resmi Kuruluşlar Mevduatı:** Resmî kurumların, il ve ilçe yönetimlerinin, mahkemelerin, savcılıkların, icra ve iflas birimlerinin, tereke hakimliklerine ait mevduat hesapları “Resmi Kuruluşlar” başlığı altında sınıflandırılmaktadır.
- **Ticari Kuruluşlar Mevduatı:** Gerçek kişilerin ticari işletmelerine ait ortaklıklar, il ve ilçe yönetimlerinin ticari işletmelerine, döner sermayeli kuruluşlar, vakıflar, dernekler, sendikaların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere, kooperatif şirketlerine, sigorta şirketlerine ait mevduatlar “ticari kuruluşlar mevduatı” başlığı altında sınıflandırılmaktadır.

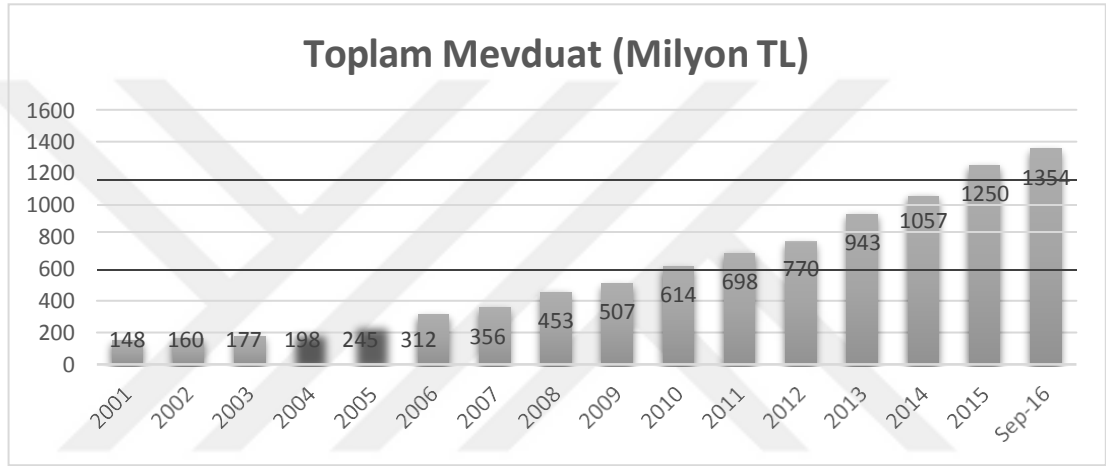
- **Bankalar Arası Mevduat:** Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve bankalar arasında özel kanunlarla mevduat kabulüne yetkisi olan kuruluşlara ait hesaplar “Bankalar arası” başlığı altında sınıflandırılmaktadır. Bu kuruluşlara ait mevduatlar, bankalar arası mevduatlarıdır.
- **Tasarruf Mevduatı:** Gerçek kişilerce açtırılan, çek keşide işleminin dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduat hesaplarına “tasarruf mevduatı” denir.
- **Diğer Kuruluşlar Mevduatı :** Derneklerin, vakıfların, kanunla kurulan sosyal güvenlik kurumlarının, sendikaların, kendi bünyesine ait olan sağlık, yardım veya tasarruf sağlamak amacıyla toplanan paralar, mahkemelerden , icra ve iflas dairelerinden veya tereke hakimleri bünyesinden toplanan paralar, apartman yöneticilerinin, apartman yönetimi ile ilgili yatırmış oldukları paralar, elçilik ya da konsolosluklara ait paralar, Türkiye’de temsilcilikleri bulunan uluslararası kuruluşlara ait paralar dışında kalan hesaplar “diğer kuruluşlar mevduatı” olarak sınıflandırılmaktadır.
- **Döviz Tevdiat Hesapları:** Mevduat bankaları tarafından, ulusal para ya da yabancı para üzerinden açılan mevduat hesapları “döviz tevdiat hesapları” olarak sınıflandırılmaktadır.
- **Kıymetli Madenler Depo Hesabı:** Mevduat bankaları tarafından, kıymetli maden ya da altın üzerinden açılan mevduat hesapları “kıymetli madenler depo hesabı “olarak sınıflandırılmaktadır.

Mevduat hesaplarının vade yapısı, 03 Şubat 2007 tarihinde 26423 sayılı Resmî gazetedede yayımlanmış olan “Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri” şu şekilde belirtilmiştir (www.tcmb.gov.tr):

- **Vadesiz Hesaplar:** Bankanın izni aranmaksızın hesap sahibi tarafından istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen, herhangi bir ihbar veya vade koşulu taşımayan ve faiz tahakkukları yıl sonunda veya hesabın kapatılmasında yapılan mevduatlara vadesiz hesap mevduatları denir.
- **Vadeli Hesaplar:** 1 aya, 3 aya, 6 aya kadar vadeli (1 ay, 3 ay, 6 ay dahil), 1 yıla kadar vadeli veya 1 yıldan daha uzun vadeli şeklinde açılan mevduatlara vadeli hesap mevduatları denir.

- **İhbarlı Hesaplar:** Mevduat sahibinin bankadan para çekme işlemi, çekileceği tarihten 7 gün önce yazılı bir bildirim yapılmak suretiyle para çekilebilen hesaplardır. Mevduat sahibinin bankaya önceden haber vermemesi durumunda banka para çekme talebini kabul etmeyebilir.
- **Birikimli Hesaplar:** Mevduat sahibi ile banka arasında yapılan anlaşma gereği asgari 5 yıl süreyle açılan ve anlaşma esaslarına göre aylık veya üç aylık süre zarfında para yatırmaya imkân veren mevduatlardır.

Şekil 1: Türkiye’de 2001- 2016 Yılları Arasında Mevduat Bankalarında Bulunan Toplam Mevduatlar

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka Grup Bilgileri, : <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>, (28.02.2017)

Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının, 2001- 2016 yılları arasında toplam mevduat tutarları yukarıdaki grafikte özetlenmiştir. Grafığe bakıldığında, toplam mevduat tutarlarının her yıla göre artış gösterdiği görülmektedir. 2001 yılında yaşanan kriz ortamında toplam mevduat tutarı 148 milyon TL iken, 2016 yılında bu tutar yaklaşık 11 kat artarak 1.354 milyon TL’ye yükselmiştir. Bu durum, Türkiye’de bankacılık sektörünün büyüme potansiyelinin yüksek olduğunu göstermektedir.

1.4.1.4. Hizmet Fonksiyonu

Mevduat bankaları belirli bir işlem ücreti ya da komisyon karşılığında müşterilerine birtakım hizmetler sunmaktadır. Bankaların sunmuş oldukları bu hizmetlerin bazıları bireysel müşterilere, bazıları kurumsal müşterilere verilmektedir. Kredi ve mevduat işlemleri, menkul kıymet alım satım işlemleri hem bireysel

müşterilere hem de kurumsal müşterilere sunulmaktadır. Yatırım kredisi işlemleri, akreditif işlemleri ise sadece kurumsal müşterilere sunulmaktadır. Ülkemizde mevduat bankalarının müşterilere sunduğu hizmetler ise, kredi kartı işlemleri, konut ve taşıt kredisi işlemleri, menkul kıymet alım ve satımı, çek ve senet tahsilatı işlemleri, fatura ödemeleri, kupon tahsili, havale ve eft işlemleri, kiralık kasa işlemleri en çok sundukları hizmetlerdir (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 108; Erdem , 2010, s. 274).

Ticari bankalar içinde yaşanan rekabet ortamı, ticari bankaların rakiplerine üstünlük sağlayabilmesi açısından verdikleri hizmetleri çeşitlendirerek bir adım öne geçmeye çalışmaktadırlar (Geylan, 1985, s. 20). Mevduat bankalarının, müşterilerine sağladıkları hizmetleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Akgüç, 2007, s. 4 – 6; Gündoğdu, 2016, s. 10 – 25; Dilley, 2008, s. 15 – 25; Güney, 2009, s. 58 – 60; Cantekin, 2013, s. 267– 281; [http://www.emeklilik.egm.org.tr/?sid=60,\(07.12.2016\)](http://www.emeklilik.egm.org.tr/?sid=60,(07.12.2016))):

- **Çek ve Kambiyo Senetleri İşlemleri:** Çek, paranın yerine kullanılan ödeme aracı olarak tanımlanmaktadır. Çek hesabı, bankalar için ayrı ayrı açtırılmaktadır. Çek hesabı bulunan bankalarda, ödeme süresi gelen çekin karşılığı belirtilen sürede banka tarafından ödenmek zorundadır.
- **Saklama Hizmetleri:** Banka müşterilerinin sahip olduğu değerli kıymetler, banka tarafından kiralık kasalarda saklanmaktadır. Müşteriler kiralık kasaları genellikle, para, mücevher, hisse senedi, önemli belgeleri saklamak için kullanırlar. Bankaların müşterilerine sağlamış olduğu kiralık kasa hizmeti karşılığında, müşterileri ile anlaşma esasına dayanarak belli oranda komisyon ücreti alınmaktadır.
- **Kredi Kartı ve Banka Kartı Hizmetleri:** Bankalar müşterilerine, banka bünyesinde açmış oldukları hesapların yönetilmesi ve izlenmesi için banka kartı tahsis etmektedir. Kredi kartı ise bankaların, müşterileri hakkında inceleme yapıp sonra kart talep eden kişilere vermiş olduğu güven kartıdır. Kredi kartının müşterilere verilirken, müşterilerin ödemeleri zamanında yapacağından emin olmak gerekmektedir.
- **Bankalar Arası Piyasalarda Yapılan Para Alım - Satımı veya Aracılık İşlemleri:** Bankaların kısa vadede oluşabilecek likidite sıkıntısına çözüm olarak kurulan bankalar arası para piyasası düşük maliyetlerle bankalar arası

işlem yapma imkânı sağlamaktadır. Bankalar bu işlemleri Türk lirası, döviz, tahvil ya da repo piyasalarında gerçekleştirmektedir. Bu işlemler Merkez Bankasının yetkisinde ve gözetiminde yapılmaktadır.

- **Portföy Oluşturmak ya da Aracılık Etme İşlemleri:** Bankalar müşterilerin, gelir durumuna ve risk kalemlerinin getiri oranlarına bakarak, banka müşterisi adına ya da kendi nam ve hesabına uygun para piyasası araçlarının alım satımını yapmaktadırlar. Bankalar, aynı zamanda sermaye piyasalarında işlem gören finansal araçların alımı satımı ya da aracılık işlemlerini de yapma yetkisine sahiptir. Sermaye piyasalarında işlem gören finansal araçlara pay senedi ya da tahvil örnek gösterilebilir.
- **Sermaye Piyasası Araçlarının Alım ve Satımı ile Geri Alım veya Satım Taahhüdü İşlemleri:** Bankalar sermaye piyasalarında yapmış oldukları alım ve satım işlemlerini geri alma ya da tekrardan satma yetkisine sahiptirler. Repo, bir menkul kıymetin geri alımını ifade ederken, ters repo, bir menkul kıymetin geri satımını ifade etmektedir.
- **Garanti İşlemleri:** Bankalar, müşterilerine işlem yaparken bir güvence sağlamaktadır. Bu durum genellikle teminat mektubu yoluyla sağlanmaktadır. Bankanın müşterisine vermiş olduğu teminat mektubu para güvencesidir.
- **Forfaiting ve Faktöring İşlemleri:** Forfaiting, mal ve hizmet ihracatının gerçekleşmesi sonucunda belirli bir vade yapısı ile yapılacak ödemelerin banka ya da finansal kuruluşlar tarafından satın alınması işlemidir. Faktöring ise, ticari firmanın yapmış olduğu malların satışından doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi sonucunda, finans kuruluşlarıyla yapılan faktör anlaşması gereği, finans kuruluşlarının kredi vermesi, güvenilir müşteri bulma ve satışları arttıracak çalışmalar yapmaktadır.
- **Finansal Kiralama İşlemleri:** Finansal kiralama işlemi, işletmenin ihtiyaçları doğrultusunda alınacak olan mal veya hizmet maliyetlerinin fazla olması nedeniyle kiralama yoluna gidilmesidir. Finansal kiralama işlemi finansal sistem içerisindeki bütün paydaşlara fayda sağlamaktadır. Örneğin, işletmeler büyük yatırım araçlarına ihtiyaç duymadan, firmalarının gelişmesine yardımcı olan teknolojik gelişmelere ayak uydurabilirler. Günümüzde faaliyet gösteren firmaların büyük bir kısmı, yatırım yapılacak mal ve hizmetleri satın almak yerine kiralama yolunu tercih etmektedir. Satın almak için ayrılan paralar,

firmaların faaliyet unsurlarının gelişmesi için harcanmaktadır. Bu durum, işletmelerin karlılığına arttırıcı yönde etki etmektedir.

- **Sigorta Acenteliği ve Bireysel Emeklilik Aracılık Hizmetleri:** Sigorta, risk faktörlerinin gerçekleşmesi sonucunda oluşan maddi kayıplardır. Sigorta acenteliği, belirli bir bölgede sigorta şirketi adına faaliyet gösteren ve sigorta sözleşmelerini düzenleyen, bu sözleşmelere aracılık eden, sigorta yaptırmak isteyen kişi ya da kurumlar ile sigorta şirketi adına görüşmeler yapan, sigortalı mal veya kıymetlerin zarar görmesi sonucunda hasarların temin edilmesine yardımcı olan kişilerdir. Bankalar, Hazine Müsteşarlığı'ndan gerekli izinlerin alınması sonucunda sigorta acenteliği faaliyetlerinde bulunmaktadır. Günümüzde sigorta acenteliği faaliyetlerinde bulunan bankalar, müşterilerine birtakım hizmetler vermektedir. Örneğin, bankalar, konut kredisi çeken müşterilerinin evlerinde oluşabilecek olan yangın, hırsızlık, sel, deprem gibi zararlara karşı evlerini sigorta yaptırmaları için daha uygun sigorta teklifleri vererek bir ayrıcalık sunmaktadır. Bireysel emeklilik sistemi ise, bankaya belirli bir yıl ve zaman periyodunda yatırılan paralar ile banka müşterilerinin emekli olmasıdır. Bankaya yatırılmış olan tutarlar, bankayla yapılan anlaşma gereği aylık, üç aylık, altı aylık ya da tamamının çekilmesi mümkündür. Son dönemlerde bireysel emeklilik sistemine katılan kişi sayısı ve yatırılan prim tutarları artış göstermiştir. Örneğin, 2004 yılında bireysel emeklilik sistemine yatırılan prim tutarı 130 TL iken, 2016 yılında bu tutar yaklaşık olarak 425 TL'ye yükselmiştir.

1.4.2. Kalkınma Ve Yatırım Bankaları

Türk bankacılık sistemi içerisinde faaliyet gösteren kalkınma ve yatırım bankaları Aralık 2016 itibariyle, 3'ü kamu sermayeli, 6'sı özel sermayeli ve 4'ü özel sermayeli bankalar olmak üzere toplam 13 tanedir.

Tablo 3: Kalkınma ve Yatırım Bankalarını Banka, Şube ve Personel Sayıları

31.12.2016 tarihi itibariyle	Banka Sayısı	Şube Sayısı*	Çalışan Sayısı
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	41	5336
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.		7	666

BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.		1	92
Diler Yatırım Bankası A.Ş.		1	19
GSD Yatırım Bankası A.Ş.		1	28
İller Bankası A.Ş.		19	2532
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.		1	261
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.		1	34
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.		1	42
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.		1	39
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.		1	32
Türk Eximbank		3	631
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.		1	603
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.		3	357
* Yurtiçi ve yurtdışı toplam şube sayıları			

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Banka, Şube ve Çalışan bilgileri,
<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>, (28.02.2017)

1.4.2.1. Kalkınma Bankaları

Kalkınma bankaları, finansal piyasalarda gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yatırımların yetersizliği konusunda kaynak sağlamaya çalışan, ülkelerin gelişmesine engel olan teknoloji, bilgi birikimi ve tecrübe eksikliklerinin giderilmesi amacıyla ülkenin gelişmesine hız kazandırmaya çalışan finansal kurumlardır (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 35).

Kalkınma bankaları, gelişim göstermekte olan ülkelerin ekonomi alanındaki sermaye açıklarını gidermek bunun yanı sıra orta ve uzun vadeli fon temini, yatırım için gerekli olan kredi imkânı ve teknik yardım sağlanması sonucunda sanayileşme alanında kalkınma sürecini hızlandırmayı üstlenen kuruluşlardır (Parasız, 2000, s. 233).

Kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerin kalkınması için, yabancı finansman kuruluşlarına ait kaynakların yönlendirilmesi ve yeni yatırım alanları oluşturulmasına öncülük ederek sanayileşme sürecinin hızlandırılması amacıyla kurulmuş bankalardır. Kalkınma bankalarının bankacılık sistemi içerisindeki işlevleri aşağıdaki gibidir (Erdem , 2010, s. 286 – 287; Canbaş ve Doğukanlı, 1997, s. 139);

- Sanayi sektörüne kaynak sağlamak,
- Yatırımlara fon desteği sağlanarak sanayileşme sürecini hızlandırmak,
- Sermaye piyasaların gelişmesine katkıda bulunmak,

- Yatırımcılara, yapacakları yatırım alanı ile ilgili teknik destek sağlamak,
- Oluşabilecek yatırım alanları hakkında bilgi toplayarak bu alanları fırsata dönüştürmek,
- Ülkenin belirlemiş olduğu kalkınma süreci planlarının uygulanmasına öncülük etmek,
- Finansal destek sağlanan şirketlerin başarılı olması sonucunda çıkarılan hisse senetlerini gerçek sahiplerine satarak ikincil sermaye pazarının gelişmesini sağlamak.

1.4.2.2. Yatırım Bankaları

Yatırım bankaları, finansal sistem içinde gelişmiş olan ülkelerde bulunan yatırımcıların fonlarının sistem içerisinde değerlendirilmesini ve aracılık faaliyetlerinin yürütülmesini üstlenen finansal kuruluşlardır (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 35).

Yatırım bankaları, uzun vadeli fon sağlamak amacıyla taşınır finansal yatırım değerleri çıkaran kurumlarla, tasarruflarını söz konusu taşınır finansal yatırım değerlere yatırarak değerlendirmek isteyen kişiler arasında aracılık yapan kurumlardır (Canbaş ve Doğukanlı, 1997, s. 135).

Yatırım bankaları, sermaye piyasası içinde gelişmiş olan ülkelerde bulunan yatırımcıların ellerinde bulunan fonları ya da tasarruf araçlarının alımı ve satımı konusunda aracılık ve danışmanlık yapan kurumlardır. Aynı zamanda yatırım bankaları, tahvil ve menkul kıymet gibi yatırım araçlarını ihraç ederek devletlerin ve işletmelerin uzun vadeli fon ihtiyacının karşılanmasını sağlamaktadır. Yatırım bankalarını katılım bankalarından ayıran en önemli fark, işletmelerin fon ihtiyacını karşılanmasına yardımcı olurken doğrudan kredi vermemesidir (Çivi, 1985, s. 56).

Yatırım bankalarının bankacılık sistemi içerisindeki işlevleri aşağıdaki gibidir (Erdem , 2010, s. 286; Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 41):

- İşletmelerin halka arz yoluna giderek ihraç ettikleri menkul kıymetleri satın alarak işletme adına satışının yapılmasına aracılık etmek,

- İşletmelerin ihraç ettikleri menkul kıymet ve tahvillere ilişkin ödemelerin zamanında yapılacağına garanti vermek,
- Menkul kıymet ve tahvillere ilişkin teminat desteği sağlamak,
- İşletmelere sermaye piyasası yoluyla fon desteği sağlamak,
- Sermaye piyasalarına yatırım yapmak isteyen tasarruf sahiplerine danışmanlık yapmak,
- Şirket birleşmeleri ve şirketler arası satış işlemlerinde etkin rol oynamak
- İşletmelere finansal kiralama, faktöring gibi finansal hizmetler sağlamak,
- Yatırımcının yapmış olduğu yatırımlarla ilgili menfaatlerinin korunması sağlamak,

Yatırım ve kalkınma bankaları arasındaki bazı farklılıklar vardır. Kalkınma bankaları, genellikle gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösterirken, yatırım bankaları, gelişmiş olan ülkelerde faaliyet göstermektedir. Kalkınma bankaları kredi verme yoluna giderek faaliyetlerini sürdürme yoluna giderken, yatırım bankaları kredi verme yerine, işletmelere fon sağlayarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Kalkınma bankalarının sermayesini özkaynakları oluşturmaktadır. Yatırım bankalarının sermayesini ise, piyasa içinden temin edilen fonlardan oluşmaktadır. Kalkınma ve yatırım bankaları birbirlerini tamamlayan banka türleridir. Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları, ülkedeki finansal sistemin ve ekonominin gelişmesi durumunda kapanır ya da yatırım bankasına dönüşmektedir (Erdem , 2010, s. 287).

1.4.3. Katılım Bankaları

Türk bankacılık sistemi içerisinde faaliyet gösteren katılım bankaları Aralık 2016 itibariyle toplam 5 tanedir.

Tablo 4: 31.12.2016 itibariyle Katılım Bankaları Şube Sayısı

Bankalar	Şube sayısı
Albaraka Katılım Bankası A.Ş.	213
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	387
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	285

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	31
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	71

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri>, (03.03.2017)

Kalkınma bankaları, geleneksel bankacılık anlayışının dışına çıkarak, faizsiz bankacılık işlemlerini yapmak isteyen kişilerin, finansman desteklerini karşılamak, birikimlerini değerlendirmeleri amacıyla kurulan finansal kuruluşlardır. Katılım bankaları içerisinde “Özel Cari Hesap” ve “Katılım Hesapları” adı altında oluşturulan hesaplarla fon toplama yoluna gitmektedir. Toplamış oldukları bu fonları kişilerin finansman ihtiyaçları, kar- zarar ortaklığı ya da finansal kiralama işlemlerinde kullanmaktadır (Göçmen Yağcılar, 2011, s. 13 - 14).

Katılım bankacılığı ya da diğer adıyla İslami bankacılık, faizsiz bankacılık prensiplerine göre çalışarak, bu prensiplere uygun olan tüm bankacılık hizmetlerini gerçekleştiren kurumlardır. Banka içinde oluşturulan kar veya zarara katılma esasına dayalı olarak fon toplayan, toplanan fonları ticarete ya da finansal kiralamayla bireylere kullandıran bankacılık sistemidir. Katılım bankaları, mevduat bankaları ve kalkınma ve yatırım bankalarından farklı olarak, müşterilerine sabit bir getiri taahhüt etmemektedir. Müşterilerine nakit olarak kredi vermeyen, müşterinin ihtiyacı dahilinde olan mal veya hizmeti satın alarak müşterilerine vadeli olarak satma, kiralama ya da ortaklık olma esasına göre çalışmaktadır. Katılım bankaları, müşterilerine fon kullandırmadan önce kişi ya da firmaların finansal analizini yapmaktadır. Finansal analiz raporlarının uygun olması halinde bankalar tarafından müşterilere bir limit belirlenir. Bu limit karşılığında banka müşterilerinden teminat alınır. Bu teminatlar, kefil, ipotek ya da çek olabilir. Borcun ödenmemesi durumunda alınmış olan teminatlar nakit paraya çevrilerek borç tahsili yapılmaktadır (Vurucu ve Arı, 2014, s. 46 - 49).

Katılım bankalarının en önemli kaynağı kredi kullanımınıdır. Katılım bankaların vermiş olduğu kar payları ile mevduat bankalarının vermiş oldukları faiz oranlarının birbirlerine yakın olması aynı finansal piyasalarda ve ekonomik göstergelerde faaliyet göstermelidir. Katılım bankalarının kredi kullanımından sağladıkları gelir kâr payı iken, mevduat bankalarının kredi kullanımından sağladıkları gelir faizdir (Özulucan ve Deran, 2009, s. 94 - 98).

İslam bankacılığı sistem içerisinde iki temel ilkeye dayanmaktadır. İslam bankacılığında paranın bir mal yerine değişim aracı olduğu savunulmuştur. İkinci olarak ise, işi yapan kişinin emeği ile iş ile ilgili sermayesini koyan kişinin oluşabilecek kar ya da zarara ortak olarak katlanması vurgulanmıştır (Canbaş ve Doğukanlı, 1997, s. 133).

Faizsiz bankacılık hareketlerinin ortaya çıkış nedenlerini şu şekilde sıralanabilir (Erdem , 2010, s. 277 – 279; Uçar, 1993, s. 22 - 23);

- **Dini Nedenler:** İslam dini faizle ilgili her türlü işlemin yasak olduğunu belirtmiştir. Müslüman olan ülkeler ve ülke vatandaşlarının büyük bir bölümü klasik bankacılık hizmetlerine alışmamış, bu durum dolaylı olarak Müslüman olan ülkeler paralarını finansal sisteme aktarılmasında birtakım zorluklar yaşamışlardır. Müslüman olan kişiler için dini inançları gereği bir bankacılık sisteminin kurulması konusunda çalışmalar hız kazanmıştır.
- **Ekonomik Nedenler:** Müslüman olan ülkelerde yaşayan kişilerin klasik bankacılık hizmetlerine alışmamış olması, bu ülkelerde faaliyet gösteren banka yapılarının bozulmasına, ülkelerdeki büyüme oranının düşmesine neden olmuştur. Bu ülkelerin yaşamış olduğu finansal sıkıntılar, faizsiz bankacılık sisteminin kurulması sonucu finansman kaynaklarının yatırımda doğru bir şekilde kullanılmasıyla giderilmiştir.
- **Politik Nedenler:** Günümüzde politik anlamda güçlü olmanın tek yolu ekonomik göstergelerin gelişmiş olmasından geçmektedir. Bunun sonucunda, Müslüman ülkelerin birlik oluşturmasıyla global politikada kendi haklarının korunması konusunda daha efektif olma inancı, faizsiz bankacılığın gelişmesinde etkili olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN 1980 – 2015 DÖNEMİNDE GELİŞİMİ

Finansal piyasalarda ve ekonomi alanında yaşanan gelişmeler Türk bankacılık sektörünün tarihi boyunca birçok kez değişim gösterdiğini görmekteyiz. 1980 yılında gerçekleşen serbestleşme hareketleri finansal piyasalardaki rekabet ortamını da arttırmıştır (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 197).

Türk bankacılık sektörü artan rekabet ortamı karşısında daha çok dışa bağımlı hale gelmiştir. Dışa bağımlılık bankacılık sektörünün faaliyet alanları ve yapısında bozulmalara neden olmuştur. Bu bölümde, Türk bankacılık sistemi içerisinde 1980 - 2015 yılları arasında yaşanan gelişmeler ve kriz ortamları incelenmiştir.

2.1. 1980 - 1990 Dönemi

1980 yılı Türkiye için ekonomik anlamda bir dönüşüm yılı olmuştur. Ülke 1980 'li yıllara doğru yüksek enflasyon, mal kıtlığı, ithalat tıkanıklığı, tasarruf yetersizliği içindeydi (Parasız, 2009, s. 501). Ekonomik anlamda bazı tedbirlerin alınması gerekiyordu. 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlar Türkiye bankacılık sektörü açısından önemli bir gelişmedir. 70 Sayılı kanun hükmünde kararname ile tüm faizler serbest bırakılmıştır. Bu dönemde sisteme giriş serbestleştirilmiştir. Bu gelişmeler ışığı altında ülkemizde banka sayısı geçtiğimiz yıllara oranla artış göstermiş olup, bankaların aktif yapısı da bu dönemde gün geçtikçe artmaya başlamıştır. 1 Temmuz 1980 yılında faiz oranlarının serbest bir şekilde belirlenmesi ve bankalara mevduat sertifikası çıkarma izni verilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde kredi ve mevduat faiz oranları artmaya başlamıştır. Banker kuruluşları bu dönemde sayıca artarak bankalarla rekabet edebilecek seviyeye gelmiştir. Bankerler ve bankalar arasında bir rekabet ortamı oluşmuştur. Bu dönemde faiz oranlarının belirlenmesi için centilmenlik anlaşması adı altında anlaşmalar yapılarak faiz oranları dengede tutulmaya çalışılmıştır. Faiz oranlarının bu dönemlerde yüksek olması bankerlerin almış olduğu borcun faizini ödemek için daha yüksek faiz oranları ile borçlanmış ve bu borçları ödemekte zorluk çekmişlerdir. Bunun sonucunda 1982 yılında bankerler krizi ortaya çıkmıştır. Yükselen faiz oranları karşısında bankalar ise faaliyet giderlerini

düşürme yoluna gitmişlerdir. 24 Ocak kararları ve 1 Temmuz'da gerçekleştirilen faiz oranları ile ilgili düzenlemeler yabancı ülkelerdeki bankaların ülkemize şube açma ya da ülkemizde faaliyet gösteren bankalara ortak olma yolunda gittiklerini görmekteyiz. Aynı dönemde Türkiye'de faaliyet gösteren bankalarda yurt dışında bu denli çalışmalar yürütmüştür (Bakkal ve Alkan , 2011, s. 72 – 74; Parasız, 2009, s. 110 - 112).

1980-1990 yılları arasında bankacılık alanındaki gelişmeler ana başlıkları ile şu şekilde özetlenmektedir (Bakkal ve Alkan , 2011, s. 74 – 75; Parasız, 2009, s. 502 - 504);

1980 ve 1990 yılları arasında bankacılık sektörüyle ilgili birçok yenilik ve programlar hazırlanmıştır. 1982 yılında Sermaye Piyasası Kurulu kurulmuş ve Sermaye Piyasası Yasası çıkarılmıştır. Bu yıllarda bankacılık hizmetleri ile ilgili çalışmalar da yapılmıştır. Günümüzde hayatımızın her alanında olan ATM, kredi kartı gibi bankacılık hizmetleri ve teknolojik gelişmelerin temelleri bu yıllara dayanmaktadır. 1985 yılında "parasal program" adı altında bir program hazırlanmıştır. Bu program ile enflasyon, büyüme oranı gibi verilerin artık döviz kuru, faiz oranı gibi kalemlerle ilişkilendirilerek uygulamaya konulması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda 1985 yılında, devletin iç borçlanma senetlerinin ihale sistemiyle satışa çıkarma işlemi gerçekleştirilmiştir. 1986 yılında Menkul Kıymetler Piyasası faaliyete geçmiş bu sayede para piyasası daha sistematik bir şekilde yürütülmesi sağlanmaya başlanmıştır. Bankalar arası para piyasası (İnterbank) kurulmuştur. Bu piyasasının amacı, elinde fon kaynağı olan bankanın başka bir bankaya bu fon kaynağını kullandırmasıdır. (Borç verme işlemi, likidite sağlama) Fon talep eden banka bu sayede gelir kaynağı sağlamaktadır. Bu işlem Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilmektedir. Borç almak isteyen bankalar ve borç vermek isteyen bankalar Merkez Bankasına müracaat ederek bu işlemi Merkez Bankası nezdinde yapmaktadır. Bu para piyasası, bankalar arası likidite desteği sağlamış olup piyasanın daha güvenli bir şekilde işlemesini ve likidite dengesinin kurulmasına öncülük etmesi konusunda önem arz etmektedir. 1987 yılında Merkez Bankası açık piyasa işlemleri ile ilgili çalışmalarını tamamlayıp bu konuyla ilgili piyasa işlemlerini gerçekleştirmeye başlamıştır. 1988 ve 1989 yıllarında döviz ve altın piyasalarında işlem yapılmaya başlanmıştır.

Türk bankacılık sektörü için 1989 yılında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde bankalar arası rekabet artış göstermiştir. Rekabetin artmasına neden olan etken ise, 1980 yılından sonraki düzenlemelerle yabancı ülkelerdeki bankaların ülkemizde şube açarak faaliyete geçmesi gösterilmektedir. Artan rekabet ortamı bankacılık alanında yeni ürün ve hizmetlerin ortaya çıkmasına, sermaye piyasalarındaki faaliyetlerin gelişmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler Türk bankacılık sektörünün finansal sistem içerisindeki önemini arttırmıştır (Göçmen Yağcılar, 2011, s. 100). Rekabet ortamının artması sonucunda yeni bankacılık faaliyetleri ve finansman teknikleri uygulamaya konulmuştur. Örneğin, finansal kiralama, faktoring, swap işlemleri, kredi kartları gibi ürün ve hizmetler ortaya çıkmıştır (Uyar, 2003, s. 115).

1980 yılında 43 olan banka sayısı 1990 yılında 66'ya yükselmiştir. Bunun en büyük nedenlerinden birisi, 1980'li yılların başındaki serbestleşme hareketlerine izin verilmiş olmasıdır (BDDK, 2001, s. 3).

Tablo 5: Bankacılık Sisteminin Finansal Açıdan Karşılaştırılması

(Dolar \$ Cinsinden)	1980	1990
Toplam Aktifler	20.785	58.171
Toplam Krediler	11.168	27.342
Menkul Değerler Cüzdanı	1.339	5.997
Mevduat	10.188	32.564
Tasarruf Mevduatı	4.288	19.343
TL cinsinden	4.288	11.914
YP cinsinden	0	7.429
Mevduat Dışı Kaynaklar	1.289	11.460
Yurt Dışı Kaynaklar	0	3.460
Özkaynaklar + Kar	1.147	5.903

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Yukarıdaki tabloda 1980 - 1990 yılları arasındaki bankacılık sisteminin finansal açıdan bir karşılaştırılması yapılmıştır. Tablo da yer alan her bir kalemin yıl bazında arttığı görülmektedir. 1980 yılında Toplam aktiflerin GSMH' ya oranı %28,6 iken 1990 yılında bu oran %38,2' ye yükselmiştir. Toplam krediler, 1980 yılında 11.168 milyon\$ iken 1990 yılında 27,342 milyon\$ (GSMH'nin %17,9'una); Menkul

Değerler Cüzdanı, 1980 yılında 1,3 milyon\$ iken, 1990 yılında yaklaşık 6 milyon\$' a (GSMH'nin %3,9'una) yükseldiği görülmektedir (BDDK, 2001, s. 4).

2.2. 1990-1999 Dönemi

Bankacılık sektörü ve mali düzen 1990'lı yılların başında aksamaya başlamıştır. Bankacılık sektöründe yaşanan yönetsel sorunlar risk faktörlerinin çoğalmasına neden olmuştur. Bu durumda, bankalar likidite, faiz ve kur risklerine karşı aşırı duyarlı hale gelmiştir (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 200). Nitekim 1990 yılında Körfez Krizi yaşanmıştır. Körfez krizinin çıkış nedeni yabancı kaynaklı bir kriz olmasına rağmen Türk bankacılık sektörü de bu krizden etkilenmiştir. Bu dönemde bankacılık sisteminde aksaklıklar, likidite yetersizliği, ekonomik bozulmalar gibi birçok olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Geçen süre zarfında 1994 yılına geldiğimizde kamu kesiminde oluşan açıklar bir krizin oluşmasına daha sebep olmuştur. Bu kriz Körfez krizinden daha ağır ve daha çok hissedilmiştir. Mali sistemlerin çöküşü, finansal sistemin bozulması, bazı bankaların iflasın eşiğine gelmesi, ekonomik ve mali açıdan Türk finans sektörü için ağır bir yıkım olmuştur (Bakkal ve Alkan , 2011, s. 75 - 76). Bu dönemde hisse senetlerindeki en ufak bir artış finansal sistemi etkileyecek bir boyut kazanmıştır. Türkiye bu dönem itibarıyla yabancı yatırımcıyı ülkede yatırım yapmaya çekememiş ve ülkeden yüklü miktarlarda sermaye çıkışı olmuştur. Yabancı yatırımcının ülkeye yatırım yapmamasının nedenleri altında, enflasyonun yüksek olması, bu dönemde yapılacak yatırımların yüksek risk taşıması, ülkedeki kamu açıklarının her geçen gün yükselmesi yabancı yatırımcıyı ülkeden sermaye çıkışına itmiştir (Bilgin, Karabulut ve Ongan, 2002, s. 24 - 26). Merkez bankasının bu dönemdeki 1994 krizine müdahale edememesinin nedeni ise rezerv sıkıntısıdır. Bankacılık sektörü bu kriz karşısında bir darbe daha almış ve bazı bankalar iflas etmişlerdir. Bu dönemde bankaların işten çıkardığı personel sayısı da kriz döneminde önemli oranda artmıştır. Örneğin, 1990 yılında 155 bin olan personel sayısı 1994 yılında 136 binlere kadar gerilemiştir. 1990'lı yıllarda ülkemizde yaklaşık 6500 şube vardı. 1994 yılında kriz sonucunda yaklaşık 500 şube kapanmıştır (BDDK, 2001, s. 3). Düşük döviz kuru ve yüksek faiz oranı bankaların aktif ve pasif dengesini tam olarak sağlayamaması ve bunun sonucunda kar marjlarının düşmesi bir başka neden olarak söylenebilir. Hem ekonomik sisteme olan güven hem de bankacılık sistemine olan

güven ortamı sarsılmıştır. Bu güveni yeniden kazanmak mevduat ve faiz oranları için %100 devlet güvencesi (sigorta) sağlanmaya başlandı. Ancak bu sigorta uygulaması bankaların ilerleyen yıllarda daha fazla risk alarak bankacılık faaliyetlerini yürütmesine neden olmuştur. Bu da finansal sistemin başka sorunlarla karşılaşmasına neden oldu. Bu dönemde krizin daha da derinleşmesini önlemek ve mali sistemde oluşan bozulmaları düzeltebilmek için 5 Nisan kararları uygulamaya konulmuştur. Kamu kesiminde oluşan açıklar azaltılmış olup bankacılık sisteminin işleyişini doğrudan etkileyen kararlar alınmıştır. Bankaların elinde bulunan kaynakların daha etkin bir biçimde kullanılması ve kaynak maliyet unsurlarını düşürmek amacıyla likidite oranları yeniden düzenlenmiştir. TL cinsinden mevduatlara uygulanan munzam karşılık oranları düşürülmüş, dispoñibilite oranları kaldırılmıştır (Göçmen Yağcılar, 2011, s. 102). 1995 yılında, şubesiz bankacılık uygulamaları (internet bankacılığı, müşteri hizmetleri) gibi yenilikler Türk bankacılık sektöründe yerini almıştır (Erdem , 2010, s. 306). 1999 yılına gelindiğinde bankacılık alanında, koşulların değişmesi ve uluslararası bankacılık standartlarının uygulanması amacıyla yasal ve kurumsal anlamda düzenlemeler getirilmiştir (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 201). 1999 yılında, 4389 sayılı bankalar kanunu yürürlüğe girmiştir. Bankalar kanununa göre, bankacılık sektörünün gözetimi, denetimi ve düzenlenmesi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından gerçekleştirilecektir. Ancak BDDK, 31 Ağustos 2000 tarihinde resmen faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu yasa ve bu kurulun oluşturulmasındaki temel amaç, ekonominin ve bankacılık sektörünün güven içinde ve aksamadan hızlı bir şekilde çalışmasını sağlamaktır (Bakkal ve Alkan , 2011, s. 77 - 79; Parasız, 2009, s. 110 - 111). 1997 ve 1998 yıllarında yaşanan Uzakdoğu krizleri ve Rusya krizleri, Türk bankacılık sistemini bir kez daha olumsuz etkilemiştir. Ülkeden ciddi miktarda bir para çıkışı sağlanmıştır. Sağlanan para çıkışının ardından ülkede faiz oranlarını arttırma yoluna gidilmiştir.1999 yılında yaşanan deprem felaketi de Türk ekonomisi ve mali yapısını olumsuz etkileyen bir diğer faktör olmuştur (BDDK, 2001, s. 7).

2.3. 2000-2001 Krizi

1999 yılında Türkiye ekonomisindeki olumsuz gelişmeler IMF ile yapılan görüşmelerin ardından enflasyonu düşürme adı altında bir program dahilinde kontrol

altına alınmaya ve piyasalarda tekrardan güven ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Uygulanacak programın amacı, piyasadaki baskı ve panik havasını azaltmak, faizleri ve enflasyonu düşürmek, para politikalarında bazı değişiklikler yaparak karlılığı arttırmaktır (Bakkal ve Alkan , 2011, s. 77 - 78). Merkez bankası program açıklandıktan sonra çeşitli önlemler alma yoluna gitmiştir. Özellikle kamu bankalarındaki açıkları, personel giderlerinin azaltılması yoluna gidilerek bütçe ayarlamasının (gelir-gider) dengesinin sağlıklı bir şekilde yapılması gerekmesini savunmuştur. Görüşmelerin başladığı yıl olan 1999 yılında bankaların açık pozisyonu yaklaşık olarak 10 milyar dolardı. 2000 yılının son çeyreğine geldiğimizde bu rakam yaklaşık iki katına çıkarak açık pozisyonlar 19-20 milyar dolar olmuştur. 1994 krizinde olduğu gibi bu dönemde de ülkeden sermaye çıkışları yaşanmıştır. Bankalar bu sermaye çıkışlarının önüne geçememiş ve Kasım 2000 yılında bu gelişmeler likidite krizine neden olmuştur. Bu krizin yaşanmasından hemen sonra IMF ülkeye 7,5 milyar dolar rezerv sağlamıştır. Merkez bankasının rezervi artmış, faiz oranları bu dönemde gerilemiştir. IMF ‘den sağlanan ek rezerv, krizi sadece ertelemiştir (Bilgin, Karabulut ve Ongan, 2002, s. 48; BDDK, 2001, s. 8). 1999 yılında yaşanan gelişmeler 2000 yılındaki krizin oluşumunda son derece etkili olmuştur. 2000 yılında yaşanan özel bankalardaki likidite yetersizliği, kur riskinin artış göstermesi, bu dönemde yaşanan deprem felaketinin ekonomik anlamda ağır bir yük oluşturması, kamu bankalarının aşırı derecede borçlanması, özelleştirme faaliyetlerinin hedeflenen tutarlardan uzak kalması krizin daha derin yaşanmasına sebep olmuştur (Parasız, 2009, 112; Bilgin, Karabulut ve Ongan, 2002, 48). 2001 yılının Şubat ayına gelindiğinde başlangıcı siyasi nedenler olan bir kriz daha çıkmıştır. Kasım krizinin oluşumunda likidite sıkışıklığı ve faiz oranları etkenleri rol oynarken Şubat 2001 krizine bu iki etkenin dışında kur riskinden kaynaklanan zararlar da eklenmiştir. Merkez bankası bu dönemde faiz oranlarını ve likiditeyi kontrol altına almaya çalışmış ancak bu konuda başarılı olamamıştır. Kamu bankalarının likidite ihtiyacı her geçen gün artarak devam etmiş ve ödemeler dengesinde aksamalar yaşanmıştır. Bu dönemde sabit kur sistemi terkedilip (yaşanan aşırı dalgalanmalar sebep gösterilerek) serbest (dalgalı) kur rejimine geçilmiştir. Serbest kur rejimine geçildikten sonra TL’nin yabancı para karşısında değer kaybı yaklaşık olarak %90’dır. Krizden etkilenen özel bankalar TMSF’ ye devredilmiştir. Kamu bankalarının zararlarını da Hazine tarafından karşılanacağı açıklanmıştır (Parasız, 2009, s. 112 – 114; BDDK, 2001, s. 8).

Kasım 2000 krizi ve Şubat 2001 krizinde finansal sistemin ve bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanmış ve bununla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu krizlerin ortaya çıkma nedenleri şunlardır (Parasız, 2009, s. 113);

- Bankacılık sisteminin bu kriz dönemlerinde müdahale edecek yeterli özkaynaklarının bulunmadığı,
- Kriz sonucunda bankaların aktif - pasif dengesinin bozulması, aktif ve pasif kalemlerinde azalmanın yaşandığı,
- Kısa vadeli kaynakların yetersizliği sonucunda başta likidite, faiz ve kur riskinin bu gelişmelere bağlı olarak arttığı,
- Faizlerin ve kurların yükselmesinden kaynaklanan bankacılık sektörünün karlarındaki azaldığı,
- Türk lirasının yabancı para karşısındaki değer kaybettiği,
- Denetleme ve gözetim alanındaki yetersizlikler olduğu,
- Yapılan ya da bu dönemde faaliyete geçirilen planların veya programların eksikliği.

2001 krizinden sonra 15 Mayıs Güçlü Ekonomiye Geçiş programı açıklanmıştır. Bu programın amaçları, kamu bankalarının zararlarını en aza indirmek, kriz dönemlerinde TMSF' ye devredilen bankaların sorunlarının en kısa süre içerisinde çözüme kavuşturmak, yetersiz kalan gözetim ve denetim fonksiyonlarının bu dönemden sonra sistemli bir şekilde işleyişini sağlamak, bankacılık sektörüne olan güvenin kaybedilmesi ve mali yapının bozulmasına karşın bu güvenin ve mali yapının tekrardan geri kazanılmasını sağlamaktır. Kamu bankaları bu dönemde açık pozisyonlarını kapatmak için piyasadan fon talep edici durumundaydı. Kriz döneminde faiz oranı ve kur riskinin artması nedeniyle kamu bankaları bu risk unsurları karşısında çok büyük zararlara uğramışlardır. Bu aşamadan sonra sunulan çözümler arasında kamu bankalarının kısa vadeli borçlarını azaltma yoluna gidileceği kararlaştırılmıştır. Devlet, kamu bankalarına değişken faiz oranına sahip menkul kıymet vererek zararlarını en aza indirme imkânı vermiştir. Bu imkân kısa bir süre içerisinde Kamu bankalarının borçlarını azaltıcı yönde etkilemiştir (BDDK, 2001, s. 13 - 14).

O dönemde TMSF bünyesine alınan 20 banka ortaklık, birleştirme ve satış işlemleri ile en kısa zamanda tasfiye edilerek, bunların varlığının piyasalar üzerinde olumsuz etkileri önlenmeye çalışılmıştır. Özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşması için de bu dönemde mali yapıyı güçlendirecek ve sermaye yapısındaki artışı sağlayacak birtakım çalışmalar yapılmıştır. Özellikle bankaların aktif kalitesinin yükseltmek amacıyla kaynak arttırılması yoluna gidilmiştir (Parasız, 2009, s. 114).

2002 yılında, 2001 krizinden sonra finans sektörü açısından olumlu gelişmeler yaşanmıştır. O dönemki hükümetin IMF ile yapmış olduğu görüşmeler sonucunda 1999 yılında yapılan anlaşma revize edilerek ülkeye 16 milyar dolar ek rezerv kaynağı sağlanmış olup, sağlanan rezerv kaynağıyla birlikte finansal piyasalar tekrar hareketlenerek olumlu sinyaller vermiştir. Bu dönemde enflasyon düşüş göstermiş, döviz kurlarındaki keskin iniş ve çıkışlar daha durağan bir şekilde seyretmiştir. Kriz döneminde yaşanan Türk lirasının yabancı para karşısındaki değer kaybı bu dönemde azalmış ve kademeli olarak değeri artmıştır. Bu dönemde Avrupa Birliği'ne uyum süreci ile ilgili gerekli çalışmalar ve düzenlemeler yapılarak kriz döneminde ülkeden çıkan sermaye çıkışlarının tekrardan geri kazanılması yolunda önemli bir adım daha atılmıştır. 2001 yılında yaşanan gelişmeler sonucunda ekonomi yüzde 9,4 oranında küçülürken, 2002 yılında ekonomi yüzde 7,8 oranında büyüme göstermiştir (TBB, 2003, s. 1- 2). 2001 krizinden sonra açıklanan bankacılık sektörünün yeniden yapılandırma programı içerisinde yer alan TMSF bünyesine alınan bankaların sorunlarının en kısa sürede çözüme kavuşturulması konusunda 2002 yılında, TMSF bünyesinde olan 20 bankanın 12'si birleştirme, 5 bankanın satışı, 1 bankanın tasfiyesi gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde 20 bankanın sadece 2'si fon bünyesinde kalmıştır (TBB, 2003, s. 25).

2003 yılında, ekonomik gelişmeler olumlu seyrine devam etmiştir. Bu dönemde enflasyon ve faiz oranlarındaki düşüş devam etmiş, Türkiye ekonomisi yüzde 5,9 gelişim göstermiştir. Türk lirasının 2003 yılında da yabancı paralar karşısında değeri yükselmiştir (TBB, 2004, s. 5).

2004 yılında, ekonomik anlamda olumlu geçen iki yılın ardından uluslararası kredi kuruluşları Türkiye'nin kredi notunu bu dönemde yükseltmişlerdir. Türkiye'nin kredi notunun yükselmesiyle finansal sektöre ve bankacılık sektörüne olan güven

artmıştır. Aynı zamanda ülkede faaliyet gösteren bankalarında kredi notu yükselmiştir (TBB, 2005, s. 1-4).

2005 yılında büyüme oranı yüzde 7,6 oranında artış göstermiştir. Kredi notunun yükselmesi ve kaybedilen güvenin geri kazanılmasıyla yabancı yatırımcılar ülkeye sermaye girişi sağlayarak Türk lirası bazında yatırım faaliyetlerinde bulunmaya başlamıştır. Yabancı yatırımcının ülkeye girişi ile bu dönemde Merkez Bankasının döviz rezervleri rekor seviyeye çıkmıştır (TBB, 2006, s. 1). Yabancı yatırımcının ülkeye sermaye girişi sağlayarak yapmış olduğu yatırımların yanında yurt dışında bulunan kurumların ya da bankaların Türk bankacılık sistemi içerisine doğrudan ya da ortaklık yoluyla yatırım yapması bu dönemde ülke ekonomisine büyük katkı sağlamıştır. Koç holding - Uno Credito şirketlerinin iş birliğinde Yapı Kredi Bankası'nın çoğunluk hissesini alması, Garanti Bankası'nın GE Consumer Finance ile yapmış olduğu ortaklık anlaşması bu durumlara örnek gösterilebilir (Erdem , 2010, s. 318).

2002 – 2005 yılları arasında finansal piyasalardaki uyum süreci artarak devam etmiş, bu gelişmeler piyasalara ve ekonomiye olumlu olarak yansımıştır. Özellikle AB ile uyum süreciyle ilgili görüşmelerin başlaması ülkeye olan sermaye girişlerinin artmasındaki en büyük etkidir. Yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, 2002 yılında yüzde 10,5 olan işsizlik oranı 2005 yılının sonunda yüzde 10'dur. Bu dönemde kamu ve özel sektördeki maaşlar artış göstermiştir. Toplam aktiflerin payı bu dönem içerisinde 130 milyar dolardan 296 milyar dolara yükselmesi, özkaynakların payı bu dönemde 15,7 milyar dolardan 40 milyar dolara yükselmiştir. Bu durum, bankacılık sektörü açısından değerlendirildiğinde ise, aktif ve özkaynak paylarının her geçen gün artması bankacılık sektörü için önemli unsurlardan bir tanesidir (TBB, 2006, s. 2- 7).

2006 yılında ekonomideki fiyat hareketlerinden kaynaklanan geçmiş yıllardaki kırılgan yapının bu dönemde daha sağlam bir yapıda olduğunu görmekteyiz. Nitekim yılın ilk ve ikinci yarısında gerçekleşen Türk Lirasının hem dolar hem de euro karşısında değer kaybı Merkez bankasının bu duruma hemen müdahale edip almış olduğu tedbirler sayesinde panik havası oluşturulmadan sona erdirilmiştir. Kısa vadeli faiz oranları arttırılıp, döviz piyasasındaki likidite dengesini sağlama amaçlı döviz satımı yoluyla döviz arzı oluşturulmuştur. Bu gelişmelerle birlikte, Türkiye'de yabancı

sermaye yatırımı artış göstermiştir. Örneğin 1990-2001 yılında Türkiye'ye 27 milyar dolar sermaye girişi olurken, 2002-2006 dönemlerinde ülkeye 121 milyar dolar sermaye girişi olmuştur (TBB, 2007, s. 4 - 5). Bankacılık sektöründeki en önemli gelişme, özkaynak karlılığı ilk kez devlet iç borçlanma senetleri yıllık faizlerin ortalamasının üzerine çıkması olmuştur. Bankacılık sektörünün bilanço yapısı ve karlılığı, aktif ve özkaynak kalemlerinin bu dönemlerde her geçen yıla göre artış göstermesi bankacılık sisteminin gücünü olumlu yönde etkilemiştir. Türk lirasının yabancı para karşısında değer kaybı kur riskinin oluşumunda önceki yıllara göre bu dönemde alınan önlemlerle birlikte riski azaltıcı bir etkisi olduğu görülmektedir (TBB, 2007, s. 8 - 11).

2007 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan konut finansmanı sıkıntısı sonucunda tüm dünya ekonomisi ve finans sektörü bu gelişmelerden olumsuz etkilenmiştir. 2002 yılında başlayan Avrupa birliği ile ilgili yapılan çalışmalardan bir sonuç alınamamıştır. Yaşanan bu gelişmeler ekonomideki büyümeyi kademeli olarak yavaşlamış ve finansal sektörde risk algısının yükselmesine belirsizliklerin artmasına neden olmuştur. Bankacılık sektörü içindeki en önemli gelişme 2007 yılında sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde operasyonel riskin de hesaplamaaya dahil edileceği açıklanmıştır. Bankacılık sektöründeki bilanço kalemlerinin büyümesi ekonomideki gelişmeler sonucunda yavaşlamıştır (TBB, 2008, s. 1 - 4).

2008 yılında, 2007 yılındaki gelişmeler bu dönemi etkilemiş ve bu dönemde de büyüme yavaşlamıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde yaşanan finansal istikrarsızlık tüm dünya ülkelerini etkilemiş olup birçok ülke ekonomik anlamda küçülmüştür. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise belirsizlik sonucunda sermaye çıkışları meydana gelmiştir. Tüm dünya ülkelerinde iş hacmi azaldığı için ülkedeki ihracat azalmış, işsizlik artış göstermiştir (TBB, 2009, s. 1 - 3). Bankacılık sektörü de ekonomideki istikrarsızlık ve belirsizlik nedeniyle bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Türk lirası bu dönemde değer kaybetmiş, bankalarının bilançolarında bulunan yabancı para kalemleri artış göstermiştir. Ancak ülkeden sermaye çıkışının yaşanması ve yabancı paranın bu dönemde kısıtlı olması kur riskinin oluşumunu engellemiştir. Merkez bankası ve BDDK' nın almış olduğu önlemlerde faiz oranı riskinin önüne geçilmiştir. Likidite riski içinde, bankaların bu dönemde likit

varlıklarını arttırmaya yönelik çalışması bu riskin oluşmasının önüne geçilmiştir (TBB, 2009, s. 7).

2009 yılında, geçtiğimiz iki senede yaşanmış olan finansal istikrarsızlık ve ekonomideki olumsuz gelişmeler küresel krizin çıkmasına neden olmuştur. Bütün sektörler bu krizden etkilenmiştir. Uluslararası Para Fonu o dönemde yapmış olduğu açıklamada, gelirin ve ticaret hacminin son 40 yılın en hızlı küçülmesi olarak değerlendirmiştir. Yapılan bu açıklama küresel krizin ne denli büyük ve derin olduğunu göstermektedir. Bunun sonucunda, ülkelerin ekonomileri küçülmüş, ülkelere sermaye girişleri azalmış, finansal piyasalara olan güven duygusu giderek azalmıştır. Türkiye' nin de aralarında bulunduğu G-20 ülkeleri küresel krizin finansal piyasalar üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak için birtakım çalışmalar yaparak önlem almaya yoluna gitmişlerdir. Dünya ülkelerinin kamu kesimleri uyguladıkları para politikasıyla piyasaya direk müdahale etmişlerdir. Merkez bankalarının faizlerini düşürerek, piyasaya likidite ve sermaye desteği sağlamanın piyasaları bu kriz ortamından kurtaracağı fikri benimsenmiştir. Türkiye de bu kriz ortamından olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde ekonomi yüzde 4,8 oranında küçülmüştür. Hükümet, Merkez Bankası ve BDDK bu küresel krizin önüne geçmek için çeşitli önlemler almışlardır. Bankacılık sektörü açısından değerlendirildiğinde ise, tüm dünyada yaşandığı için bankacılık kesimi kaynak sıkıntısı yaşamıştır. 2009 yılının ilk üç aylık kısmında, bilançodaki kalemlerin riskleri artış göstermiş bu dönemde kredi taleplerindeki artışların yaşanması likidite ihtiyacının gündeme getirmiştir. Ancak yaşanan bu belirsizliklere rağmen Türkiye'deki bankaların bilançolarının sağlam bir yapıya sahip olması, bilançodaki risk dağılımının alınan önlemlerle birlikte son derece başarılı bir şekilde yapılması ve bankacılık sektörüne olan güvenin bu dönemde yüksek olması bankacılık sektörünün bu kriz döneminde daha az etkilenmiş olup, piyasadaki ekonomik faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için finans sektörü ve iş dünyasına fon sağlayarak destek olunmuştur (TBB, 2010, s. 1- 6).

2010 yılında, 2009 yılında yaşanan küresel krizin yaratmış olduğu zararların yaraları sarılmaya başlanmış ve ekonomik anlamda tüm dünyada toparlanmayla birlikte büyüme trendi yakalanmıştır. Bu toparlanma süreci gelişmekte olan ülkelere daha hızlı gelişmiş ve bu ülkeler kısa bir sürede toparlanarak gelişmiş ülkelere göre

daha fazla büyümekte olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak da yabancı yatırımcının gelişmekte olan ülkelere yönelerek bu ülkelere yatırım yapmaları neden olarak gösterilmektedir. Uluslararası Para Fonu'na göre bu dönemde gelişmiş ülkeler yüzde 2,7 büyüme gösterirken, gelişmekte olan ülkeler yüzde 7,1 büyüme göstermiştir. Küresel kriz döneminde G-20 ülkeleri çeşitli önlemler alma yoluna gitmişlerdir. Bu dönemde de sorunların daha kısa sürede çözülmesi için G-20 ülkeleri çalışmalarını devam ettirmişlerdir. Ancak G-20 ülkeleri arasında gelişmekte olan ülkelerin daha fazla büyüme eğilimi göstermesi sonucunda alınacak olan önlemlerde fikir ayrılıkları oluşmuş ve bir uzlaşma metni oluşturulamamıştır. Türkiye gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer aldığı için bu küresel krizin etkilerini kısa sürede toparlama yoluna giderek bu dönemde yüzde 8,9 büyüme sağlamıştır. Bankacılık sektörü bu dönemde ekonomik anlamda piyasalara olan desteğini devam ettirmiştir. Bu dönemde kısa sürede toparlanıp büyüyen ekonomik göstergelerin sonucunda Türk lirası tekrardan değer kazanmaya başlamıştır. Bankaların aktif ve özkaynaklarının çoğunluğunun Türk lirası cinsinden olması bankacılık sektörünün karlılığın artmasını sağlamıştır (TBB, 2011, s. 1 - 5).

Dünya ekonomisinde 2010 yılında yaşanan toparlanma süreci 2011 yılında ise ufak çaplı bir krize daha neden olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkelerin borç stok oranlarındaki artış sebebiyle bu kriz borç krizi olarak adlandırılmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki borç stok oranının artma nedenleri olarak, finansal piyasalara olan güven duygusunun sağlanamaması sonucunda yatırımların yetersiz kalması ihracat, ithalat ve ülke içi dengelerin sağlanamaması neden olarak gösterilmektedir (TBB, 2012, s. 1).

Tablo 6: Kamu Borç Stoku (GSYİH'nin yüzdesi)

	2010	2011
Dünya	74	74
Gelişmiş Ülkeler	99	104
AB ülkeleri	86	88
Gelişmekte olan ülkeler	41	38
Türkiye	43	40

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Bankalarımız Kitabı 2011

Kamu borç stoku (GSYİH'nin yüzdesi) yukarıdaki tabloda özetlenmiştir. Bu oranın gelişmiş ülkeler ve AB ülkelerinde artış gösterdiğini, gelişmekte olan ülkelerde ise azalış gösterdiği görülmektedir. Türkiye'de gelişmiş olan ülkeler sınıfına girdiğinden dolayı bu oran Türkiye'de de azalış göstermiştir.

Gelişmiş ülkelerdeki merkez bankaları bu dönemlerde faiz oranlarını düşük tutarak, finansal piyasalara kamu desteği sağlama yoluna gitmişlerdir. Ancak belirsizlikler sonucu yatırımcının ülkeye yatırım yapmaması piyasalardaki risk algısının yükselmesine ve bu ülkelerdeki büyüme oranının yavaşlamasına neden olmuştur. Türkiye ekonomisi ve finansal sistemi bu dönemde yüzde 8,5 gelişim göstermiştir. Bankacılık sektöründe bu dönemde kredi portföyünde çeşitlendirme yöntemini devam ettirmiştir. Yapılan bu çeşitlendirmeler kredi riskinin azalmasını sağlamıştır. Bankacılık sektöründe dönem içerisinde yapılan değişiklik ve düzenlemeler sektöre yaklaşık 8 milyar TL gibi bir maliyet çıkarmıştır. Bu ağır yük bankacılık sektörünün bu dönemde net karını yüzde 10 oranında azaltmıştır (TBB, 2012, s. 2 - 4).

2012 yılında, gelişmiş ülkelerdeki güvenin tam olarak sağlanamaması, belirsizliklerin devam etmesi borç stok oranını yüzde 111'e yükselmiştir. Türkiye için gelişmiş ülkelerdeki borç oranlarının artması bu dönemde büyümeyi yavaşlatmıştır. 2012 yılının son çeyreğinde yaşanan yavaşlama ve gıda fiyatlarındaki azalması enflasyonun yüzde 6,2'ye düşmesine neden olmuştur. Bu oran ülke tarihinin son 44 yıldaki en düşük seviyesidir. Bankacılık sektörü açısından en önemli gelişme, Temmuz 2012 yılı itibariyle Basel – II uygulamasına geçilmesidir. 2013 yılında Amerika Merkez Bankası faizleri yükselterek likidite artışının yavaşlatılacağını açıkladıktan sonra gelişmekte olan ülkeler bu durumdan olumsuz etkilenmiş ve gelişmiş ülkelere toparlanma sürecine girmişlerdir. Gelişmekte olan ülkelerdeki birçok ülkeden sermaye çıkışları yaşanmış ve ulusal paraları değer kaybetmiştir. Türkiye'de de bu açıklamaların ardından Türk lirası değer kaybetmiş ülkedeki sermaye çıkışlarının en büyük nedenlerinden bir tanesi olarak gösterilen piyasadaki faiz oranları yükselmiştir (TBB, 2013, s. 1 - 4). Türk lirasındaki değer kaybı Türkiye'de faaliyet gösteren ve Borsa İstanbul' da işlem gören bankaların değer kaybetmesine neden olmuştur. Bankacılık sektörü Türk lirasının değer kaybı ve ekonomik anlamda

yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen sermaye yapısını, aktif ve özkaynak kalemlerinin yönetimini, likidite yapısını doğru ve başarılı şekilde yönetmiş, böylece karlılığını devam ettirmiştir (TBB, 2014, s. 6 - 9).

2014 ve 2015 yılındaki gelişmelere bakılırsa, 2014 yılında ekonomik anlamda toparlanma süreci devam ederken, Suriye, Irak ve Ukrayna’da yaşanan savaş ortamı ülkeler arası gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Türk lirasının tekrardan değer kazanması şirketlerin piyasa değerlerini yukarı yönde hareket ettirmiştir. 2015 yılında ise uygulanan para politikaları sonucunda emtia ve petrol fiyatlarında yüzde 30 oranında değer kaybı yaşanmıştır (TBB, 2015, s. 1 - 7; TBB, 2016, s. 1).

2.4. 2010 – 2015 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Bankaların Yapısal Analizi

Bu bölümde sektörde faaliyet gösteren bankaların 2010-2015 yılları arasındaki yapısal analizi yapılmaktadır. Bu bölümde yer alan tablo değerleri Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yıllık olarak yayınlanan bankalarımız kitaplarından düzenlenerek oluşturulmuştur.

2.4.1. 2010-2015 Yılında Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Sayısı

Türkiye’de 2010-2015 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankalarına ilişkin sayısal veriler aşağıda gösterilen tabloda özetlenmiştir.

Tablo 7: 2010 – 2015 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Mevduat Banka Sayısı

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mevduat Bankaları	32	31	32	32	34	34
Kamu sermayeli Mevduat Bankaları	3	3	3	3	3	3
Yerli Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	11	11	12	11	11	9
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	17	16	16	17	19	21
Fondaki Bankalar	1	1	1	1	1	1

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Bankalarımız Kitabı Çeşitli Sayılar

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının sayılara baktığımızda 2013 yılı sonu itibarıyla 32 olan banka sayısı 2014 yılında 34’e yükselmiştir. Bu dönemde Intesa Sanpaolo ve Rabobank A.Ş. Türkiye’deki bankacılık sektöründe faaliyet göstermeye başlamışlardır.

2.4.2. Bankacılık Sektöründeki İstihdam

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların sektörlere göre istihdam verileri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 8: 2010 – 2015 Mevduat Bankaları İstihdam Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mevduat Bankaları	173.134	176.576	181.197	192.219	195.363	195.838
Kamu sermayeli Mevduat Bankaları	47.235	50.239	51.587	54.466	55.851	58.211
Yerli Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	83.633	89.047	90.612	93.365	95.839	74.756
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	42.014	37.047	38.772	44.159	43.446	62.646
Fondaki Bankalar	252	243	226	229	227	225
Kalkınma Ve Yatırım Bankaları	5.370	4.842	4.901	5.246	5.523	5.366
Toplam	178.504	181.418	186.098	197.465	200.886	201.204

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Bankalarımız Kitabı Çeşitli Sayılar

Türkiye’de faaliyetlerini devam ettiren bankaların istihdam verileri yıl bazında incelendiğinde hemen hemen her yıl personel sayılarında artış gözlemlenmektedir. Bankacılık sektöründe çalışan personelin ortalama yüzde 95’i mevduat bankaları tarafından istihdam edilmektedir. 2014 yılına baktığımızda yerli özel sermayeli mevduat bankalarının personel sayısında ciddi bir oranda azalma görülmektedir. Aynı yıl içerisinde yabancı sermayeli mevduat bankalarının personel sayısında ciddi bir artış gözlemlenmektedir. Bunun nedeni Garanti Bankası A.Ş. ve ICBC Bank Turkey A.Ş bankalarının özel sermayeli banka grubundan ayrılıp, yabancı sermayeli banka grubuna geçmesinden kaynaklanmaktadır (TBB, 2016, s. 13).

2.4.3. 2010-2015 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Bankaların Aktif Payları

Türkiye’de 2010 ve 2015 yılları arasında faaliyet gösteren bankaların payları aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Tablo 9: 2010 – 2015 Yılları Arasındaki Bankaların Aktif Payları

Yüzdeler (%)	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mevduat Bankaları	97	96	96	90	91	90
Kamu sermayeli Mevduat Bankaları	31	29	29	28	28	28
Yerli Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	52	53	53	48	48	36
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	13	14	14	14	15	26
Katılım Bankaları				4	5	5
Kalkınma Ve Yatırım Bankaları	3	4	4	6	4	5
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Bankalarımız Kitabı Çeşitli Sayılar

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde mevduat bankalarının sektör açısından en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. 2010-2015 döneminde mevduat bankalarının payı %97’den %90’a düşmüştür. Özellikle bu dönemlerde yaşanan olumsuz gelişmeler mevduat bankalarının aktif yapısının düşmesine neden olmuştur. 2014 yılındaki yerli sermayeli mevduat bankalarının payındaki azalma ile yabancı sermayeli mevduat bankalarının payının artması Garanti Bankası ve ICBC Bankasının sektör değişiminden kaynaklanmaktadır. Kamu sermayeli mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarında bu dönem içerisinde önemli bir artış ya da azalış meydana gelmemiştir.

2.4.4. 2010-2015 Döneminde Bankalarının Özkaynak Karlılığı

Türkiye’de 2010 ve 2015 dönemleri arasında faaliyet gösteren bankaların özkaynak karlılığı aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Tablo 10: 2010 – 2015 Yılları Arasında Bankacılık Sektörü Özkaynak Karlılığı

Yüzdeler (%)	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mevduat Bankaları	17,7	14,8	13,8	13,5	11,4	10,5
Kamu sermayeli Mevduat Bankaları	22,9	17	16,2	17	13,4	13,9
Yerli Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	17,4	14,4	13,3	14	11,5	9,7
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	10,3	12,4	11,1	6	7,4	8,1
Kalkınma Ve Yatırım Bankaları	6	5,6	6,3	6	7,3	7,5
Bankacılık Sektörü	16,4	13,8	13	12,8	11	10,2

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Bankalarımız Kitabı Çeşitli Sayılar

Mevduat bankalarının özkaynak karlılığı 2010 döneminde yüzde 17,7 iken 2011 yılında yüzde 14,8 değerine gerilemiştir. Bu dönemde oluşan borç krizi tüm dünyadaki bankaların özkaynak karlılığını etkilemiştir. Bankacılık sektöründe 2010 yılı ile 2015 yılı arasında özkaynak karlılığı her dönem azalarak dönem sonunda % 10,2 olmuştur. Bu dönemler içerisinde özkaynak karlılığının en yüksek olduğu grup kamu sermayeli mevduat bankaları olmuştur. 2012 yılı incelendiğinde, kalkınma ve yatırım bankaları hariç diğer bankaların karlılığı azalmıştır. Özel sermayeli bankalar ile mevduat bankalarının özkaynak azalışı, bankacılık sektör ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir.

2.4.5. 2010-2015 Döneminde Bankalarının Aktif Karlılığı

Türkiye’de 2010 ve 2015 dönemleri arasında faaliyet gösteren bankalarının aktif karlılığı aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Tablo 11: 2010 – 2015 Yılları Arasında Bankacılık Sektörü Aktif Karlılığı

Yüzdeler (%)	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mevduat Bankaları	2,2	1,6	1,7	1,4	1,3	1,1
Kamu sermayeli Mevduat Bankaları	2,3	1,6	1,8	1,6	1,4	1,4
Yerli Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	2,3	1,7	1,8	1,6	1,3	1,1
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	1,4	1,5	1,5	0,6	0,8	0,9
Kalkınma Ve Yatırım Bankaları	2,7	2,1	2	1,6	1,8	1,6
Bankacılık Sektörü	2,2	1,6	1,8	1,4	1,3	1,1

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Bankalarımız Kitabı Çeşitli Sayılar

Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının aktif karlılığı 2011 yılında, 2010 yılına göre yaklaşık %30’luk bir düşüş yaşamıştır. Daha sonraki yıllarda sırasıyla %1,8, %1,4, %1,3, %1,1 aktif karlılık oranları hesaplanmıştır. Mevduat bankaları grubunda bu dönemler içerisinde en yüksek aktif karlılığa sahip olan grup kamu sermayeli mevduat bankaları olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankaları ile yerli özel sermayeli mevduat bankaları sektör ortalamasının üzerinde seyir izlemişlerdir. Yabancı sermayeli mevduat bankaları bu dönemde sektör ortalamasının altında kalmıştır.

2.4.6. 2010- 2015 Mevduat Bankalarının Takipteki Krediler Oranı

Türkiye’de 2010-2015 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankalarının takipteki kredilerin toplam kredilere oranı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 12: Mevduat Bankalarının Yıllara Göre Takipteki Krediler Oranı

Yüzdeler (%)	2002	2010	2011	2012	2013	2014	2015
(Takipteki Krediler / Toplam Krediler)	20	3,9	2,8	2,9	2,8	2,9	3,1

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Bankalarımız Kitabı Çeşitli Sayılar

Yukarıdaki tabloda 2010 yılı ile 2015 yılları arasında faaliyetlerine devam eden mevduat bankalarının takipteki krediler oranını görmekteyiz. Takipteki krediler oranı, bankacılık sektörü ve ülkenin finans göstergeleri açısından büyük önem arz etmektedir. 2001 yılında yaşanan kriz sonrası 2002 yılındaki olumsuz gelişmeler takipteki kredi oranlarına da yansımıştır. 2002 yılında bu oran yüzde 20’lere çıkmıştır. Bankaların takipteki krediler oranının artmamasına yönelik yapacağı çalışmaların başında ise, bilançodaki aktif ve pasif kalemlerin dengesinin doğru bir şekilde yapılması gelmektedir. Bu yıldan sonra yapılan düzenlemeler ve değişiklikler sonucunda bu oranın 2010 yılı itibariyle yüzde 3,9’lara kadar gerilediğini görmekteyiz. 2011 yılı ile 2014 yılında yatay bir şekilde seyreden oran, 2015 yılı sonu itibariyle yüzde 3,1’e yükselmiştir.

2.5. Sermaye Yeterliliği (Basel I- Basel II- Basel III)

1970 yılında Bretton Woods sözleşmesinin sona ermesiyle sabit döviz kurunun terk edilip, dalgalı kur rejimine geçileceği iddiası, petrol krizinin çıkmasına neden olmuştur. Bu iddia, uluslararası piyasalarda fiyat hareketlerinin oluşmasına ve finansal piyasalarda bozulmalar yaşanmasına sebep olmuştur. Piyasalarda oluşan bozulmalar bankacılık sektörünü olumsuz anlamda etkilemiştir. Bu dönemde finansal piyasalar içinde bulunan katılımcıların risk faktörlerini daha doğru bir şekilde ölçmesi ve değerlendirilme yoluna gitmesi zorunlu kılınmıştır. Dünya ülkeleri, finansal piyasaların tekrardan sağlıklı bir yapıya kavuşması için iş birliği yapma yoluna gitmişlerdir. Bu gelişmelerin sonucunda G-10 ülkeleri tarafından, 1974 yılında Bankacılık Düzenlemeleri ve Denetim Uygulamaları Komitesi kurulmuştur. Sonraki

yıllarda komitenin adı değiştirilerek Basel Bankacılık Denetim Komitesi olmuştur (Gündoğdu, 2016, s. 425).

1988 yılında bankaların sermaye yeterliliğinin hesaplanması alanında Basel I kriterleri oluşturulmuştur. Basel I, bankaların iflas etmesi durumunda mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetlerin en aza indirilmesi için asgari olarak tutulması gereken sermaye tutarıdır. 80'li ve 90'lı yıllarda uluslararası alanda tüm bankacılık ve finansal sistem bu kriterleri uygulama yoluna gitmişlerdir. Basel I kriterleri uygulamaya başladığı yıllarda sadece kredi riskini kapsamaktadır. Bazı ülkeler sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında sadece kredi riskinin yeterli olmadığı görüşünü bu dönemde sık sık gündeme getirmişlerdir. Basel I kriterlerinde dört farklı risk ağırlığı bulunmaktadır (%0, %20, %50, %100). Bankaların aktif kalemleri risk ağırlıkları ile ayrı ayrı çarpılıp sermaye oranı hesaplanmaktadır (Erdem , 2010, s. 248-249). Tüm Dünya'da bu yıllardaki faiz oranı ve döviz kurundaki değişimler finansal sisteminin etkilenmesine neden olmuştur. Dünya'daki finansal kurumlar sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kredi riskinin yeterli olmadığı bazı risk unsurlarının belirlenemediğini belirterek bu uzlaşının eksiklerini ön plana çıkarmışlardır. Döviz kuru ve faiz oranı değişimlerinden etkilenen finansal kurumlar o dönemde yapılan çalışmalar ile birlikte piyasa riski de bu uzlaşya dahil etmiştir. 1995 ve 1996 yıllarında yapılan çalışmalarla birlikte piyasa riskinin sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullanılması yönünde fikir birliğine varılmıştır. 90'lı yılların sonu itibariyle, Basel II kriterlerinin oluşturulması konusunda çalışmalara hız verilmiştir. 2004 yılına gelindiğinde Basel II kriterleri uluslararası alanda sermaye yeterliliğinin hesaplanması konusunda daha kapsamlı risk unsurlarını içeren bir uzlaşya oluşturulmuştur. 2004 yılında ilk önce gelişmiş ülkeler tarafından uygulamaya konulacak olan uzlaşya daha sonra tüm dünyadaki finansal sistemin kullanacağı bir sistem haline dönüşecektir. Türkiye 1988 yılında Basel I kriterlerini kademe kademe uygulamaya koymuştur. Sermaye yeterliliği rasyosunu 1989 yılında %5 olarak belirlerken bu yıl bazında artış göstermiştir. Türkiye 2000li yılların başında yaşanan krizler sonucunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu piyasa riskinin, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına dahil edilmesini zorunlu kılmıştır. Türkiye'de sermaye yeterliliğinin hesaplanması şu şekildedir (Teker, Bolgün, ve Akçay, 2005, s. 42 - 46);

$$SR = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kalkınım}} = \% 8$$

2004 yılındaki çalışmalar neticesinde oluşturulan Basel II uzlaşısı sermaye yeterliliği aşağıdaki formülle hesaplanması gerektiğini belirtmiştir.

$$SR = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kalkınım Risk}} = \% 8$$

Basel II kriterleri 2004 yılında zorunlu hale getirilmiştir. Ancak finansal piyasaların hazır olmadığı gerekçe gösterilerek 2007 yılında uygulamaya başlanmıştır. Basel II kriterlerinin amaçları, risk ölçüm yöntemlerinin doğru bir şekilde kullanılması sonucunda sermaye ihtiyacı azaltma yoluna giderek finansal sistemde güvenliği sağlamak, riske dayalı fiyat listesi ve müşteri profili oluşturmaktır. Basel II sermaye yeterliliği hesaplamasında tek değişkenlik gösteren kalem paydaya operasyonel riskin (bankaların sistem, personel ya da dış etkenler nedeniyle zarara uğrama durumu) eklenmesidir (Erdem , 2010, s. 250 - 251).

2009 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan mortgage krizi bankaların yapısında bozulmalar meydana gelmiştir. Bankaların vermiş oldukları büyük miktarlardaki kredilerin geri ödenmemesi bankalarda zararların oluşmasında ortaya çıkan kredi riskinin ve piyasa riskinin bu zararları arttırmasına neden olmuştur. Basel komitesi krizin etkisini azaltmak için birtakım önlemler almıştır. Kriz dönemi dikkate alınarak oluşturulan Basel III kriterleri, bankacılık sisteminin karlılığını arttırmaya ve mali yapının sağlıklı bir şekilde çalışmasını amaçlamaktadır. Basel III'e geçiş 2013 yılında başlayıp 2019 yılında sonlandırılması öngörülmektedir. Basel III kriterlerinde bazı değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır. Sermaye tanımı değiştirilerek bankaların sermaye yeterliliği oranları aşağıya çekilmiştir. Bankalar bu dönemde finansal piyasalara olumlu anlamda sinyal vermek için kâr payı dağıtımına gitmiştir. Bu durum bankaların bozulan yapılarına daha da zarar vermiştir. Bunun sonucunda sermaye koruma tamponu uygulaması getirilmiştir. Bankaların likidite yapısını ölçmek için likidite karşılama oranı getirilmiştir. Bu oranla bankaların likidite oranları kolaylıkla ölçülerek finansal piyasalardaki bozulmalar karşısındaki olaylara karşı banka varlıklarının bu bozulmaları karşılayabilme gücünü gösterecektir.

Basel III ile gelen yenilikler kısaca, bankaların sermaye ve likidite yeterliliği oranlarını arttırarak mali yapılarının güçlendirilmesi olarak özetlenebilir (Gündoğdu, 2016, s. 459 - 465).

Basel III kriterlerinde ulaşılmak istenen hedefler şu şekildedir (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 55);

- Bankacılık sisteminin yapısını güçlendirmek
- Bankalar hakkında kamuoyuna bilgi verilmesinin arttırılarak şeffaflığın sağlanması
- Bankaların ve finansal sistemlerin kriz ortamlarına karşı dayanıklılığının arttırılması

Türkiye’de bankacılık sektörü içerisinde sermaye yeterlilik oranı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından %12 olarak belirlenmiştir. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların 2012 – 2015 yılları arasındaki sermaye yeterliliği rasyoları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. 2015 yılı sonu itibariyle bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği rasyosu %15,6 ‘dır.

Tablo 13: Yıllara Göre Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterlilik Oranı

Yüzdellik (%)	2012	2013	2014	2015
Bankacılık Sektörü	17,9	15,4	16,3	15,6
Mevduat Bankaları	17,2	14,6	15,7	15
Kalkınma Ve Yatırım Bankaları	34,2	31,3	32,8	27,8
Katılım Bankaları	17,7	15,2	16	15

Kaynak: Bankalarımız kitabı çeşitli sayılarından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 2012 yılında yaklaşık %18 olan sermaye yeterliliği rasyosu ,2015 yılı sonu itibariyle yaklaşık %15 ‘e düşmüştür. Faaliyet alanları nedeniyle kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye yeterliliği rasyoları ortalamanın üzerindedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİSK KAVRAMI VE KARLILIK

Risk, varlıkların getirilerinde oluşacak olan değişkenlik ya da finansal olarak zarara uğrama durumudur. Burada önemli olan, belirsizlik ile risk kavramlarının birbiriyle karıştırılmamasıdır. Belirsizlik, meydana gelebilecek olan gelişmelerin olasılıklarını, ölçebildiğimiz kadarı riske dönüşmektedir. Örneğin, belirsiz bir durum karşısında insanların vermiş olduğu ilk tepki şaşkınlık ifade eder. Bireyler riskli bir durumla karşılaştığında ise kazanca ya da kayba göre önlemini çoktan almıştır (Durmuş ve Ayaydın, 2015, s. 62 - 63).

Risk, bir işleme ilişkin giderlerin, zararların ya da parasal kayıpların sonucunda oluşabilecek olan ekonomik faydanın azalması ihtimalidir (Mermud Yüksel ve Kurtulan, 2010, s. 132). Örnek olarak, hisse senedinin fiyatı veya döviz kurlarındaki değişimlerin gelecekteki fiyatı bilinmediğinden dolayı bunlar ile yapılacak olan her işlem risk taşımaktadır (Gündoğdu, 2016, s. 30).

Risk, beklenen değerden olumlu veya olumsuz sapma olarak tanımlanmaktadır. Risk kavramı iki temele dayanmaktadır. Birincisi, kazanmaya ya da kaybetmeye ilişkin olasılıkların belirlenmesi, ikinci olarak elde edilecek olan kazançtan zarar etme olasılığının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılmasıdır (Aydeniz, 2008, s. 4).

Risk kavramının önemli unsurları vardır. Bunlar (Parasız, 2007, s. 315 - 316);

- Risk, sayısallaştırılabilen bir ölçüdür. Örneğin, önümüze çıkmış olan iki fırsatın ne kadar kazandıracaklarını ve hangisinin daha fazla riske sahip olduğunu önceden öğrenmek isteriz. Bunun sonucunda daha az riske ve daha çok getiri oranına sahip fırsatı değerlendirmemiz gerekmektedir.
- Risk, gelecek hakkında belirsizlik ifade etmektir. Gelecek ile ilgili birçok seçeneğin bulunmasına rağmen sonuç her zaman tektir. Ancak bu sonuç her zaman belirsizdir.
- Risk, belli bir süre zarfı içerisinde belirlenmelidir. Her fırsatın ya da her olasılığın belli bir zamanı vardır.

Hayatımızın her anında yapmış olduğumuz faaliyetler ya da sergilediğimiz davranışlar risk taşımaktadır. Oluşmakta olan bu riskleri iki grupta toplayabiliriz (Parasız, 2007, s. 316);

- Sistematik olan risk
- Sistematik olmayan risk

Sistematik risk, o sektörle ilgilenen firmaların tümünü etkilerken sistematik olmayan risk, sadece sektör içinde bulunan firmayı etkiler. Örneğin, inşaat sektöründe faaliyet gösteren bir firmanın bir binayı inşa ederken karşılaşılabileceği riskleri düşünelim. İnşaat firması bu riskler sonucunda, kar ya da zarar etmektedir. Bunun nedenleri ise, inşaat firması pazar payını kaybetmiş ya da diğer firmalarla artık rekabet edecek düzeyde değildir. Bunun sonucunda bu firmanın satışları düşmekte ve bu firma zarar etmeye başlamıştır. Bu sadece bu inşaat firmasını etkiler. Yani bu örnek sistematik olmayan riski kapsamaktadır.

Diğer nedeni olarak, bu inşaat sektöründe bina yapımında kullanılan bir yapı malzemesinin fiyat artışından kaynaklanan durum tüm inşaat sektörü için geçerli olacaktır. Tüm inşaat firmalarının bu fiyat artışını binanın maliyetine eklediğini düşünelim. Bina fiyatlarındaki artış, satışları düşürecek ve bu durumdan tüm sektör etkilenmiş olacaktır. Bu örnekte sistematik riski kapsamaktadır.

Bankacılık açısından sistematik olan ve sistematik olmayan riskleri ele aldığımızda, sistematik risk, banka varlıklarının sisteme etki eden nedenlerden dolayı değer kaybıdır. Sistematik olmayan riskler ise her bankaya özgü değişkenlik göstermektedir. Bankaların çalışma politikası, sektör payı, personel yapısı ve hedef müşteri kitlesi gibi etmenler sistematik olmayan riskleri ortaya çıkarmaktadır.

Bankacılık sistemi içerisinde risk kavramı incelendiğinde en basit tabiriyle bankanın zarara uğrama ihtimalidir. Bankacılıkta risk kavramını incelediğimizde daha farklı bir yapıda olduğunu görmekteyiz. Finansal sistemin en önemli parçalarından biri olan bankalar, alanlarında yapmış oldukları çalışmalar ve vermiş oldukları hizmetlerin tamamına yakını risk unsuru taşımaktadır. Önemli olan bu risk unsurunu bankanın getiri oranıyla birlikte düşünmek gerekir. Örneğin, aylık 1000 TL ve 3000 TL gelire

sahip olan iki kişinin bankaya yapmış olduğu kredi başvurusu neticesinde yapılan incelemeler sonucunda bankanın her iki kişinin kredi talebine olumlu yanıt verdiğini düşünelim. Banka bu iki kişinin talepleri doğrultusunda aynı kredi tutarını aynı faiz oranı ile verdiği ve bu iki kişinin vade süresi içinde bankadan almış oldukları kredileri faiz oranları ile birlikte ödediğini düşünelim. Banka vermiş olduğu kredilerin geri ödenmesine rağmen bu durumda bile zarara uğramıştır. Nedeni ise, risk ile getiri oranı arasında yapılan yanlış fiyatlandırma. Bankaların faaliyetlerini devam ettirebilmesi için risk alması gerekir (Altıntaş, 2006, s. 1 - 2).

Bankacılıkta risk unsuru bankacılık karlılığına doğrudan etki etmektedir. Bankacılıkta risk yönetiminin asıl amacı, yüksek oranda kar elde etmenin yanında, minimum düzeyde risk unsuruyla karşılaşarak bu risk unsurlarını doğru şekilde yönetmeyi amaçlamaktadır.

Bankacılık sisteminin içerisindeki risklerin daha iyi bir şekilde belirlenip, alınan önlemlerle birlikte doğru bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Bunun için uygulanacak adımları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Bankacılık sistemine etki edecek olan risklerin tanımlanmasının yapılması,
- Etki eden risklerin ölçümünün yapılması,
- Uygulamaya geçilmesi,
- Değerlendirme süreci,

Bankacılık sisteminde riskin yönetim mekanizması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bankacılık sisteminin yapısına etki eden risk faktörlerinin belirlenip tanımının yapılması gerekmektedir. Tanımı yapılmayan risk unsurları bankalar için sorun teşkil etmektedir. Nedeni ise tanımının yapılmamış olması o risk unsuruyla ilgili bir çalışma sürecinin yapılmadığının bir göstergesidir. Bu süreçte, bankalar faaliyet gösterdiği dönemler boyunca bu risk unsuruyla karşı karşıya gelmektedir. İkinci bölümde, etki eden risklerin sayısallaştırılması gerekmektedir. Risk unsurlarının ölçümünün yapılması bize o alanda gerekli önlemleri alarak ölçümünü yaptığımız risklerin etkisini azaltılacağı konusunda fikir vermektedir. Üçüncü bölümde, tanımlanması ve ölçümü yapılan riskler için ne gibi önlemler alınacağı belirlenip bununla ilgili uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Riski

devretme, riskten kaçınma ya da risk transferi alınacak önlemler arasında gösterilebilir. Alınan tedbirlerin bankaya olan maliyeti de önemli bir unsurdur. Dördüncü bölümde ise alınan tedbirlerin takibinin ve değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir. Örneğin alınan tedbirlerin bir kısmı takip ve değerlendirme sonucu eksik ya da hatalı çıkabilir. Aynı şekilde alınan tedbirler sonucunda risk unsurlarını değişkenlik gösterebilir. Sonuç olarak, uygulamaya konulan risk unsurlarının takibinin ve değerlendirilmesinin yapılması büyük önem arz etmektedir (Altıntaş, 2006, s. 4).

Bankacılık sistemi içerisinde oluşabilecek olan risklerin doğru bir şekilde belirlenip yönetilmesine ilişkin adımları yukarıdaki bölümde özetlemiştik. Risklerin yönetimi sürecinin etkin ve doğru bir şekilde çalışması için şirket yönetiminin desteği son derece önemlidir. Belirlenen risklerin yönetim süresince önceden belirlenmiş olan organizasyon yapısında şirketin genel müdüründen işçi sınıfına kadar uzanan kişilerin sorumluluklarını doğru bir şekilde belirleyip, yapılacak olan toplantı ve görüşmelerle şirket çalışanlarına açıklanması gerekmektedir. Şirketlerin yönetim kurulu, risk yönetim süreciyle ilgili gerekli eğitim harcamaları ve maliyetler için kaynak ayırması gerekmektedir (Aydeniz, 2008, s. 17).

3.1. Bankaların Karşılaştığı Riskler

3.1.1. Kredi Riski

Bankaların amacı, ellerinde bulunan fonları, menkul kıymetleri, döviz araçlarını kullanarak ve bunları değerlendirerek kar elde etmektir. Bankalar bu araçları piyasada aktif olarak kullanırken işletmelere ve hane halkına kredi vererek bunu değerlendirme yoluna gitmektedir. Bankaların belli bir vade yapısı ve faiz oranı ile işletmelere ya da hane halkına vermiş oldukları kredinin işletmeler ya da kişiler tarafından zamanında veya tam olarak ödenmemesi durumunda kredi riski ortaya çıkmaktadır. Kredi riski bankacılık sektöründe bilinen en eski risk türüdür. Kredi müşterilerinin bankaya karşı olan yükümlülüklerini kısmen ya da tamamen yerine getirmemesi sebebiyle bankanın uğradığı zararı ifade etmektedir (Altıntaş, 2006, s. 5; Parasız, 2007, s. 317).

Kredi riski bankacılık sektörü için hayati öneme sahiptir. Türkiye şartlarında bu durum biraz daha farklı ve zordur. Bu durumun nedeni, Türkiye'deki döviz kuru,

faiz oranı ve enflasyon oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesi ve çok çabuk değişkenlik göstermesidir. Dolayısıyla bu durum Türkiye’de faaliyet gösteren firmaları ya da yaşayan hane halkını zaman zaman olumsuz etkilemektedir. Firmaların ve hane halkının bu durumdan olumsuz etkilenmesi ekstra bir maliyet unsuru çıkarmaktadır. Bankalardan alınan kredi maliyetleri yükseldiği için kısa ve uzun vadede alınan kredilerin geri ödenmesi konusunda ödenmeme durumu ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda o ülkede faaliyet gösteren finansal kurumlar ve finansal piyasalar yaşanacak olan sıkıntılardan olumsuz anlamda etkilenmektedir. Bankalar vermiş oldukları kredilerin hepsinin ya da bir kısmının eksik bir şekilde ödenmemesi durumunda krediler için belli oranda bir karşılık ayırmaktadırlar. Kredinin hepsinin ya da bir kısmının ödenmemesi ayrılan karşılık oranının net faiz gelirinden düşmesine neden olur. Bu durum bankacılık sisteminin doğrudan karlılığına etki etmektedir (Okay, 2002, s. 105). Bankaların kredi riski, derecelendirme kuruluşları tarafından takip edildiği için herhangi bir olumsuz durum karşısında bankaların kredi notlarında düşüş yaşanabilir.

Bankalar vermiş oldukları kredilerin geri ödenmemesi durumuna karşılık farklılaştırma yöntemini uygulama yoluna giderek bu riski en aza indirmeye çalışmaktadırlar. Bunun için bankalara kredi başvurusunda bulunan firmaları, farklı bölgelerden ya da farklı sektörlerden seçerek aynı bölgede veya aynı sektörde bir sorunla karşılaşıldığında firmaların kredileri ödememe riskine karşı bankalar kendilerini güvence altına almaktadır (Bakkal ve Tombuloğlu, 2011, s. 26).

Bankalar vermiş oldukları kredilerin geri ödenmemesi durumunda ortaya çıkacak olan kredi riskinin oluşmasına birtakım önlemler alarak azaltma yoluna gidebilirler. Örneğin, firmalar ve bireysel müşteriler hakkında araştırma yapılarak, başvuru yapan kişi ya da kuruluşların ödenmemiş kredi borcunun olup olmadığına, kişi ya da kurumların gelirlerine bakılması gerekmektedir. Bu araştırmaların yapılması bankalar için kredi riskinin oluşmasını ve karlılığa olan olumsuz etkilerinin önüne geçmektedir.

Bankaların kredi riskini azaltmak için aldıkları başlıca önlemleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Akgüç, 2007, s. 508 - 537);

- **Kredi Analizi:** Kredi başvurusunda bulunan kişi ya da kurumların krediyi ödeyebilecek gücünün olup olmaması incelenmektedir.
- **Teminat alınması:** Genellikle borcun geri ödenmemesi riskine karşı bankaların verdikleri kredi tutarı kadar kredi talebinde bulunan kişi ya da kurumlardan almış olduğu paraya çevrilebilir varlıklardır.
- **Kredi Sözleşmesi:** Sözleşmelerin yapılması, kredi alacak kişi ya da kurumların değerlerini koruma amacı taşımakla beraber bankalar için de riski azaltma önlemleri arasında yer almaktadır. Bankalar bazı durumlarda genel bir kredi sözleşmesi metnine özel yükümlükler koydurarak kendini güvence altına almaya çalışmaktadır.
- **Kredilerin İzlenmesi:** Kredi verildikten sonra, kredi ödemesinin tarihi gelmeden verilen kredilerin izlenmesi ve denetiminin yapılması gerekir. Bu, iki şekilde gerçekleşmektedir. İlk olarak banka kredi müşterisinden belli aralıklarda hesap belgesi talep edebilir. Diğer bir yöntem ise, kredi müşterilerinin iş yerlerine ya da faaliyet gösterdiği alanlara yapılacak ziyaretler ile denetimler yapılabilir.

3.1.2. Piyasa Riski

Piyasa riski, piyasada oluşabilecek olan fiyat veya oranların hareketlerinin değişmesi sonucunda bankaların varlıklarında oluşabilecek olan zararlar piyasa riskini oluşturmaktadır. Piyasada oluşan fiyat hareketleri genellikle faiz oranları, döviz kurlarındaki değişimlerden kaynaklanmaktadır (Altıntaş, 2006, s. 6). Piyasa riski, bilanço içinde ya da dışında bulunan pozisyonların piyasa fiyatlarının değişmesi sonucunda ortaya çıkan kayıpları ifade etmektedir. Piyasa riskinin ölçümünün ve değerlendirilmesinin doğru bir şekilde yapılması için bankaların bilançolarında bulunan kalemleri piyasa fiyatı ile değerlendirmemiz daha doğru olacaktır (Parasız , 2000, s. 175).

Herhangi bir varlığın değeri fiyatın, kuponun, kupon sıklığının, zamanın, faiz oranlarının ve diğer faktörlerin bir fonksiyonu olacaktır. Bankalar bünyesinde pay senedi, tahvil gibi varlıklar bulunduruyorsa piyasalarda meydana gelebilecek olan fiyat hareketlerinden etkilenerek piyasa riskiyle karşı karşıya kalabilirler (Parasız, 2007, s. 221).

3.1.3. Likidite Riski

Likidite riski, bankaların yerine getirmesi gereken sorumluluk ve yükümlülüklerinin yeterli miktarda likiditeye sahip olamadığından dolayı, banka varlıklarının piyasa fiyatının altında elden çıkarma riskidir (Altıntaş, 2006, s. 7). Bir başka tanıma göre likidite riski, bankanın normal işlemlerinin likidite yetersizliğinden dolayı oluşan zarara denir (Parasız, 2007, s. 220).

Bireysel müşteriler ya da ticari işletmeler kıymetli varlıklarını belli bir vade yapısı ve faiz oranı ile belli oranda getiri elde etmek için bankalara yatırırlar. Vadesi geldiğinde bankanın vermiş olduğu getiri oranı ile birlikte kıymetli varlıklarını geri alırlar. Bankalar, bireysel müşterilere ve ticari işletmelere bankaya yatırdıkları kıymetli varlıklarından belli oranda getiri sağlayacaklarını taahhüt etmiştir. Bankanın taahhütlerini yerine getirememesi bankalara olan güvenin azalmasına neden olmaktadır. Bankalar kalitesi yüksek likit varlıklara sahipse, likidite krizi durumunda likidite kaynağı oluşturması daha kolay olacaktır. Bankaların bünyesinde bulunan likit varlıklar birinci kalite ve ikinci kalite likit varlıklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birinci kaliteli likit varlıklar, nominal değer üzerinden nakde en hızlı şekilde dönüştürülebilen varlıklardır. Örneğin, satın alınan çekler. İkinci kaliteli likit varlıklar, nakde dönüştürülürken nominal değer üzerinden nakde dönüştürülememektedir. Örneğin, ipotekli menkul kıymetler (Gündoğdu, 2016, s. 43-44).

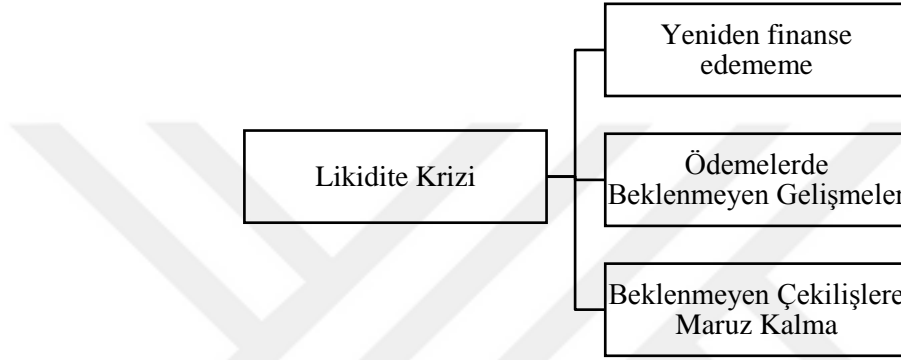
Bankalar kısa vadeli mevduat taahhütleri için mevduatların belli oranında nakit para bulundurmaları zorundadırlar. Uzun vadeli mevduat taahhütleri için ise mevduatların belli oranında tahvil ve bono bulundurmaları zorundadır (Okay, 2002, s. 114). Bankalar ayırmış oldukları nakit para ya da karşılık oranlarını minimum düzeyde tutmayı çalışırlar. Bu durumda bankalar hemen hemen her dönemde risk ve getiri oranları arasındaki ilişkiyi hesaplamak zorunda kalırlar (Bakkal ve Tombuloğlu, 2011, s. 24).

Bankaların vadesinde gelen yükümlüklerini yerine getirmesi için aktiflerinin yetersiz olması ve piyasadaki nakit para girişinin sağlamaması likidite riskini oluşturmaktadır. Burada likidite riski ile fonlama riskini karıştırmamak gerekir.

fonloma riski, bankaların günlük işlemleri için fon sağlayamaması durumunda ortaya çıkmaktadır (Parasız, 2007, s. 220).

Bankalar bünyesinde bulunan likiditelerinin değerlendirilmesi ve yönetilmesine büyük önem vermektedir. Yapılan bu çalışmalara rağmen bankaların likidite yetersizliği ve bunun sonucunda çıkan likidite krizine neden olan etmenler aşağıdaki şemada listelenmiştir (Altıntaş, 2006, s. 113 - 114).

Şekil 2: Likidite Krizine Neden Olan Faktörler

Yeniden Finanse Edememe: Şirketlerin ya da bireysel müşterilerin bankaya yatırmış oldukları mevduatlar, vadesi geldiğinde şirketlerin ya da bireysel müşterilerin mevduatlarını aynı bankada değerlendirmemesi sonucu mevduatları bankadan çekmesi ve dolayısıyla bankadaki mevduat oranlarının azalması ya da bankanın önceden tahmin ettiği oranda piyasaya mevduat girişinin olmaması yeniden finanse edememe durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum piyasadaki rekabet yapısından ya da piyasadaki bazı göstergelerin değişiminden kaynaklanabilir. Bankalar kaybettikleri mevduatların yerine yeni mevduat girişini sağlayamadığı için de likidite kriziyle karşı karşıya kalmaktadır.

Ödemelerde Beklenmeyen Gelişmeler: Bankanın şirketler ya da bireysel müşterilere vermiş olduğu kredilerin tahsilinin gecikmesi bankalar için sorun teşkil etmektedir. Bankaya para girişinin zamanında sağlanamamış olması bankalarında zamanında yerine getirmesi gereken yükümlülüklerinin gecikmesine neden olur. Bankaların yükümlülüklerini zamanında yerine getirmemesi hem bankaya olan

güvenin sarsılmasına hem de bankaların likidite oranlarının düşmesine neden olmaktadır. Bu durum uzun vadede likidite krize yol açabilir.

Beklenmeyen Çekilişlere Maruz Kalma: Bankalar bazı dönemlerde ülkelerde yaşanan gelişmeler sonucunda beklenmeyen çekilişlere maruz kalabilirler. Örneğin ülkede yaşanan terör olayları ya da finansal piyasalardaki bozulmalar bu durumun oluşmasında etkili olmaktadır. Bu tür durumlarda finansal piyasalardaki belirsizlik durumu mevduat sahiplerinin bankalarda bulunan vadesi henüz dolmamış mevduatlarını çekmeye yönlendirmektedir. Bankalar mevduat sahiplerinin bu talebine karşılık tüm imkanlarını zorlayarak mevduatları tahsil etme yoluna gitmektedir.

3.1.4. Faiz Oranı Riski

Bankanın bilançosunda bulunan aktif ve pasif kalemlerinin faiz oranlarının değişiminden kaynaklanan değişimleri faiz oranı riskini oluşturmaktadır. Finansal piyasalarda faiz oranlarındaki olağanüstü değişimler banka karlılığını etkilemektedir. Günümüzde bankaların vermiş olduğu ödüncüler sabit ya da değişken faiz oranlarında verilmektedir. Bankaların aktif ve pasif yapısını faiz oranlarının değişken ya da sabit oluşuna göre düzenlenmesi gerekmektedir. Örneğin bankalar faiz oranlarındaki değişimlere karşı hassas aktif yapısına sahipse, faiz oranlarındaki düşüş bankaların aktif kalemlerindeki getiri oranını azaltır. Bunun sonucunda bankanın net faiz gelirleri aynı oranda azalacak ve bankaların karlılığı bu değişimden olumsuz etkilenecektir. Eğer banka, faiz oranlarındaki değişimlere karşı hassas pasif yapısına sahipse, faiz oranlarındaki artış bankaların borç yükünü arttıracaktır. Bu durum bankaların karlılığı, borç yükü arttığından dolayı azalmaktadır (Parasız, 2007, s. 221).

Faiz oranı riski kendi içinde dört gruba ayrılmaktadır (Okay, 2002, s. 105-109);

1. Gelir Riski,
2. Yeniden Yatırım Riski,
3. Önceden Ödenme Riski,
4. Marj Riski.

Gelir riski, bankaların aktif ve pasif kalemlerinin faiz oranlarındaki değişimlerden etkilenmesi sonucunda ortaya çıkan risktir.

Yeniden yatırım riski, faiz oranlarında oluşan dalgalanmalar sonucunda gelecek dönemlerde yapılacak olan yatırımların belirsizliğidir.

Önceden ödenme riski, o dönemde yüksek faiz oranları ile verilen kredilerin faiz oranlarının azalmasından dolayı kredi ödemesinin vadesinden önce yapılmasıdır.

Marj riski, faiz oranlarındaki meydana gelen değişimlerin, yatırım araçlarında meydana gelen değişimin aynı oranda olmaması durumunda ortaya çıkmaktadır.

Faiz oranı riski, bankacılık sektörü için büyük önem taşımaktadır. Faiz gelirlerinin bankacılık karlılığını etkilediği bir ortamda bilançolarını faiz riski oluşumunun önüne geçmek için daha duyarlı olmak zorundadır. Türkiye’de bu durumu kontrol etmek biraz daha farklı ve zordur. Nedeni ise geçmiş dönemlerden bu zamana kadar yaşanan yüksek enflasyon ve yüksek faiz oranlarıdır. Ekonomik göstergelerin hassas oluşu, finansal piyasalardaki ufak bir değişimin faiz oranlarını etkilemesi bankaların aktif ve pasif yapısındaki bozulmalara neden olmaktadır. Bu durum karşısında yatırımcının finansal piyasalara olan güveni azalır. Bunun sonucunda yurt içi ve yurt dışındaki banka müşterileri yatırım araçlarını bankalardan çekme yoluna gitmektedir. Bu durum bankacılık karlılığını ve ülkenin finansal sistemini doğrudan etkileyen bir unsurdur.

Bankaların karşılaştığı faiz oranı riskini ölçmek için kullanılan GAP analizi, aktif ve pasif kalemlerde meydana gelen faiz oranları değişimlerinin etkisini göstermektedir. Faiz oranları değişimlerinde etkilenen aktif ve pasif kalemleri oranının 1’e eşit olması, bankanın faiz oranı değişikliğinden etkilenmediğini göstermektedir. Bunun nedeni, banka aktif ve pasif kalemleri faiz oranları değişimlere aynı tepkiyi vermişlerdir. Bu oran 1’e ne kadar yakınsa banka, faiz oranları değişiminden daha az etkilenmiştir. Bu oranın 1’den uzak olması, bankanın faiz oranı riskiyle karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Bunun sonucunda GAP analizini uygulama yoluna giden bankalar aktif ve pasif kalemlerindeki değişimler sonucunda aktif ve pasif kalemlerini düzenleyerek faiz oranı riskini azaltma yoluna gitmektedir (Gündoğdu, 2016, s. 46).

3.1.5. Kur riski

Banka bilançolarının aktif ve pasif yapısında bulunan döviz kalemlerinin toplamı, o bankanın döviz pozisyonunu vermektedir. Döviz kurlarındaki değişimler sonucunda bankaların aktif ve pasif yapısında bulunan döviz kalemlerinin bu durumdan etkilenmesi kur riskini oluşturmaktadır. Finansal piyasalarda faaliyet gösteren kurumların bilançolarının bir kısmı yabancı para cinsinden olmak zorundadır. Bu durumda kurumlar zaman zaman döviz kurlarındaki değişimlerden etkilenerek kur riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Selimler ve Kale, 2012, s. 39 - 42). Türk bankacılık sisteminde bankaların yapısında bulunan Türk lirası ve yabancı para kalemleri kur değişiminden etkilenmektedir. Kurlardaki azalış Türk lirasını yabancı para karşısında değerini artırırken, kurlardaki artış Türk lirasını yabancı para karşısında değerini düşürmektedir. Bu durum ülkede yaşayan hane halkının alım gücünü, finansal piyasalardaki işleyişi ve bankaların borç oranlarını azalış ve artış durumlarında ayrı ayrı etkilemektedir.

Finansal piyasalarda oluşacak olan kur riskinin büyüklüğü alınan döviz pozisyonlarına göre değişkenlik göstermektedir. Döviz pozisyonu, bir işletmenin yabancı para cinsinden varlıklarının yerine getirmesi gereken yükümlülükler arasındaki pozitif ya da negatif fark olarak tanımlanabilir. Döviz Pozisyonu = (Sahip olunan döviz miktarı + Önümüzdeki dönemlerde sahip olunacak döviz miktarı – Ödenecek döviz miktarı) olarak hesaplanabilir. Bu pozisyonun sıfır olması durumuna denk pozisyon ya da kapalı pozisyon denir. Döviz pozisyonunun pozitif olması durumuna uzun pozisyon, negatif olması durumuna ise kısa pozisyon denir. Kapalı ya da denk pozisyonda döviz kuru riski bulunmamaktadır. Bankanın uzun ya da kısa pozisyonda olması kur riskinin oluşmasını değiştirmez iken karlılığı açısından almış olduğu pozisyona göre kar ya da zarar edebilir. Eğer finansal kurumlar döviz kurundaki değişimin pozitif yönlü olması bekleniyorsa uzun pozisyonda, döviz kurlarındaki değişimin negatif yönlü olması bekleniyorsa kısa pozisyonda yer almaları beklenmektedir (Parasız, 2009, s. 692).

Örneğin bir bankanın dolar cinsinden uzun pozisyona sahip olduğunu düşünelim.

Varlık kalemi: 1.000.000 \$ Yükümlükleri: 180.000 \$ Döviz Kuru: 2,68 TL
(03/04/2014)

Varlık kalemi: 1.000.000 \$ Yükümlükleri: 180.000 \$ Döviz Kuru: 2,75 TL
(05/04/2014)

Bankanın varlık kalemleri bir milyon dolar iken, yerine getirmesi gereken yükümlükler ise yüz seksen bin dolardır. Dolar kurunun 2.68'den 2.75'e yükseldiğini düşünelim.

Bankanın ilk durumdaki kazancı;

$(\text{Varlık} - \text{Yükümlülükler}) * \text{Döviz kuru} = (1.000.000 - 180.000) * 2,68 = 2.197.600$
TL iken,

Bankanın döviz kuru değişiminden sonraki kazancı;

$(\text{Varlık} - \text{Yükümlülükler}) * \text{Döviz kuru} = (1.000.000 - 180.000) * 2,75 = 2.255.000$
TL olacaktır. Uzun pozisyona sahip olan banka bu durumdan kar elde etmektedir.

Bankalar döviz kuru riskini ölçmek için standart yöntem ve riske maruz değer yöntemini kullanmaktadır. Standart yöntem, yabancı para cinsinde yer alan aktif ve pasif kalemlerin Türk lirası cinsinden değeri belirlenir. Örneğin bankanın döviz cinsinden, aktif kalemleri pasif kalemlerinden daha yüksekse, aktif kalemleri döviz kuru riskine daha duyarlıdır. Aktif ve pasif kalemlerinin döviz cinsinden birbirine yakın olması bu riski minimuma indirir. Riske maruz değer yöntemi ise, bankaların günümüzde kullanmış olduğu yöntemdir. Bu yöntem, bankaların faaliyet alanları içerisinde bir dönem seçilerek meydana gelebilecek krizlerin bankaları nasıl etkileyeceğini test etmektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından riske maruz değer yöntemini kullanacak olan bankalar %99 güven düzeyinde hesaplama yapmak zorundadır (Gündoğdu, 2016, s. 48 - 49).

Bankalar döviz kuru riskinden korunmak için çeşitli önlemler almaktadır. Bunlar; Forward Sözleşmeleri, Futures Sözleşmeleri, Opsiyon Kullanımı, Swap İşlemleridir.

3.1.6. Operasyonel Risk

Finansal piyasalarda olan eski bir risk çeşididir. Özellikle 90'lı yıllarda operasyonel riskin doğru bir şekilde yönetilememiş olmasından dolayı finansal piyasalarda mali kayıplar yaşanmıştır. Günümüzde bankalar teknolojik gelişmelerin her geçen gün geliştiği bu dönemde yapmış oldukları yenilikler ve hizmetlerle rekabet ortamının da aynı oranda artmasına neden olmuştur. Rekabet ortamının artması bankacılık karlılığını azaltmıştır. Bankalar karlılığı azaldığı için risk kalemlerinin doğru bir şekilde yönetilmesi konusuna daha çok ağırlık vermişlerdir.

Operasyonel risk, bankaların sistem ve işleyiş yapısından kaynaklanan ya da banka çalışanlarının neden olduğu kayıpları ifade eder. Operasyonel risk örnekleri, bankaların kullanmış olduğu programların yetersizliği veya programların çökmesi, banka çalışanlarının banka verilerini kaybetmesi, banka çalışanlarının uygulamış olduğu süreç hataları sonucunda ortaya çıkan kayıplar, güvenliğin yetersiz olmasından dolayı yangın, hırsızlık gibi zararların oluşması gösterilmektedir.

Operasyonel riskin ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin tamamını belirlemek imkansızdır. Belirlemiş olduğumuz faktörler ölçülebilen risk sınıfındadır. Kredi ve piyasa riski ile bağlantılı olmayan risk grupları yer almaktadır.

Operasyonel riske etki eden faktörler dörde ayrılır (Mermod Yüksel ve Kurtulan, 2010, s. 135 - 137);

- İnsan: Bankalarda operasyonel riskin oluşmasında insan faktörü önemli bir yere sahiptir. Günümüzde finansal piyasalarda yürütülen işlemler insanlar aracılığı ile sağlanmaktadır. Bir işletmenin kar ya da zarar etmesi çalışanların performansıyla ve eğitim durumuyla ilişkilendirilebilir. Bu dönemde bankacılık alanında artan rekabet ortamı hizmet sektöründe çalışan personelin daha çok stres altında çalışmasına bunun sonucunda ise hata yapma oranının

artmasına neden olmaktadır. Bankalar işe alım sürecinde, personeline çeşitli alanlarda eğitimler vererek bu riski azaltma yoluna gitmektedir.

- **Sistem:** Bankalar kullanmış oldukları altyapının ya da programların zarar görmesi sonucu bu riske maruz kalmaktadır. Programların zarar görmesi sistemde oluşacak olan güvenlik problemlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum banka müşterilerinin bankaya karşı olan güven duygusunu azaltmaktadır. Bankalar yaşadığı sistem hataları nedeniyle müşteri kaybetmektedir. Bankalar kullanmış oldukları altyapı ve programları teknolojik gelişmeler sonucunda güncelleyerek bu riski azaltma yoluna gitmektedir.
- **Süreç:** Bankaların faaliyet göstereceği alanlardaki sürecin yanlış tanımlanması ya da eksik yapılması sonucunda bankaların uğramış olduğu zararlardır. Bankalar bu tür durumlarla karşılaşmamak için ilgili birime işin hangi adımlarla yapılması gerektiğini yazılı olarak bildirir. Bankaların ilgili birimleri adım adım iş sürecini uygulayarak bu riskin oluşmasına engel olmaya çalışmaktadır.
- **Dışsal Faktörler:** Operasyonel riske konu olan dışsal faktörlerde kendi içinde dört gruba ayrılmaktadır. Bunlar, yasal risk, suç faaliyetleri, tedarikçi riski, doğal afetler. Yasal risk, bankanın faaliyette bulunduğu ülke hükümetinin bankanın mal varlıklarına el koymasudur. Suç faaliyetleri, bankaların kullanmış olduğu altyapının çökertilerek banka hesaplarında bulunan paraların çalınmasıdır. Tedarikçi riski, bankaların dışarıdan almış olduğu hizmetlerin sonucunda oluşan zararları ifade etmektedir. Örneğin, bankalar arası para transferinde taşıyıcı firmanın paraları çalması. Doğal afet riski, deprem, su baskını, yangın gibi olaylar sonucunda bankaların uğrayacağı zararı ifade etmektedir.

Bankalar operasyonel riski kontrol altına almak için çeşitli önlemler almaktadır. Örneğin, banka işlemlerini yapan kişi sayısının ikiye çıkartılması gerekmektedir. Bu kişiler işi yapan ve kontrol eden kişiler olmalıdır. İş yapan kişinin

süreç sırasında yapmış olduğu hatayı, kontrol eden kişi fark ederek yapılan yanlışın önüne geçilmiş olur. Böylece insan faktörü nedeniyle ortaya çıkan operasyonel risk minimize edilir. Bankacılık sistemleri, teknolojik gelişmeler takip edilerek gerekli güncelleştirme işlemleri zamanında yapılmalıdır. Bankacılık sistemlerine erişimin yetkili kişi ya da birimlere açık olması gerekmektedir. Bankacılık faaliyet alanlarına göre yapılacak işlemlerle ilgili en uygun personelin seçilmesi için gerekli çalışmaların yapılması oldukça önemlidir (Gündoğdu, 2016, s. 38).

3.2. Bankacılıkta Karlılık Göstergeleri

Bankaların karlılık göstergelerinin ölçülmesinde kullanılan üç temel ölçüt bulunmaktadır. Bunlar; özkaynak karlılığı (ROE), aktif karlılığı (ROA) ve net faiz marjıdır. (NFM) bu karlılık göstergeleri aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

3.2.1. Özkaynak Karlılığı (ROE – Return on Equity)

Özkaynak karlılığı, vergi öncesi karlardan elde edilen gelirlerin toplam özkaynaklara bölünmesi ve banka hissedarları tarafından bankaya yatırılan fonlardan elde edilen getiri oranlarını ifade etmektedir (Taşkın, 2011, s. 293). Banka hissedarları özkaynak karlılığı ile bankaya yatırmış oldukları sermayenin karşılığı olan getiri oranlarını tahmin edebilmektedir (Awdeh, 2005, s. 10).

Özkaynak karlılığı, bankaların elde etmiş olduğu net karın, banka bünyesinde bulunan özsermayeye bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Özkaynak Karlılığı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Özsermaye}}$$

Özkaynak karlılığı, bankaların özsermayelerini ne kadar sistemli kullandığını ve bunun sonucunda oluşacak olan banka performansının başarı derecesi ya da karlılık durumunun belirlenmesinde önemli bir göstergedir (Çolak ve Öcal, 1999, s. 52).

Bankalar sermaye yeterliliği oranını makul bir seviyeye çekmek için finansal kaldıraç oranını kullanmaktadır. Finansal kaldıraç oranı, bankaların özkaynak karlılığı etkileyen bir faktördür. Banka varlıklarının finanse edilmesi için alınan borçlar yüzünden bankanın maruz kaldığı risk ölçütüdür. Bu durumda oluşan yüksek kaldıraç

oranları, bankaların varlıklarının finanse etmek için alınan borçlara bağlıdır. Bu durum sermaye riskinin artmasına neden olmaktadır (Khrawish, Zakaria, ve Husni, 2011, s. 50).

3.2.2. Aktif Karlılığı (ROA – Return On Assets)

Banka karlılığının ölçülmesinde kullanılan diğer bir oran, aktif karlılığı oranıdır. Aktif karlılığı oranı, bankaların faaliyet gösterdiği alanlara göre varlıklarının ne kadar etkin kullanıldığının göstergesidir. Banka hissedarları, banka yönetiminin nasıl yönetildiğini görebilmek için ölçüt olan aktif karlılık oranını kullanmaktadır (İskenderoğlu , Karadeniz ve Atioğlu, 2012, s. 294).

Aktif karlılık oranı, vergi öncesi kazanılmış olan karların, toplam aktif kalemlerine bölünmesiyle elde edilmektedir. Bu oran, bankanın varlık kalemleri üzerinden sağlamış olduğu karları hangi faaliyetlerde bulunarak elde ettiğini göstermektedir (Taşkın, 2011, s. 293).

Aktif karlılığı, banka bünyesinde bulunan aktif varlıkların her bir varlık üzerinden ne derecede kar elde ettiğini ifade etmektedir (Petersen ve Schoeman, 2008: 1).

$$\text{Aktif Karlılığı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

Bankaların aktif karlılık oranları banka yönetimlerinin performansına bağlı olsa da ekonomik göstergelerdeki değişimler ya da ülke hükümetlerinin almış olduğu kararlara da bağlıdır (Hassan ve Bashir, 2003: 12).

3.2.3. Net Faiz Marjı

Net faiz marjı, bankacılık sistemi içerisinde aracılık maliyetlerini gösteren ve banka sistem etkinliği değerlendirilmesinin yapılması hakkında bilgi vermektedir. Bankalar net faiz marjını etkileyen faktörleri belirleyerek, bankaların aracılık maliyetlerini azaltma yoluna gitmesi, daha güvenilir ve rekabetçi piyasanın oluşturulmasını amaçlamaktadır. Net faiz marjı, ülke yönetimlerinin faiz oranlarına yönelik özel ya da genel mali sektör politikaları, piyasa ve sistem yapısı, finansal

alanda oluşabilecek birtakım değişiklikler ya da yenilikler, dolaylı ya da doğrudan vergilendirme politikaları, finansal serbestlik gibi değişkenlerden etkilenmektedir (Türker Kaya, 2001, s. 1).

Net faiz marjı, bankaların faiz gelirleri ile giderleri arasındaki marjı arttırmak için, bankaların kazanç elde ettiği aktifleri ile en ucuz fon kaynaklarının doğru kullanılarak ne kadar fayda sağladığını göstermektedir (Teker, 1998, 41).

Bankacılık sektöründe net faiz marjı üç şekilde hesaplanmaktadır. Bunlar;

I. Dönem başı ise;

$$NF_{M} = \frac{K_{B} - M_{B}}{M_{B}}$$

II. Dönem sonu ise;

$$NF_{M} = \frac{G}{Giderleri}$$

III. Net Faiz Gelirinin Toplam Getirili Aktiflere Oranı;

$$NF_{M} = \frac{NF}{G} \cdot \frac{1}{Aktifler}$$

Net faiz marjı, yukarıdaki denklemde gösterildiği gibi bankanın net faiz gelirlerinin, toplam getirili aktiflere bölünmesiyle hesaplanmaktadır (Tulgar, 1993, s. 55).

Bankacılık sistemi içerisinde net faiz marjının artması, bankacılık sisteminin yapısal olarak güçlenmesine ve karlılığının artmasına neden olur. Ancak bazı bankaların net faiz marjının yüksek olması bünyesinde bulunan riskli kredilerin yansıması olarak görülmektedir. Bu durum bankaların sistemli bir şekilde çalışmadığını ya da rekabetten uzak olduğunun göstergesi olarak da yorumlanmaktadır (Taşkın, 2011, s. 293).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKA KARLILIĞI VE RİSKİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERE İLİŞKİN LİTERATÜR TARAMASI

Finansal sistem içerisinde yer alan bankacılık sektörünün karlılığına ve riskine etki eden faktörlere ilişkin araştırılan çalışmalar birçok ülkede incelenmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar ulusal ve uluslararası alanda çalışmalar adı altında iki bölümde incelenecektir.

4.1. Banka Karlılığını Etkileyen Faktörlere İlişkin Uluslararası Alanda Yapılan Çalışmalar

Goddard, Molyneux, ve Wilson (2004), tarafından gerçekleştirilen çalışmada 1992-1998 yılları arasında faaliyet gösteren Almanya, İngiltere, Danimarka, Fransa, İtalya ve İspanya ülkelerinde bulunan 625 bankanın aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı araştırılmıştır. Veriler yıllık olarak incelenmiş olup, dinamik panel ve panel veri yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler ise, sahiplik yapısı, büyüklük, sermaye yeterlilik oranı ve bilanço dışı işlemler büyüklüğü oranları yer almaktadır. Çalışma sonunda elde edilen sonuçlar, sahiplik yapısı ve büyüklük değişkenleri ile banka karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ileri sürülmüştür. Bilanço dışı işlemlerin büyüklüğü ile karlılık arasında Almanya'da negatif, İngiltere'de ise pozitif ilişki bulunurken, diğer Avrupa ülkeleri için anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sermaye yeterlilik oranının karlılık üzerindeki etkisi tüm ülkelere olumlu etki etmektedir.

Demirgüç Kunt ve Huizinga (1999), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin verilerini kullanarak 1988 - 1995 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankalarının net faiz marjı ve vergi öncesi aktif karlılık farklarının getirisi üzerinde etkili olan değişkenlerin araştırılarak açıklanabileceği ortaya konulmuştur. Çalışmada kullanılan mikro değişkenler, sermaye yeterliliği, mevduatın toplam aktifler içerisindeki payı, kredi oranı, faiz getirisi olmayan aktiflerin toplam aktifler içerisindeki payı ve sermaye yapısıdır. Çalışmada kullanılan makro değişkenler ise, GSMH oranı, enflasyon oranı, reel faiz oranı ve büyüme oranıdır. Elde edilen

sonuçlara göre, sermaye yeterliliği yüksek olan bankaların karlılığının arttığı, mevduattaki artışların karlılığı azalttığı, faiz kazancı olmayan aktiflerin oranının artması net faiz marjının azalmasına ve karlılığında düşmesine neden olmaktadır. Kredi oranındaki artışların net faiz marjını arttığı tespit edilmiştir. Enflasyon oranının, banka karlılığını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Bankaların faaliyetlerine devam ederken katlanmış oldukları giderler çoğu zaman personel harcaması adı altında toplanmaktadır. Yapılan bu çalışmalar sonucunda personel harcaması ile banka karlılığı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Bu durum, bankaların işletme giderlerinin fazla olması sonucunda banka karlılığının azaldığı şeklinde yorumlanmaktadır. Yabancı bankaların faaliyet gösterdiği ülke içindeki bazı ayrıcalıkları nedeniyle gelişmekte olan ülkelerdeki yerli bankalara göre daha karlı iken, gelişmiş olan ülkelerdeki yerli bankalara göre daha az karlı oldukları görülmektedir.

Athanasoglou, Brissimis, ve Delis (2008), bu çalışmada Yunanistan'da faaliyet gösteren 21 ticari bankanın 1985 - 2001 yılları arasında aktif karlılığını ve özkaynak karlılığı incelenmiştir. Banka karlılığına etki eden faktörler, bankaya özgü değişkenler, makro değişkenler ve sektöre özgü değişkenler olarak üç ana grup altında sınıflandırılmıştır. Bankaya özgü değişkenler, özkaynakların toplam varlıklar içerisindeki payı, personelin işgücü verimliliği, faaliyet giderleri ve kredi riskidir. Makro değişkenler ise, enflasyon oranı ve ekonomik üretimde meydana gelebilecek olan inişler ve çıkışlardır. Sektöre özgü değişkenler, sahiplik yapısı ve sektörün yoğunlaşma oranıdır. Yapılan çalışmalar sonucunda, sermaye yapısının, enflasyon oranının, ekonomik üretimde meydana gelebilecek iniş - çıkışların ve personelin işgücü verimliliğindeki artışların karlılığa pozitif yönlü etki ettiği görülürken, kredi riski, faaliyet giderleri ya da sektörün yoğunlaşma oranlarının meydana gelebilecek olan artışlar banka karlılığını negatif yönlü etkilediği görülmektedir. Sermaye yapısı ile banka karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Naceur ve Goaid (2001), 1980 - 1995 yılları arasında Tunus'ta faaliyet gösteren 11 adet mevduat bankasının aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı incelenmiştir. Bu çalışmada kullanılan en önemli değişken işgücü ve sermaye verimliliği oranlarıdır. Diğer değişkenler ise, firma büyüklüğü, sermayenin toplam aktifler içindeki payı ve

mevduatların toplam aktifler içindeki payıdır. Yapılan çalışmalar ile elde edilen sonuçlara göre kullanılan tüm değişkenlerin banka karlılığına pozitif yönlü etki ettiğini görülmektedir. İşgücü ve sermaye verimliliğini arttıran bankalar göstermiş oldukları faaliyet alanlarından daha fazla kar elde ettikleri belirlenmiştir.

Mamatzakis ve Remoundos (2003), 1989-2000 yılları arasında Yunanistan'da faaliyet gösteren 17 ticari bankaların aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı incelenmiştir. Karlılığa etki eden iç faktörler, sermaye yeterliliği, likit varlıkların toplam varlıklara oranı, banka büyüklüğü, toplam kredilerin toplam varlıklara oranı, personel harcamaları ve sahiplik yapısıdır. Karlılığa etki eden dış faktörler ise, büyüme oranı, reel faiz oranı, tüketici fiyat endeksi olarak belirlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda banka büyüklüğü, sermaye yeterliliği, toplam kredilerin toplam varlıklar içindeki payı ve büyüme oranları ile banka karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Personel harcamalarının artması banka karlılığını azaltmaktadır. Bu nedenle, personel harcamaları ile banka karlılığı arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Mamatzakis ve Remoundos yapmış oldukları bu çalışmada, Yunan bankalarının karlılıklarının, banka yönetimlerinin almış oldukları kararlara bağlı olduğunu vurgulamışlardır.

Chantapong (2005), 1995 - 2000 yılları arasında Tunus'ta faaliyet gösteren 23 adet mevduat bankasının, Asya krizi sonrasında banka karlılıklarının nasıl etkilendiği incelenmiştir. Çalışmada ticari bankalar, yerli bankalar, yabancı bankalar ve %50'sinden fazla hissesi olan yabancı bankalar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Bankaların verileri yıl bazında incelenmiş olup, en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak bankaların aktif karlılığı seçilmiştir. Diğer değişkenler ise, toplam kredilerin toplam aktiflere oranı, takipteki kredilerin toplam aktiflere oranı, faaliyet giderleri, faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, bağımlı değişken olarak seçilen aktif karlılık ile aynı yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olan tek değişken faiz dışı gelirler kalemidir. Aktif karlılık ile ters yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olan tek değişken takipteki krediler oranıdır. Çalışmada üç gruba ayrılan banka grupları içerisinde yabancı bankaların karlılığının yerli bankalardan daha fazla olduğu, yerli bankaların,

Asya krizinden sonra finansal alanda uygulanan yeniden yapılandırma programları ile toparlanma yoluna gittiği savunulmuştur.

Sufian ve Chong (2008), 1990 - 2005 yılları arasında Filipinler’de faaliyet gösteren ticari bankaların karlılıklarını etkileyen faktörler üzerine bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada bağımlı değişken olarak aktif karlılık oranı kullanılmıştır. Banka verileri yıllık bazda incelenmiş olup, çok değişkenli doğrusal regresyon modeli kullanılmıştır. Aktif karlılığın artmasına ya da azalmasına neden olan değişkenlere bakıldığında içsel ve dışsal faktörler olmak üzere iki grupta toplanmıştır. İçsel faktörler, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, genel faaliyet giderlerinin toplam varlıklara oranı, banka varlıklarının logaritması, faiz dışı gelirlerin toplam varlıklara oranı, özkaynakların toplam varlıklara oranı olarak belirlenmiştir. Dışsal faktörler ise, büyüme oranı, GSMH’nin logaritması, enflasyon oranı ve pazar kapitalizasyonları olarak belirlenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, aktif karlılık ile aynı yönde anlamlı ilişkiye sahip olan değişkenler, faiz dışı gelirler ve özkaynak oranlarıdır. Aktif karlılık ile ters yönde ilişkiye sahip olan değişkenler ise, büyüme oranı, enflasyon oranı, genel faaliyet giderleri ve takipteki krediler kalemleridir. Sufian ve Chong’un yapmış oldukları çalışmada, banka karlılıklarının belirlenmesinde içsel faktörler önemli bir rol oynarken, dışsal faktörlerin enflasyon oranı haricinde kalemleri banka karlılıklarının belirlenmesinde yeterli olmadığı görüşünü ileri sürmüşlerdir.

Kalluru ve Bhat (2008), Hindistan’da 1992 - 2006 yılları arasında faaliyet gösteren 87 ticari bankanın karlılıklarını belirleyen etmenler incelenmiştir. Çalışmada veriler yıllık bazda ele alınmış olup, çoklu doğrusal regresyon modeli kullanılmıştır. 87 ticari banka, yerli, yabancı ve özel banka olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Bağımlı değişken olarak bankaların aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı seçilmiştir. Bağımsız değişkenler ise, ücret ve komisyon gelirlerinin toplam varlıklar içerisindeki payı, ödenmiş sermayenin toplam varlıklara oranı, mali etkinlik, toplam kredilerin toplam varlıklara oranı ve genel faaliyet giderlerinin toplam varlıklar içerisindeki payı olarak belirlenmiştir. Makro ekonomik değişkenler ise, enflasyon oranı, büyüme oranı ve faiz oranıdır. Araştırma sonuçları incelendiğinde, özel ve yabancı bankaların, aktif karlılıklarıyla aynı yönde ilişkiye sahip olan değişkenler, ödenmiş sermaye oranı ile toplam kredileri oranıdır. Bu iki kalem kamu bankalarının aktif karlılığı ile ters yönde

bir ilişkiye sahiptir. Yerli bankaların, yabancı bankaların ve özel bankaların aktif karlılığı ve özkaynak karlılığına istatistiksel olarak anlamlı ve aynı yönde ilişkiye sahip olan değişkenler ise, ücret ve komisyon giderleri oranı ve genel faaliyet giderleri oranlarıdır. Makro ekonomik değişkenler içerisindeki enflasyon oranının banka karlılıkları üzerinde ters yönde bir ilişkiye sahip olduğu savunulurken, büyüme oranı ve faiz oranlarının yabancı ve özel banka karlılıklarını olumlu yönde etkilediği ileri sürülmüştür.

Pasiouras ve Kosmidou (2007), on beş Avrupa birliği ülkesinde faaliyet gösteren 584 ticari bankalarının aktif karlılığına etki eden faktörler analiz edilmiştir. Bankalar yerli ve yabancı bankalar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Çalışmada panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Bankaların aktif karlılığına etki eden faktörler, öz sermayenin toplam varlıklara oranı, genel faaliyet giderlerinin faaliyet gelirlerine oranı, bankaların toplam varlıkları, enflasyon oranı, büyüme oranı, yoğunlaşma oranı, kredilerin kısa vadeli borçlara oranı, sektör büyüklüğü, borsa kapitalizasyonunun sektör içindeki aktif toplamına oranı, borsa kapitalizasyonunun büyüme oranı olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde, yerli bankaların aktif karlılığına istatistiksel olarak anlamlı etki eden faktörler, kredilerin kısa vadeli borçlara oranı ve enflasyon oranıdır. Kredilerin kısa vadeli borçlara oranı ve enflasyon oranı kalemleri yabancı bankalar için karlılığı azaltan faktörler olarak belirlenmiştir. Avrupa birliği ülkelerindeki ekonomik göstergelerin artış göstermesi bankalara olan kredi taleplerini de arttırmaktadır. Bu durumda bankaların daha fazla kar elde ettiği sonucuna varılmıştır. Hem yerli hem de yabancı bankaların aktif karlılığını arttıran faktörler ise, sermaye oranı, gelir gider analizi, borsa kapitalizasyonunun sektör içindeki aktif miktarı ve büyüme oranları kalemleridir. Sektör büyüklüğü yerli ve yabancı bankaların aktif karlılığına ters yönde etki etmektedir.

Sufian (2009 a), Çin’de 2002 - 2007 yılları arasında faaliyet gösteren on altı ticari bankanın karlılıklarını belirleyen faktörler incelenmiştir. Çalışmada veriler yıllık olarak ele alınmış olup, çok değişkenli doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Banka karlılığı (bağımlı) değişken olarak aktif karlılık seçilmiştir. Bağımsız değişkenler ise, kredilerin toplam varlıklara oranı, toplam varlıkların logaritması, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, genel faaliyet giderlerinin toplam varlıklara

oranı, toplam mevduatların logaritması (şubeleşme oranı), öz sermayenin toplam varlıklara oranı olarak belirlenmiştir. Çalışmaya ayrıca makro değişken olarak GSMH'nin logaritması ve enflasyon oranı dahil edilmiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde, bankaların öz sermaye oranının fazla olması, kredi karşılık oranı ve büyüme oranlarının banka aktif karlılığı ile aynı yönde hareket ederken, kredi oranı, genel faaliyet giderleri, şubeleşme oranları banka aktif karlılığı ile ters yönde hareket etmektedir. Makro değişken olarak ele alınan GSMH ve enflasyon oranlarındaki artışların, Çin'de faaliyet gösteren kamu ve özel ticari bankaların karlılıklarını arttırdığı ileri sürülmüştür.

Sufian (2009 b), Malezya'da 2002 - 2004 yılları arasında faaliyet gösteren 23 ticari bankanın karlılıklarını etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışmada veriler yıllık bazda incelenmiş olup, panel veri analizi uygulanmıştır. Bağımlı değişken olarak aktif karlılık seçilmiştir. Bağımsız değişkenler ise, kredilerin toplam varlıklara oranı, toplam varlıkların logaritması, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, genel faaliyet giderlerinin toplam varlıklara oranı, öz sermayenin toplam varlıklara oranı, faiz dışı giderlerin toplam varlıklara oranı ve faiz dışı gelirlerin toplam varlıklara oranı olarak belirlenmiştir. Çalışmada makro değişken olarak GSMH'nin logaritması ve enflasyon oranı seçilmiştir. İnceleme sonucunda, kredilerin oranı, takipteki kredilerin oranı ve GSMH'nin logaritması banka karlılığı ile ters yönde hareket ederken, faiz dışı gelirlerin oranı, genel faaliyet giderler oranı, sermaye oranı ve enflasyon oranları bankaların aktif karlılığı ile aynı yönde hareket ettiği sonucuna varılmıştır.

Sufian ve Habibullah (2009), 1997-2004 yılları arasında Bangladeş'te faaliyet gösteren otuz altı ticari bankanın karlılıklarını belirleyen faktörler incelenmiştir. Çalışmada veriler yıllık bazda ele alınmış olup, panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Banka karlılığı ile ilgili bağımlı değişkenler aktif karlılık, özkaynak karlılığı ve net faiz marjı olarak belirlenmiştir. Bağımsız değişkenler ise, kredilerin toplam varlıklara oranı, toplam varlıkların logaritması, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, öz sermayenin toplam varlıklara oranı, faiz dışı gelirlerin toplam varlıklara oranı, faiz dışı giderlerin toplam varlıklara oranı olarak belirlenmiştir. Makro değişkenler ise, GSMH'nin logaritması ve enflasyon oranı olarak seçilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, banka karlılığı ile ilgili seçilmiş olan aktif karlılık, özkaynak

karlılığı ve net faiz marjı (bağımlı değişkenler) ile aynı yönde hareket eden tek kalem kredi oranıdır. Bankaların varlık büyüklüğü, özkaynak karlılığı ile ters yönde net faiz marjı ile aynı yönde hareket ettiği ileri sürülmüştür. Faiz dışı gelirler oranının, özkaynak karlılığı ve aktif karlılık ile ters yönde hareket ettiği sonucuna varılmıştır. Faiz dışı giderler oranı ve enflasyon oranı ise net faiz marjı ile ters yönde hareket ederken, sermaye oranı ile aynı yönde hareket ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik büyüme göstergesi olarak seçilen GSMH değişkeni ile banka karlılığı ile ilgili seçilmiş olan bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tregenna (2009), 1994 - 2005 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren 644 ticari bankanın karlılıklarını etkileyen faktörler incelenmiştir. Veriler üçer aylık dönemler şeklinde ele alınmış olup, panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Banka karlılığının göstergesi olarak seçilen bağımlı değişkenler, aktif karlılık ve özkaynak karlılığıdır. Bağımsız değişkenler ise, pazardaki yoğunlaşma endeksi, pazar payı (net kar), banka büyüklüğü (toplam varlıkların logaritması ve logaritmik karesi), yönetimsel yetersizlik (toplam diğer giderlerin net kara oranı) olarak belirlenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, aktif karlılık ve özkaynak karlılığı ile istatistiksel olarak anlamlı ve aynı yönde hareket eden değişkenler, yoğunlaşma oranı, pazar payı ve banka büyüklüğüdür. Banka karlılığı ile ters yönde hareket eden tek değişken ise, yönetimsel yetersizlik oranıdır. Tregenna' nın yapmış olduğu çalışmada, bankaların piyasa gücü sonucunda kar ettiklerini savunmuştur.

4.2. Türkiye'de Yapılan Çalışmalar

Özkul (2001), 1990 - 1999 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren yerli ve yabancı ticari bankaların karlılıklarını etkileyen faktörleri yapı - davranış - performans modeli kullanılarak tahmin etmeye çalışmıştır. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, tüm ticari bankalar yer alırken, ikinci bölümde yerli ve özel yabancı ticari bankalar yer almaktadır. Banka karlılığının bağımlı değişkeni olarak aktif karlılık; bağımsız değişkenleri ise, aktifler üzerinden en büyük beş bankanın yoğunlaşma oranı, kredilerin toplam varlıklara oranı, kredilerin toplam mevduata oranı, öz sermayenin toplam varlıklara oranı, faiz dışı giderlerin toplam varlıklara oranı, takipteki kredilerin toplam varlıklara oranı, likidite oranı, devlet iç borçlanma senetlerinin toplam varlıklara oranı, bankanın toplam varlıkları olarak belirlenmiştir.

Sonuçlar incelendiğinde, takipteki krediler ve faiz dışı giderler kalemlerinin banka karlılığı ile ters yönde, öz sermaye kaleminin ise banka karlılığı ile aynı yönde hareket ettiği ileri sürülmüştür. Aktifler üzerinden seçilen en büyük beş bankanın yoğunlaşma oranı ile karlılık arasında istatistiksel olarak anlamlı ve aynı yönde ilişki olduğu görülmüştür.

Türker Kaya (2002), 1997 - 2000 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 44 adet kamu bankası ve özel bankaların karlılığını etkileyen faktörler incelenmiştir. Veriler üçer aylık dönemler şeklinde ele alınmış olup, panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Banka karlılığının bağımlı değişkenleri olarak aktif karlılık, öz sermaye karlılığı ve net faiz marjı temel alınmıştır. Mikro değişkenler, sermaye oranı, menkul değerler oranı, likidite oranı, personel harcamaları, faiz dışı giderler oranı, krediler oranı, tahsili geçmiş alacaklar oranı, mevduat oranı, sahiplik yapısı, yabancı para açık pozisyon oranı ve bankanın piyasa payı olarak seçilmiştir. Makro değişkenler ise, enflasyon oranı, üçer aylık dönemlerin bütçe açığının GSMH’ye oranı, büyüme oranı ve reel faiz olarak seçilmiştir. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde, krediler oranı ve likidite oranı kalemleri ile banka karlılığının karlılık göstergesi olarak seçilen üç bağımlı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ve aynı yönlü ilişki vardır. Mevduat oranı ile karlılık göstergesi olarak seçilen üç bağımlı değişken arasında ters yönlü ilişki vardır. Menkul değerler oranı ve yabancı para açık pozisyon oranları bağımlı değişken olarak seçilen öz sermaye karlılığı ile anlamlı ve aynı yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Sermaye oranının, net faiz marjı ve aktif karlılık ile aynı yönde, öz sermaye karlılığı ile ters yönde hareket ettiği görülmektedir. Personel harcamaları, net faiz marjı ile aynı yönde, aktif karlılık ve öz sermaye karlılığı ile ters yönde ilişkilidir. Tahsili geçmiş alacaklar oranı ile sadece aktif karlılık arasında anlamlı ve ters yönde ilişki vardır. Bankaların artan piyasa paylarının net faiz marjını ve öz sermaye karlılıklarını arttırdığı görülmektedir. Makro değişken olarak seçilen, enflasyon oranı ve bütçe açıklarının GSMH’ye oranlarının artması banka karlılıklarının artmasına neden olmaktadır.

Dinç (2006), Türkiye’de 2002-2004 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat banka karlılıklarının belirlenmesinde makro ekonomik değişkenlerinin etkisi incelenmiştir. Veriler üçer aylık dönemler şeklinde ele alınmış olup, en küçük kareler

yöntemi kullanılmıştır. Banka karlılığı olarak seçilen bağımlı değişkenler, aktif karlılık ve öz sermaye karlılığıdır. Makro değişkenler ise, enflasyon oranı, faiz oranı, döviz kuru, büyüme oranı, iç borç, dış borç ve sanayi üretim endeksi olarak belirlenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının öz sermaye karlılığını %85, aktif karlılığını %60 oranında açıklayabildikleri görülmektedir. İç borç, enflasyon oranı, sanayi üretim endeksi ile öz sermaye karlılığı arasında aynı yönlü, büyüme oranı ve döviz kuru ile ters yönlü ilişki vardır. Öz sermaye karlılığı ile dış borç oranı ters yönde ilişkiye sahip olsa da değişkenler içinde en önemli açıklayıcı durumundadır. Enflasyon oranı, sanayi üretim endeksi, faiz oranı, iç borç değişkenleri ile aktif karlılık arasında aynı yönlü, döviz kuru, dış borç ve büyüme oranları arasında ters yönlü ilişki olduğu ileri sürülmüştür.

Tunay ve Silpagar (2006 a), Türk bankacılık sistemi içerisinde 1988-2004 yılları arasında faaliyet gösteren ticari bankaların karlılığını etkileyen faktörler incelenmiştir. Tunay ve Silpagar, ticari bankaları ölçeklerine göre gruplandırmış ve en küçük kareler analiz yöntemini uygulama yoluna gitmiştir. Banka karlılığının göstergesi olarak seçilen bağımlı değişkenler, aktif karlılık, net faiz marjı ve öz sermaye karlılığıdır. Bağımsız değişkenler ise, krediler oranı, banka büyüklüğü, faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı olarak belirlenmiştir. Makro değişkenler ise, enflasyon ve milli gelir oranları olarak seçilmiştir. Bankaların kontrol altına alamadığı finansal yapı değişkenleri ise, borsa piyasasının kapitalizasyon değerine oranı ve borsa kapitalizasyon değerinin büyüme oranı olarak belirlenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, seçilmiş olan bağımsız, makro ve finansal yapı değişkenlerinin hepsi banka karlılığını etkileyen unsurlar olarak gösterilmiştir.

Tunay ve Silpagar (2006 b), bu çalışma, Tunay ve Silpagar (2006’a) adı altında yapmış oldukları çalışmanın devamı niteliğindedir. Yukarıdaki çalışmada ölçeklerine göre ayrılmış olan bankaları panel veri analizi yöntemini kullanarak banka karlılıkları tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bağımlı değişkenler, yukarıdaki çalışmada yer alan aktif karlılık, net faiz marjı ve öz sermaye karlılığıdır. Bu çalışmada kullanılan panel veri analizinde sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modeli birlikte kullanılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları, bir önceki çalışmada kullanılan en küçük kareler yöntemi analiz sonuçlarıyla büyük oranda örtüşmektedir. Çalışma içerisinde seçilen bağımsız

değişkenler, faiz dışı gelirlerin toplam varlıklara oranı, banka büyüklüğü, öz sermayenin toplam varlıklara oranı, kredilerin toplam varlıklara oranı olarak belirlenmiştir. Makro değişken olarak, merkez bankası gecelik faiz oranları, enflasyon oranı ve milli gelir oranları olarak belirlenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, faiz dışı gelirler, banka büyüklüğü, öz sermaye ve gecelik faiz oranları aktif karlılık ile aynı yönde, reel milli gelir oranı ile ters yönde hareket ettiği görülmektedir. Krediler, faiz dışı gelirler, enflasyon ve reel milli gelir oranları ise net faiz marjı ile ters yönde hareket etmektedir.

Atasoy (2007), 1990 - 2005 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 26 adet ticari bankanın karlılıklarını etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışmada veriler yıllık bazda ele alınmış olup, en küçük kareler analiz yöntemi kullanılmıştır. Banka karlılığının belirleyicileri olarak seçilen bağımlı değişkenler aktif karlılık ve net faiz marjıdır. Atasoy çalışmasında karlılık göstergelerini açıklayan değişkenleri, bankaya özgü değişkenler, makro değişkenler ve finansal yapı değişkenleri olarak üç ana grupta incelemiştir. Bankaya özgü değişkenler, öz sermayenin toplam varlıklara oranı, kredilerin toplam varlıklara oranı, faiz dışı giderlerin toplam varlıklara oranı, mevduatın toplam varlıklara oranı, duran varlıkların toplam varlıklara oranı, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ve banka varlıklarının logaritması olarak belirlenmiştir. Makro ekonomik değişkenler, enflasyon oranı ve büyüme oranı olarak seçilmiştir. Son olarak finansal yapı değişkenleri, yoğunlaşma oranı, sektörün toplam varlık büyüklüğünün gayrisafi milli hasılaya oranı, Borsa İstanbul’da işlem gören firmaların toplam piyasa değerinin gayrisafi milli hasılaya oranı ve firmaların toplam piyasa değerinin bankacılık sektörünün toplam varlıklara oranı olarak belirlenmiştir. Atasoy’un yapmış olduğu çalışmanın sonuçları incelendiğinde, öz sermaye oranının aktif karlılık ve net faiz marjı ile istatistiksel olarak anlamlı ve aynı yönde hareket ettiğini görülürken, duran varlıkların ise, aktif karlılık ve net faiz marjı ile istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönde hareket ettiği görülmektedir. Net faiz marjını, enflasyon ve mevduat oranları olumlu yönde etkilerken, GSMH oranı olumsuz yönde etkilemektedir. Takipteki krediler için ayrılan karşılık oranları ile net faiz marjı arasında pozitif, aktif karlılık arasında ise negatif ilişki tespit edilmiştir. Faiz dışı gelirlerin artması net faiz marjını aynı yönde etkilerken, aktif karlılığı ters yönde etkilemektedir. Bankacılık sektöründeki yoğunlaşma oranını artması ve bankacılık

sektörünün varlıklarının GSMH içindeki paylarının büyümesi bankaların aktif karlılığını azaltmaktadır.

Yıldırım (2008), 2002 - 2007 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankalarının karlılığını etkileyen faktörler incelenmiştir. Veriler aylık olarak ele alınmış olup, doğrusal regresyon analiz yöntemi kullanılmıştır. Banka karlılığı göstergesi olarak bağımlı değişken olarak aktif karlılık ve öz sermaye karlılığı seçilmiştir. Çalışmada bağımsız değişken olarak belirlenen kalemler ise, öz sermayenin toplam varlıklara oranı, menkul kıymetlerin toplam varlıklara oranı, likit varlıkların toplam varlıklara oranı ve bilanço dışı işlemlerin toplam varlıklara oranıdır. Makro değişkenler ise, enflasyon oranı, bütçe dengesinin sanayi üretim endeksine oranı ve sanayi üretim endeksidir. Sonuçlar incelendiğinde, her iki karlılık göstergesi ile de istatistiksel olarak anlamlı ve aynı yönde ilişkiye sahip olan değişkenler, bütçe dengesi, sanayi üretim endeksi, öz sermayenin toplam varlıklara oranıdır. Her iki karlılık göstergesi ile de istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönde ilişkiye sahip olan değişkenler, bilanço dışı işlemleri ve enflasyon oranlarıdır. Özsermaye karlılığı ve aktif karlılığı istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte aynı yönde etkileyen değişken ise, menkul kıymetlerin toplam varlıklara oranıdır.

Bumin (2009), 2002 - 2008 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 49 adet mevduat, fon, katılım bankaları ile, kalkınma ve yatırım bankalarının karlılık performansı oran analizi yöntemiyle incelenmiştir. Banka verileri yıllık olarak ele alınmıştır. Çalışmada seçilmiş olan bağımlı değişken özkaynak karlılığıdır. Özkaynak karlılık oranı aktif karlılık oranı ($\text{Net kar} / \text{aktifler}$) ve sermaye çarpanı (banka sermaye yeterliliğinin risklilik seviyesi) oranlarının çarpımı, özkaynak karlılığını vermektedir. Aktif karlılık oranı ise, kendi içinde varlık kullanım oranı ile net kâr marjı olarak iki gruba ayrılmıştır. Varlık kullanım oranı ($\text{Toplam gelirler/aktifler}$) ile net kâr marjının ($\text{Net kar/toplam gelirler}$) oranlarının çarpımı aktif karlılığını vermektedir. Sonuçlar incelendiğinde, 2002 yılında ortalama %15,30 olan mevduat bankalarının özkaynak karlılığı 2008 yılında %16,49 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat bankalarının aktif karlılığı incelendiğinde 2008 yılında %1,73 olan aktif karlılık 2002 yılına göre daha düşük seviyelerde kalmıştır. Bankacılık sektörü incelendiğinde 2002-2008 yılları arasında kalkınma ve yatırım bankaları ile kalkınma bankalarının aktif karlılığının

genel anlamda ortalamanın üzerinde seyrettiği görülmektedir. 2002 - 2007 yılları arasında bankacılık sektörü ve çalışma içine konu olan mevduat, katılım, kalkınma ve yatırım bankalarının aktif karlılığı ve özkaynak karlılığı artış göstermiştir. 2008 yılında yaşanan dünya ekonomisindeki olumsuz gelişmelerin Türkiye ekonomisinin de olumsuz etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Demirhan (2010), Türkiye’de 2003 - 2008 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankalarının finansal yapı kararlarının karlılıkları üzerine etkisi incelenmiştir. Banka verileri üçer aylık dönemlere ayrılmıştır. Çalışmada panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. 2003 - 2008 yılları arasında faaliyet gösteren 32 mevduat bankaları yerli ve yabancı mevduat bankaları olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Mevduat bankalarının karlılık analizi için seçilen bağımlı değişkenler, aktif karlılık, özkaynak karlılığı, net faiz marjı ve faiz dışı gelirler kalemleridir. Çalışma içerisinde finansal yapının karlılık üzerinde etkili olabilecek finansal yapı değişkenleri, toplam mevduatların toplam pasiflere oranı, alınan kredilerin toplam pasiflere oranı, özkaynakların toplam pasiflere oranı olarak belirlenmiştir. Bankaya özgü faktörler ise, banka toplam varlıklarının toplam bankacılık sektörü varlıklarına oranı, net faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranı olarak belirlenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde finansal yapı kararlarının bankaların karlılıkları üzerinde yerli ve yabancı bankalar için farklı etkilerinin olduğu görülmüştür. Yabancı bankaların karlılıklarını en çok etkileyen finansal yapı değişkeni özsermaye oranıdır. Yerli bankaların aktif ve özkaynak karlılığını en çok etkileyen finansal yapı değişkeni krediler oranıdır. Net faiz marjının, yerli bankalar içerisinde bulunan bütün finansal yapı değişkenlerinden etkilendiği görülmüştür. Yabancı bankaların ise, hiçbir finansal değişken ile net faiz marjını etkilemediği görülmüştür. Bankaya özgü faktörlerin sonuçları incelendiğinde hem yerli hem de yabancı bankaların büyüklüğü ile karlılık oranları arasında aynı yönlü, faiz dışı giderlerin ise karlılık oranları arasında ters yönde ilişkiye sahip olduğu ileri sürülmüştür.

Alp ve diğerleri (2012), 2002 - 2009 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları karlılığının içsel belirleyicileri çoklu doğrusal regresyon analiz yöntemi kullanılarak tespit edilmesi amaçlanmıştır. Banka karlılığının göstergesi olarak seçilen bağımlı değişken aktif karlılık oranıdır. Çalışmada kullanılan

bağımsız değişkenler ise, toplam varlıkların logaritması, toplam kredilerin toplam varlıklara oranı, likit varlıkların toplam varlıklara oranı, faaliyet giderlerinin toplam varlıklara oranı, özsermayenin toplam varlıklara oranı olarak belirlenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, banka varlık büyüklüğü ve sermaye oranlarının artması banka aktif karlılığını arttırmaktadır. Banka faaliyet giderlerinin ve likit varlıklarının artması banka aktif karlılığını azaltmaktadır. Kredilerin toplam varlıklara oranı ile aktif karlılık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Taşkın (2011), 1995 - 2009 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının karlılıklarını etkileyen içsel ve dışsal faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Banka karlılığının performans ölçütü olarak belirlenen bağımlı değişkenler, aktif karlılık, özkaynak karlılığı ve net faiz marjıdır. Çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren tüm mevduat bankaları yer almaktadır. Ancak bankaların kredi vermediği yıllar ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilen bankalar çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Çalışmada kullanılan içsel değişkenler, kredilerin toplam varlıklara oranı, bankaların aktif büyüklüğü, özkaynakların toplam varlıklara oranı, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, personel giderlerinin toplam gelirlere oranı, yabancı banka olup olmamasına bağlı kukla değişken ve bilanço dışı faaliyetlerin toplam aktiflere oranı olarak belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan makro değişkenler ise, GSMH oranı, sanayi üretim endeksi, faiz oranı, enflasyon oranı ve kukla değişken olarak kullanılan 2001 krizi dönemidir. Sonuçlar incelendiğinde, banka aktif karlılığının makro değişkenler içerisinde yalnızca sanayi üretim endeksinin etkilediği görülmektedir. Faiz oranı, enflasyon oranı ve GSMH’deki değişimlerin banka karlılık performansına istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı ileri sürülmüştür. Kriz kukla değişkenin ise, aktif karlılık ve net faiz marjını olumsuz etkilediği görülmüştür. Değişen ekonomik şartlarda bankaların yeni yatırım ve kazanç alternatifleri oluşturması bilanço dışı faaliyet kalemlerinin artmasına ve bunun sonucunda bankacılık performansının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bankaların ölçek ekonomisinden uzak kalması banka performansını olumsuz yönde etkilerken, bu durumda oluşacak risklerinde bankalar üzerinde kayıplar oluşturabileceği ileri sürülmüştür.

4.3. Banka Riskini Etkileyen Faktörlere İlişkin Yapılan Çalışmalar

Konishi ve Yasuda (2004), 1990 - 1999 dönemleri arasında Japonya'da faaliyet gösteren ticari bankaların, (banka) riskine etki eden faktörleri incelenmiştir. Bu çalışmada, seçilen bağımsız değişkenler, sermaye yeterlilik oranı, yönetim kurullarında resmi çalışan olma durumu, ortaklık yapısı ve marka değeri olarak belirlenmiştir. Çalışma sonuçları incelendiğinde, sermaye yeterlilik oranındaki düzenlemeler sayesinde banka riskinin azaldığı tespit edilmiştir. Kısa vadeli ortaklık yapılarında banka riskinin azaldığı ancak orta ve uzun vadeli ortaklık yapılarında ise, yatırımcıların baskısı nedeniyle banka riskinin arttığı gözlemlenmiştir. Marka değeri yüksek olan bankaların banka riski, marka değeri düşük olan bankalara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Yönetim kurullarında resmi çalışan olma durumu ile banka riski arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Jimenez ve diğerleri (2014), 1988 - 2006 yılları arasında İspanya'da faaliyet gösteren bankaların risk alma davranışlarının araştırıldığı çalışmanın, sonuçları incelendiğinde, düşük faiz oranlarının kısa dönemde banka riskini azalttığı görülmektedir. Orta ve uzun vadede ise, bankaların kredibilite oranının düşmesi nedeniyle, kredi riski taşıyanlara yönelik kredi arzları artmaktadır. Bu durumda bankaların risk alma davranışları artış göstermektedir. Ayrıca düşük sermaye oranına sahip olan bankaların daha fazla risk aldıkları tespit edilmiştir.

Gaagl ve Valderrama (2010), 2003 - 2005 yılları arasında Avusturya'da faaliyet gösteren banka ve firmaların uygulamış oldukları para politikaları ile banka riski arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonuçları incelendiğinde, düşük faiz oranlarının kredi riskini arttırdığı tespit edilmiştir.

Köhler (2012), 2002 - 2009 yılları arasında 15 Avrupa birliği ülkesinde faaliyet gösteren, 2966 bankanın risk alma davranışları incelenmiştir. Sonuçlara göre, varlık büyüklüğü yüksek olan bankaların faiz dışı gelirlerinin fazla olması bankaların, risk alma davranışlarını arttırmaktadır. Likidite oranı yüksek olan bankaların, risk alma davranışları daha düşük düzeydedir. Kredi oranının fazla olması, banka karlılığını olumlu etkilemekle birlikte banka riskini arttırdığı

gözlemlenmiştir. Faiz marjı yüksek olan bankaların, kısa ya da uzun vadeli faiz oranlarının düşük seviyelerde olması nedeniyle bankaları daha çok risk almaya yönelttiği tespit edilmiştir. Rekabet yapısı ve banka aktif büyüklüğü ile bankanın risk alma davranışları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Altınbaş, Gambacorta, ve Marquez Ibanez (2014), Avrupa birliği ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletlerinde faaliyet gösteren toplam 1100 bankanın para politikaları ile risk alma davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlara göre, banka karlılığının, menkul değerler ve mevduat oranlarının artması durumunda, banka riskinin azaldığı tespit edilmiştir. Banka gelirleri ve sermaye oranlarının düşük olması durumunda ise, banka riskinin arttığı tespit edilmiştir.

Topaloğlu Bozkurt (2015), 2003 - 2013 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 19 mevduat bankasının, risk alma davranışları incelenmiştir. Çalışmada seçilmiş olan bankaya özgü değişkenler, mevduat oranı, sermaye oranı, kredi oranı, varlıkların büyüme oranı, likit varlıklar oranı, yurt dışı kaynaklardan elde edilen fonların toplam aktiflere oranı ve gelirlerin giderlere oranı olarak seçilmiştir. Makro değişken olarak ise, GSYİH büyüme oranı, enflasyon oranı, reel kesim güven endeksi ve küresel risk iştahını ölçen oynaklık endeksi değişkenleri kullanılmıştır. Sonuçlar incelediğinde, yurt dışı kaynaklardan elde edilen fonların toplam aktifler içerisindeki payının artması, bankaların risk alma davranışlarını arttırmaktadır. Sermaye oranı yüksek olan bankaların risk alma davranışları, sermaye oranı düşük olan bankalara göre daha düşüktür. Mevduat oranı ve gelir gider oranlarının artması, bankaların Z skorunu azaltmaktadır. Bunun yanında, kredi ve likidite oranların artması ise, bankaların risk alma davranışlarını arttırıcı yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bankaya özgü değişken olarak seçilen varlık büyüklüğü değişkeni ile Z skoru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Makro ekonomik değişken olarak seçilen, reel kesim güven endeksi ile Z skoru arasında pozitif, küresel risk iştahını ölçen oynaklık endeksi ile Z skoru arasında ise negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Enflasyon oranı ve GSYİH büyüme oranı ile Z skoru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE RİSK BELİRLEYİCİLERİNE İLİŞKİN ANALİZ

Bu bölümde, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 34 mevduat bankasının karlılığını belirleyen faktörler panel veri analizi yöntemiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölüm, çalışmanın amacı ve kapsamı, analizde kullanılan değişkenler, kullanılan analiz yöntemi ve son olarak analizlerden elde edilen sonuçlar ile bu sonuçların değerlendirilmesi yer almaktadır.

5.1. Çalışmanın Amacı Ve Kapsadığı Yıllar

Finansal sistemin amacı, piyasada fon fazlasına sahip olan tasarruf sahiplerinin, belirli bir fiyat karşılığında fon açığı olan piyasalara aktarılmasını sağlamaktır. Bir ülkedeki finansal sistemin düzenli ve doğru bir şekilde işlemesi, o sistem içerisindeki tüm birimlerin verimliliğini ve karlılığını arttırmaktadır. Bu durumda, fon fazlası olan tasarruf sahipleri, fon açığı olan piyasalara daha fazla fon akışı sağlama yoluna gidecektir. Ülkemizde finansal sistemin en önemli birimi, bankacılık sektörüdür. Türkiye’de geçmiş yıllarda yaşanan kriz ortamları finansal sistem ve bankacılık sektörü içerisinde yer alan bazı ekonomik göstergelerin zarar görmesine neden olmuştur. 2001 krizinden sonra alınan önlemler ve yapılan düzenlemeler sayesinde, kriz dönemlerinde zarar gören bankacılık sektörü tekrardan finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Çalışma kapsamı içerisinde yer alan mevduat bankalarının sermaye yapısının sağlam, oluşabilecek kriz ortamlarına dayanıklı olması karlılık düzeyi ile ilişkilendirilebilir. Bu çalışmanın temel amacı, mevduat bankalarının karlılığına ve riskine etki eden faktörlerin tespit edilmesi ve belirlenen faktörlere göre çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada, mevduat bankalarının karlılık oranlarının 2004 - 2015 yılları arasında banka riskinin ise, 2006 – 2015 yılları arasında mikro değişken olarak adlandırılan, bankacılık sektörüne özgü değişkenler ve makro değişken olarak adlandırılan ekonomik değişkenler tarafından nasıl etkilendiği tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın en önemli özelliği, uygulama kapsamında yer alan mevduat bankalarının karlılığına ilişkin ekonomik

değişkenlerin ve banka riskinin, daha önceki yıllarda incelenen çalışmaların hiçbirinde bir arada kullanılmamış olmasıdır.

5.2. Çalışmada Kullanılan Değişkenlerin Tanımlanması

Bu bölümde, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının karlılık oranlarına ilişkin uygulanan panel veri analizinde kullanılan değişkenler ve değişkenlerin kaynaklarına yer verilmiştir.

Mevduat bankalarının karlılık oranlarına ilişkin analizin yapıldığı bu bölümde kullanılmış olan veriler, Türkiye’de 2004 - 2015 yılları arasında faaliyet gösteren 32 adet mevduat bankasının finansal tablolarından alınmıştır. Bu veriler TBB’nin resmî sitesinde yer alan, istatistiki raporlar bölümünden zaman dilimi üçer aylık dönemler şeklinde, konsolide olmayan bilanço ve gelir tablolarından yararlanılarak düzenlenmiştir. Çalışmada yer alan bankalar Ek 1’de yer almaktadır.

(EK 1 Buraya Gelecek)

Çalışmada mevduat banka karlılıkları oranlarına ilişkin dört farklı bağımlı değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler, net faiz marjı (NFM), aktif karlılık (AK), özkaynak karlılığı (ÖK) ve banka riski oranlarıdır. Net faiz marjı, net faiz gelirlerinin, toplam varlıklara bölünmesiyle bulunmaktadır (Akgüç, 2007, 149). Net faiz marjı, bankanın gelir sağlamış olduğu varlıklarını ve fon kaynaklarını ne kadar sistemli ve doğru bir şekilde kullandığı göstermektedir. Literatür taramasında incelenen çalışmalarda, Demirhan (2010), Taşkın (2011), Atasoy (2007), Kaya (2002), Sufian ve Habibullah (2009), Chantapong (2005) ve Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) banka karlılıklarının bağımlı değişkeni olarak, net faiz marjını kullanmışlardır.

Bir başka karlılık oranı olan aktif karlılığı ise, net karın toplam varlıklara bölünmesiyle bulunmaktadır (Akgüç, 2007, s. 151). Aktif karlılığı, bankaların bünyesinde bulunan varlıkların gelire dönüştürülmesinde ne derece başarılı olduğunu göstermektedir.

Özkaynak karlılığı, bankaların dönem veya yıl içerisinde elde etmiş olduğu net karın özkaynaklara bölünmesi sonucunda bulunmaktadır (Bumin, 2009, s. 44).

Banka risk, (Z ölçüsü) ise, banka kar ya da zararlarının, özkaynaklar veya varlıklar ortalamasını geçme ihtimalini ifade etmektedir. Bu ölçü ise şu şekilde gösterilebilir (Yayati & Micco, 2007, s. 1638):

$$P(ROA_{it} \leq -TA_{it}) \leq \frac{EQ_{it}}{t} \frac{\sigma_{ROA_{it}}^2}{(\mu_{ROA_{it}} + \frac{EQ_{it}}{TA_{it}})^2} \equiv \frac{1}{Z_{it}^2}$$

ROA_{it} ve EQ_{it} herhangi bir i bankasının t zaman periyodundaki aktif karlılığı ve sermayenin toplam aktiflere oranıdır. μ_{ROA_{it}}, aktif karlılığın ortalaması, σ²_{ROA_{it}}, aktif karlılığın varyansıdır. Z ise her bir banka için ödeyememe ihtimalini ifade etmektedir. Banka riskini ölçmek için, bankaların çeyrek dönemdeki aktif karlılığı verileri kullanılarak toplam iki yıllık bir dönem için, geçmiş sekiz çeyreklik dönemin verileri ele alınarak bankaların ortalama aktif karlılığı ve varyansı hesaplanarak banka riski tahmin edilmiştir. Bu tahminin hesaplanmasında kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yayımlanmış olan banka bilançoları ve Bankalarımız kitabından yararlanılmıştır. Çalışmada 2006 - 2015 dönemi göz önüne alınmıştır.

Çalışmada bağımsız değişken olarak kullanılan bankaya özgü değişkenler; özkaynak, likit varlık, menkul değerler cüzdanı, tahsili geçmiş alacaklar, toplam krediler, toplam mevduatların toplam varlıklara oranıdır. Ayrıca her bir bankanın toplam sektördeki varlık payı ve mevduat payı değişkenleri çalışmada mikro değişken olarak yer almaktadır. Makro değişkenler ise, reel faiz oranı, GSMH oranı, gecelik faiz oranı, tüketici fiyatları enflasyonu ve döviz kuru değişkenleridir.

Çalışmada kullanılan veriler üçer aylık frekansa sahiptir. Bağımlı değişken olarak seçilen net faiz marjı, aktif karlılık, özkaynak karlılığı ve banka riski ile bankaya özgü değişkenler ve makro değişkenler arasındaki ilişki panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada kullanılan veriler TCMB, TBB, BDDK ve TÜİK kurumlarının resmi internet sitelerinden alınmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler ve verilen kodlar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 14 : Çalışmada Kullanılan Değişkenler, Kodları ve Değişkenlerin Kaynakları

Değişkenler	Değişken Kodları	Kaynaklar
Aktif Karlılık	ROA	TCMB
Özkaynak Karlılığı	ROE	TCMB
Net Faiz Marjı	NFM	TCMB, BDDK
Özkaynaklar/ Toplam Varlıklar	SER	TCMB
Likit Varlıklar/ Toplam Varlıklar	LIK	TCMB
Menkul Değerler Cüzdanı/ Toplam Varlıklar	MDC	BDDK
Tahsili Geçmiş Alacaklar/ Toplam Varlıklar	NPL	BDDK
Krediler/ Toplam Varlıklar	KRE	BDDK
Mevduat/ Toplam Varlıklar	MEV	BDDK
Enflasyon Oranı	ENF	BDDK, TÜİK
Reel Faiz Oranı	RFA	BDDK
Büyüme Oranı	BUY	BDDK, TÜİK
Gecelik Faiz Oranı	GC	
Mevduat Payı	MP	
Varlık Payı	VP	
Döviz Kuru	KUR	
Banka Riski	Z	

Tahsili geçmiş alacaklar / Toplam Varlıklar (NPL), ihtiyaç sahibi kişi ya da kurumların bankalardan almış oldukları kredileri vadesinde ödenmemesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Tahsili geçmiş alacaklar oranı yüksek olan bankaların kredi kalitesinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu durumda bankaların bilançolarında yer alan aktif kalitesi bozulmaktadır. Sonuç olarak bu çalışmada, banka karlılığı ile tahsili geçmiş alacaklar oranı arasında negatif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir.

Özkaynaklar / Toplam Varlıklar (SER), bankaya özgü değişken olarak seçilen sermaye oranı, bankaların oluşabilecek olan krizler ya da risklere karşı sermayesinin yeterli olup olmadığını göstermektedir. Sermaye oranının yeterli düzeyde olduğu bankalarda, oluşabilecek olan kriz ortamlarından doğan zararları ya da riskleri daha iyi bir şekilde yönettikleri kabul edilmiştir. Sermaye oranının yeterli düzeyde olmadığı bankalarda ise, oluşabilecek olan kriz ortamlarından doğan zararlardan ya da risklerden daha fazla etkilenecekleri beklenmektedir. Finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan bankacılık sektörünün faaliyetlerini daha iyi bir şekilde yönetebilmeleri ve yürütebilmeleri için sermaye oranının yeterli düzeyde olması

beklenmektedir (Türker Uludağ, 2001, s. 4 - 6). Bankaların toplam varlıklar içerisinde özkaynak payının artması bankaların fon ihtiyacını ve fon maliyetlerini azaltmaktadır. Türk bankacılık sektörü kriz dönemlerinden sonra yapılan düzenlemeler sayesinde kaybedilen güven unsurunu tekrardan kazanmıştır. 2006-2015 yılları arasında kalan dönemler incelendiğinde, 2008 yılında tüm dünyada yaşanan kriz ortamı haricinde bankaların diğer yıllarda kaynak maliyetlerini azaltarak karlılıklarını arttırma yoluna gittikleri görülmüştür. Bu çalışmada banka karlılığı ile sermaye oranı arasında aynı yönde bir ilişki olması beklenmektedir.

Krediler / Toplam Varlıklar (KRE), kredilerin toplam varlıklara oranını gösteren KRE değişkenindeki beklenti hem pozitif hem de negatif yönlüdür. Bunun nedeni ise, bankaların kullandırmış olduğu krediler karşısında almış oldukları teminatlar fazla ise banka gelirleri arttırmaktadır. Ancak bu durumun tersinin oluşması durumunda kredi riskiyle karşı karşıya kalan bankanın gelirleri azalmaktadır. Kredi oranı aynı zamanda, bankaların kredi riskinin bir ölçüsüdür. Geri ödenmemiş olan kredi oranlarının artması banka karlılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Menkul Değerler Cüzdanı / Toplam Varlıklar (MDC), menkul değerler cüzdanı oranı, bankaların bünyesinde bulunan menkul değerlerin toplam varlıklara oranı şeklinde ifade edilmektedir. Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının finansal tabloları incelendiğinde menkul değerler kalemlerinin, hazine bonosu, devlet tahvili ve hisse senetlerinden oluştuğu görülmektedir. Yapılmış olan çalışmada MDC değişkeni ile karlılık oranları arasında her iki yönlüde bir ilişki olması beklenmektedir.

Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar (LIK), likit varlıkların toplam varlıklara oranını gösteren LIK değişkeni, banka bünyesinde yer alan likit varlıkların toplam varlıklar içerisindeki oranının artması, bankaların likidite riskini ve kaynak maliyetlerini azaltmaktadır. Bunun yanında, bankaların aşırı likit varlık bulundurmaları da, daha az kredi kullandırmaları anlamına geleceğinden karlılığa olumsuz yansımaları olabilmektedir. Sonuç olarak çalışmada LIK değişkeni ile karlılık oranları arasında her iki yönlüde bir ilişki olması beklenmektedir.

Toplam Mevduatlar / Toplam Varlıklar (MEV), bankaların piyasadan toplamış oldukları mevduatların toplam varlıklar içerisindeki payını göstermektedir. Bu oranın

yüksek olması bankaların piyasadan toplamış oldukları mevduatlar konusunda başarılı olduğu ifade etmektedir. Bankaların toplamış oldukları mevduatları piyasa beklentisi ve risk algısı doğrultusunda değerlendirme yoluna gitmektedirler. Mevduatların doğru bir şekilde yönetilip değerlendirilmesi banka karlılığına olumlu etki etmektedir.

Bankaların faaliyetleri veya karlılığının yıl içerisinde ne yönlü bir gelişim gösterdiği mevduatlarının yıllık büyüme oranı ile ölçülebilir. Mevduatların varlıklar içerisindeki payının artması, banka karlılığını olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Banka bünyesinde bulunan mevduatların gelir sağlayacak varlıklara dönüştürülmesi bankaların verimliliğini artırır. Bu durumda banka karlılığı artmaktadır. Ayrıca büyüme oranlarının artması bankacılık sektöründeki katılımcı ve rakip sayısını arttırarak, tüm sektörün karlarının düşmesine neden olmaktadır (İskenderoğlu, Karadeniz ve Atioğlu, 2012, s. 302 - 304).

Enflasyon Oranı (ENF), piyasalar genel düzeyinde oluşabilecek olan fiyat artışlarını ifade etmektedir. Enflasyon oranlarındaki yukarı ya da aşağıya yönlü bir değişim banka gelirlerini ve maliyet unsurlarını etkilemektedir. Bankalar açıklanacak olan enflasyon oranını belirli bir güven aralığında doğru tahmin edebilirse, banka karlılığını arttırabilmektedir. Enflasyon oranının düşük seviyelerde kalması, bankaların bazı giderlerinin azalmasına neden olmaktadır. Örneğin, bankaların bazı bölgelerde şube açma ya da ATM bulundurma genellikle belli bir yerin ya da mülkün kiralanması yoluyla gerçekleşmektedir. Kira sözleşmeleri enflasyon oranlarındaki artışlarla belirlendiği için enflasyon oranının düşük seviyelerde seyretmesi bankaların giderlerin azalmasına neden olmaktadır. Bankalar açıklanacak enflasyon oranının önceden tahmin edemezlerse, banka giderlerinin gelirlerinden fazla çıkması beklenebilir. Bu durumda banka karlılığı azalmaktadır.

Büyüme Oranı (BUY), Türkiye’de TÜİK tarafından her yıl sonunda açıklanan reel gayri safi milli hasıla rakamları kullanılmıştır. Oluşabilecek olan kriz ortamlarındaki büyüme oranlarının düşmesi, banka maliyetlerini ve kredi riskini arttırmaktadır. Ancak finansal sistemin düzenli işlediği dönemlerde büyüme oranlarının artması, banka karlılığı arttırmaktadır (Sarıtaş, Kangallı Uyar, & Gökçe, 2016, s. 93).

Gecelik Faiz Oranı, TCMB tarafından açıklanan faiz oranları kullanılmıştır. Gecelik faiz oranı, piyasa likidite yetersizliği durumunda piyasaya likidite desteği sağlanması amacıyla kullanılmaktadır. Gecelik faiz oranlarının artması, banka maliyetleri arttıracığı için banka karlılığına olumsuz etki etmesi beklenmektedir.

Döviz Kuru, çalışmanın kapsam dahiline ait olan ABD doları döviz kuru olarak kullanılmıştır. Türk bankalarının genellikle dolar cinsinden fon kaynağı bulundurduğu gözeticiler dolardaki değişimin performansa etkili olacağı düşünülmektedir.

Reel Faiz Oranı (RFA),
$$RFA = \frac{R_{net}}{1 + R_{net}}$$
 şeklinde hesaplanmıştır.

Mevduat Payı, banka toplam mevduatlarının, bankacılık sektörü toplam mevduatlara oranlanması sonucunda, o bankanın baz alınan yıl içerisindeki mevduat payının yüzdelik olarak ifade edilmesidir. Yapılan çalışmada sektör mevduat payı ile banka karlılık oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir.

Varlık Payı, banka toplam varlıklarının, bankacılık sektörü toplam varlıklarına oranlanması sonucunda, o bankanın baz alınan yıl içerisindeki varlık payının yüzdelik olarak ifade edilmesidir. İncelenen çalışmada sektör varlık payı ile banka karlılık oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki olması beklenmektedir.

Tablo 15: Değişkenler, Değişken Kodları, Beklenen Etki

	Değişken Kodları	
Bağımlı Değişken		
Aktif Karlılık	AK	
Özkaynak Karlılığı	ÖK	
Net Faiz Marjı	NFM	
Banka Riski	Z	
Bankaya Özgü Değişkenler		Beklenen Etki
Özkaynaklar/ Toplam Varlıklar	SER	(+)
Likit Varlıklar/ Toplam Varlıklar	LIK	(+, -)
Menkul Değerler Cüzdanı/ Toplam Varlıklar	MDC	(+, -)
Tahsili Geçmiş Alacaklar/ Toplam Varlıklar	NPL	(-)
Krediler/ Toplam Varlıklar	KRE	(+, -)
Mevduat/ Toplam Varlıklar	MEV	(+, -)
Mevduat Payı		(+)

Varlık Payı		(+)
Makroekonomik Değişkenler		
Enflasyon Oranı	ENF	(+, -)
Reel Faiz Oranı	RFA	(+,-)
Büyüme Oranı	BUY	(+, -)
Gecelik Faiz Oranı		(-)
Döviz Kuru		(+,-)

5.3. Analiz Yöntemi

Çalışmanın amaçları kapsamında kullanılmış olan panel veri analizi yönteminde sabit etkiler modeli ve tesadüfi etkiler modeli kullanılmıştır. Bu iki model arasında yapılacak olan tercihin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına karar verilmesi gerekmektedir. Çalışmada kullanılan sabit etkiler modeli ve tesadüfi etkiler modeli Hausman test istatistiği ile belirlenmiştir. Hausman test istatistiği, sıfır hipotezinde tesadüfi etkiler modeli ile sabit etkiler modeli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığını söylemektedir. Hausman test istatistiğinde, bulunan sıfır hipotezinin reddedilmesi durumunda sabit etkiler modeli, reddedilmemesi durumunda ise tesadüfi etkiler modeli kullanılmaktadır (Greene, 2003, s. 301 - 302).

Bu çalışmada kullanılan panel veri analiz yönteminin diğer analiz yöntemlerinden ayıran önemli özellikleri şunlardır (Baltagi, 2005, s. 4 - 6):

- Araştırma kapsamında olan dönemler ile seçilmiş olan birden fazla değişkenin tümü hakkında bir sonuç elde edilmesi,
- Geniş kapsamlı veri seti ile çalışma imkânı sunması,
- Diğer yöntemlere göre, daha yüksek güvenilirliğe sahip sonuçların elde edilmesi,
- Diğer analiz yöntemlerine göre, oluşturulan modellerin daha az hata payı vermesi.

Panel veri analiz yönteminin gösterimi aşağıdaki gibidir (Baltagi ve Raj, 2012, s. 13):

$$y_i = \alpha + X_i + \varepsilon_i \quad (1)$$

Yukarıdaki denklemde, y_{it} bağımlı değişkeni, α sabit terimi, X'_{it} açıklayıcı değişkenleri, β katsayıların eğimini, ε_{it} hata terimlerini ifade etmektedir. Denklemde yer alan t değişkeni zamanı, i değişkeni ise grup sayısını ifade etmektedir.

5.4. Değişkenlere Ait Genel İstatistikler

E-views programı ile yapılan panel veri analizinden önce, 2004-2015 dönemi ve 2006-2015 dönemi bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Banka risk ölçüsünün hesaplanmasında yıl olarak sekiz çeyrek geriye gidilmesinden dolayı banka riski örneklem sayısı farklıdır.

Tablo 16: Modellerde Yer Alan Değişkenlere İlişkin Özet İstatistik Veriler

Tanımlayıcı İstatistik	Örneklem Sayısı	Ortalama	Medyan	Maksimum Değer	Minimum Değer	Standart Sapma
Büyüme Oranı	1324	0,046	0,047	0,126	-0,147	0,049
Döviz Kuru	1324	1,705	1,533	2,906	1,185	0,428
Enflasyon Oranı	1324	0,083	0,083	0,116	0,043	0,015
Gecelik Faiz Oranı	1324	0,099	0,075	0,220	0,015	0,057
Krediler	1324	0,457	0,521	0,810	0,000	0,306
Likit Varlıklar	1324	0,074	0,071	1,308	0,000	0,061
Menkul Değerler Cüzdanı	1324	0,082	0,013	0,946	0,000	0,174
Mevduatlar	1324	0,527	0,592	1,254	0,000	0,327
Tahsili Geçmiş Alacaklar	1324	0,037	0,019	2,188	0,000	0,105
Sermaye	1324	0,220	0,125	8,500	0,009	0,341
Reel Faiz Oranı	1324	0,014	0,000	0,135	-0,055	0,048
Mevduat Payı	1324	0,036	0,006	0,273	0,000	0,052
Varlık Payı	1324	0,036	0,006	0,135	0,000	0,048
Net Faiz Marjı	1324	0,034	0,027	0,932	-0,216	0,041
Aktif Karlılık	1324	0,011	0,009	0,322	-0,632	0,035
Özkaynak Karlılığı	1324	0,068	0,063	0,674	-0,727	0,114
Banka Riski (Z)	1068	30,815	23,537	330,52	0,611	31,90

Çalışmada kullanacağımız analiz yöntemini belirleyip, değişkenlere ait olan tanımlayıcı istatistikleri hesapladıktan sonra, panel veri analizinin içinde yer alan sabit etkiler modeli ile tesadüfi etkiler modellerinden hangisinin kullanılacağına dair Hausman test yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 17: 2004 – 2015 ile 2006 – 2015 Dönemleri için Hausman Test İstatistikleri

Değişkenler	No	P Değeri	Chi-Square	Kullanılan Model
ROA - VARLIK PAYI - GECELİK FAİZ	MODEL 1	0.0000	101,3	Sabit etkiler
ROA - VARLIK PAYI - RFA	MODEL 2	0.0000	101,4	Sabit etkiler
ROA - MEVDUAT PAYI - GECELİK FAİZ	MODEL 3	0.0000	102,6	Sabit etkiler
ROA - MEVDUAT PAYI - RFA	MODEL 4	0.0000	102,6	Sabit etkiler
ROE - VARLIK PAYI - GECELİK FAİZ	MODEL 5	0.2280	14,1	Tesadüfi etkiler
ROE - VARLIK PAYI - RFA	MODEL 6	0.2279	14,1	Tesadüfi etkiler
ROE - MEVDUAT PAYI - GECELİK FAİZ	MODEL 7	0.0883	17,7	Sabit etkiler
ROE - MEVDUAT PAYI - RFA	MODEL 8	0.0883	17,7	Sabit etkiler
NFM - VARLIK PAYI - GECELİK FAİZ	MODEL 9	0.0617	19,0	Sabit etkiler
NFM - VARLIK PAYI - RFA	MODEL 10	0.0615	19,0	Sabit etkiler
NFM - MEVDUAT PAYI - GECELİK FAİZ	MODEL 11	0.0507	19,6	Sabit etkiler
NFM - MEVDUAT PAYI - RFA	MODEL 12	0.0505	19,6	Sabit etkiler
Z - MEVDUAT PAYI - RFA	MODEL 13	0.0194	22,7	Sabit etkiler
Z - MEVDUAT PAYI - GECELİK FAİZ	MODEL 14	0.0194	22,7	Sabit etkiler
Z - VARLIK PAYI - RFA	MODEL 15	0.0079	25	Sabit etkiler
Z - VARLIK PAYI - GECELİK FAİZ	MODEL 16	0.0079	25	Sabit etkiler

Hausman testi sonuçları incelendiğinde, aktif karlılık (ROA), net faiz marjı (NFM), banka riski (Z) modelleri için sabit etkiler modeli, özkaynak karlılığı (ROE) içinse, tesadüfi etkiler modeli kullanılmıştır.

Aktif karlılık (ROA), özkaynak karlılığı (ROE), net faiz marjı (NFM) ve banka riski (Z) bağımlı değişkenlerinin bankaya özgü ve makro belirleyicilerinin panel veri analiz yöntemiyle test edilmesi için aşağıdaki modeller oluşturulmuştur.

$$ROA_i = \alpha + \beta_1 * SER_i + \beta_2 * LK_i + \beta_3 * MDC_i + \beta_4 * NPL_i + \beta_5 * KRE_i + \beta_6 * MEV_i + \beta_7 * ENF_i + \beta_8 * BUY_i + \beta_9 * KUR_i + \beta_{10} * FäOcu + \beta_{11} * \text{Sektör Payı} + \varepsilon_{it} \dots \dots \dots (2)$$

$$ROE_i = \alpha + \beta_1 * SER_i + \beta_2 * LK_i + \beta_3 * MDC_i + \beta_4 * NPL_i + \beta_5 * KRE_i + \beta_6 * MEV_i + \beta_7 * ENF_i + \beta_8 * BUY_i + \beta_9 * KUR_i + \beta_{10} * FäOcu + \beta_{11} * \text{Sektör Payı} + \varepsilon_{it} \dots \dots \dots (3)$$

$$NFM_i = \alpha + \beta_1 * SER_i + \beta_2 * LK_i + \beta_3 * MDC_i + \beta_4 * NPL_i + \beta_5 * KRE_i + \beta_6 * MEV_i + \beta_7 * ENF_i + \beta_8 * BUY_i + \beta_9 * KUR_i + \beta_{10} * FäOcu + \beta_{11} * \text{Sektör Payı} + \varepsilon_{it} \dots \dots \dots (4)$$

$$Z_i = \alpha + \beta_1 * SER_i + \beta_2 * LK_i + \beta_3 * MDC_i + \beta_4 * NPL_i + \beta_5 * KRE_i + \beta_6 * MEV_i + \beta_7 * ENF_i + \beta_8 * BUY_i + \beta_9 * KUR_i + \beta_{10} * FäOcu + \beta_{11} * \text{Sektör Payı} + \varepsilon_{it} \dots \dots \dots (5)$$

Yukarıda oluşturulmuş olan modellerde ortak olarak kullanılan bağımsız değişkenler ise şu şekilde özetlenmiştir: α : Sabit terim; $\beta_{1,2,3..}$: Eğim katsayısı; t : Dönem sayısı; i : Banka sayısı; SER_{it} : Sermaye; LK_{it} : Likit Varlıklar, MDC_{it} : Menkul Değerler Cüzdanı; NPL_{it} : Tahsilî Geçmiş Alacaklar; KRE_{it} : Krediler; MEV_{it} : Mevduatlar; ENF_{it} : Enflasyon; BUY_{it} : Büyüme; KUR_{it} : Döviz Kuru. Oluşturulmuş olan modellerde yer alan faiz oranı ve sektör payı değişkenleri kendi içinde ikiye ayrılmıştır. Yukarıda oluşturulmuş olan modellerde farklı olarak kullanılan bağımsız değişkenler ise şu şekilde özetlenmiştir: MP_{it} : Mevduat payı; VP_{it} : Varlık payı; GF_{it} : Gecelik faiz; RFA_{it} : Reel faiz oranı.

5.5. Analiz Sonuçları

Bu bölümde, Türkiye’de 2004 – 2015 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankalarının karlılıklarını etkileyen belirleyicileri E-views programı ile incelenmiştir.

Yapılan çalışmada oluşturulmuş olan modeller ve seçilen dört farklı bağımlı değişken için sonuçlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

5.5.1. Aktif Karlılık

Araştırma kapsamında incelenen 2004 – 2015 dönemleri arasında mevduat bankalarının, aktif karlılığına (ROA) etki eden faktörlerin belirlenmesi için yapılan analiz sonuçları aşağıdaki EK 2’de gösterilmiştir. Çalışma kapsamı içinde seçilen bağımsız değişkenlerin farklı olması nedeniyle modeller tek bir tabloda özetlenmiştir.

(EK 2 Buraya Gelecek)

Analiz sonuçlarına göre, 2004 – 2015 dönemi için sermaye, krediler ve mevduat payı değişkenleri ile banka aktif karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu; büyüme oranı ve döviz kuru değişkenleri ile banka aktif karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Banka aktif karlılığı için seçilmiş olan diğer bağımsız değişkenler ile aktif karlılık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır.

Tablo 18: Açıklayıcı Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri

Anlamlılık Düzeyi	Değişkenler ve Yönü
1%	SER (+), KRE (+), MEVDUAT PAYI (+)
5%	BUY (-)
10%	DÖVİZ KURU (-)

5.5.1.1. Aktif Karlılığa İlişkin Sonuçların Değerlendirilmesi

Analiz sonuçları incelendiğinde, makroekonomik değişken olarak seçilen (BUY, DÖVİZ KURU) değişkenleri ile bankaya özgü değişken olarak seçilen (SER, KRE ve MEVDUAT PAYI) değişkenlerinin aktif karlılığı açıklamada istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu gösterilmiştir.

Sermaye Oranı: Özkaynakların toplam varlıklara oranı ya da sermaye yeterlilik oranları ile aktif karlılık arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bu çalışmada da elde edilmiş olan sonuç literatür çalışmaları ile benzerlik göstermektedir. Naceur (2003) çalışmasında, banka

öz kaynaklarının artış göstermesi, bankaların yabancı kaynaklara olan ihtiyacının azalmasına neden olacağı bulgusuna ulaşmıştır. Bu durumun sonucunda bankanın sermaye maliyetleri azalacağı, karlılığın ise artacağı görüşünü savunmuştur. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), Naceur ve Goaired (2001), Özkul (2001), Kaya (2002), Mamatzakis ve Remoundes (2003), Tunay ve Silpagar (2006b), Atasoy (2007), Pasiouras ve Kosmidau (2007), Yıldırım (2008), Sufian ve Chong (2008), Sufian (2009a), Sufian (2009b), Alp, Ban, Demirgüneş ve Kılıç (2010) çalışmalarında bu oranı istatistiksel olarak anlamlı ve aynı yönde bulmuşlardır.

Büyüme Oranı: Banka aktif karlılığı ile büyüme oranı arasında istatistiksel olarak negatif bir ilişki bulunmuştur. Literatür incelemesi bölümünde yer alan, Demirgüç Kunt ve Huizinga (1999), Mamatzakis ve Remoundes (2003), Tunay ve Silpagar (2006a, 2006b), Pasiouras ve Kosmidau (2007), Sufian (2009) çalışmalarında büyüme oranı ile aktif karlılık arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuşlardır. Dinç (2006), Sufian ve Chong (2008) çalışmalarında ise büyüme oranı ile aktif karlılık arasında negatif yönlü bir ilişki bulmuşlardır.

Krediler Oranı: Banka aktif karlılığı ile toplam kredilerin toplam varlıklar içerisindeki payı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Literatür bölümünde yer alan çalışmalarda krediler oranı ile aktif karlılık arasında hem pozitif hem de negatif sonuçlara rastlanmaktadır. Kaya (2002), Mamatzakis ve Remoundes (2003), Kalluru ve Bhat (2008), Sufian ve Habibullah (2009) ve Demirhan (2010) 'nın yapmış oldukları çalışmalarda, banka aktif karlılığı ile krediler oranı arasında pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Sufian (2009a, 2009b) yapmış oldukları çalışmalarda, banka aktif karlılığı ile krediler oranı arasında negatif ilişki tespit etmişlerdir. Özkul (2001), Chantapong (2005) ve Alp ve diğerleri (2010) yıllarında yapmış oldukları çalışmalarda değişken olarak belirlenen krediler oranı ile aktif karlılık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır.

Döviz Kuru: Analiz sonuçları incelendiğinde, bankaların aktif karlılığı ile döviz kuru arasında istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, literatür bölümünde incelenen çalışmalardan biri olan Dinç (2006)'nın çalışma sonucu ile örtüşmektedir.

Mevduat Payı: Banka aktif karlılığı ile sektör mevduat payı arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve aynı yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, literatür bölümünde incelenen çalışmalardan biri olan Tregenna (2009) ‘un yapmış olduğu çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

5.5.2. Özkaynak Karlılığı

Araştırma kapsamında incelenen 2004 – 2015 dönemleri arasında mevduat bankalarının, özkaynak karlılığına (ROE) etki eden faktörlerin belirlenmesi için yapılan analiz sonuçları EK 3’ te gösterilmiştir. Çalışma kapsamı içinde seçilen bağımsız değişkenlerin farklı olması nedeniyle modeller tek bir tabloda özetlenmiştir.

(EK 3 Buraya Gelecek)

Tablo 19: Açıklayıcı Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri

Anlamlılık Düzeyi	Değişkenler ve Yönü
1%	MEVDUAT PAYI (+), VARLIK PAYI (+), BUY (-), DÖVİZ KURU (-)
5%	NPL (-)
10%	SER (+)

Yukarıdaki tabloda yer alan sonuçlar incelediğinde, özkaynak karlılığına etki eden faktörler, varlık payı, büyüme oranı, döviz kuru (Model 3, Model 4) değişkenleri ile %1 seviyesinde, tahsili geçmiş alacaklar oranı, mevduat payı ve döviz kuru (Model 1, Model 2) değişkenleri ile %5 seviyesinde, özkaynakların toplam varlıklara oranı (SER) oranı ve kredi oranlarıyla ise, %10 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Analiz sonuçları, bankaya özgü değişkenler ve makro ekonomik değişkenler arasından, Mevduat Payı, Varlık Payı, BUY, Döviz Kuru, NPL, KRE ve SER oranlarının, bankaların özkaynak karlılığına etki ettiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bu oranların etki yönü, katsayı işaretlerinin artı ya da eksi yönlü olmasına göre değişkenlik göstermektedir. Bunun yanında, araştırma kapsamına dahil edilen diğer tüm değişkenler ile özkaynak karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

5.5.2.1. Özkaynak Karlılığına İlişkin Sonuçların Değerlendirilmesi

Mevduat Payı: Sektör mevduat payı ile banka özkaynak karlılığı arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Varlık Payı: Sektör varlık payı ile banka özkaynak karlılığı arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde, Demirgüç – Kunt ve Huizinga (1999) ve Kaya (2002) çalışmalarında benzer sonuçlar elde etmişlerdir.

Büyüme Oranı: Sonuçlar incelendiğinde büyüme oranı ile banka özkaynak karlılığı arasında %1 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen sonuç, literatür bölümünde incelenen çalışmalar içerisinde yer alan Dinç (2006) çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Sermaye Oranı: Sermaye oranı ile özkaynak karlılığı arasında, %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Literatür çalışmaları içerisinde yer alan Kaya (2002) çalışmasında, banka özkaynak karlılığı ile sermaye yeterliliği arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Diğer çalışmalar incelendiğinde Naceur ve Goaired (2001), Goddard, Wilson, Molyneux (2004), Tunay ve Silpagar (2006) ise ilişkinin aynı yönlü olduğunu ifade etmişlerdir. Bu araştırmanın sonucu ile Kaya (2002) tarafından incelenmiş olan çalışmanın sonuçları farklılık göstermektedir. Bunun nedeni olarak, çalışmaların yapıldığı dönemlerin farklı olduğu düşünülmektedir. Kaya (2002) tarafından incelenmiş olan çalışma 1997 – 2000 yılları arasında kalan dönemleri kapsamaktadır. 1997 – 2000 yılları arasında yaşanmış olan ekonomik krizler, sonuçlar arasındaki farklılıkların bir başka nedeni olarak gösterilmiştir.

Tahsili Geçmiş Alacaklar Oranı: Tahsili geçmiş alacaklar oranı ile özkaynak karlılığı arasında %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bankaların maliyet unsurlarındaki artış nedeniyle, banka giderlerinde artışlara ve banka gelirlerinde ise azalışa neden olacağından dolayı banka karlılığı azalmaktadır. Ulaşılmış olunan bu sonuç, literatür araştırmaları içerisinde yer alan,

Sufian ve Habibullah (2009)' un çalışma sonuçlarında da aynı şekilde ortaya konulmuştur.

Döviz Kuru: Döviz kuru ile özkaynak karlılığı arasındaki ilişki aktif karlılık ile benzerlik göstermektedir. Analiz sonuçları incelendiğinde banka özkaynak karlılığı ile döviz kurları arasında, %1 ve %5 oranlarında istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenmiş olan çalışmada elde edilen sonuç, geçmiş yıllarda literatürde yer alan Dinç (2006) çalışması sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Krediler Oranı: Kredi oranı ile özkaynak karlılığı arasında %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yapılan bu çalışmada elde edilmiş olan sonuç literatür çalışmaları ile benzerlik göstermektedir. Kaya (2002), Mamatzakis ve Remoundos (2003), Sufian ve Habibullah (2009) çalışmalarında bu oranı istatistiksel olarak anlamlı ve aynı yönde bulmuşlardır.

5.5.3. Net Faiz Marjı Karlılığı

Araştırma kapsamında incelenen 2004 – 2015 dönemleri arasında mevduat bankalarının, net faiz marjına (NFM) etki eden faktörlerin belirlenmesi için yapılan analiz sonuçları EK 4' de gösterilmiştir. Çalışma kapsamı içinde seçilen bağımsız değişkenlerin farklı olması nedeniyle modeller tek bir tabloda özetlenmiştir.

(EK 4 Buraya Gelecek)

Aşağıda yer alan tabloda, net faiz marjı ile bağımsız değişkenlerin hangi seviyede anlamlı olduğunu ve anlamlılık yönü gösterilmektedir.

Tablo 20: Açıklayıcı Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri

Anlamlılık Düzeyi	Değişkenler ve Yönü
1%	SER (+), NPL (+), MDC (-), MEVDUAT PAYI (+)
10%	KRE (+)

Yukarıda yer alan tablodaki sonuçlar incelendiğinde, sermaye oranı, tahsili geçmiş alacaklar oranı, menkul değerler cüzdanı oranı ve mevduat payı ile net faiz marjı arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki

bulunmuştur. %10 anlamlılık düzeyinde ise, kredi oranı değişkeni ile net faiz marjı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu oranların etki yönü, katsayı işaretlerinin artı ya da eksi yönlü olmasına göre değişkenlik göstermektedir. Bunun yanında, araştırma kapsamına dahil edilen diğer tüm değişkenler ile özkaynak karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

5.5.3.1. Net Faiz Marjı Karlılığına İlişkin Sonuçların Değerlendirilmesi

Sermaye Oranı: Net faiz marjı ile sermaye oranı arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Banka bünyesinde yer alan, sermaye yapılarının fazla olması banka karlılığı olumlu yönde etkilemektedir. Ulaşılmış olan bu sonuç, literatür çalışmaları içerisinde yer alan, Demirgüç – Kunt ve Huizinga (1999), Kaya (2002), Tunay ve Silpagar (2006a, 2006b), Atasoy (2007), Sufian ve Habibullah (2009) ve Demirhan (2010)'ın yapmış oldukları çalışmalarda da aynı şekilde ortaya konulmuştur.

Tahsili Geçmiş Alacaklar Oranı: Tahsili geçmiş alacaklar oranı ile net faiz marjı arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Tahsili geçmiş alacakların oranlarının yükselmesi net faiz marjını arttırmaktadır. Bu durum kısa vadede verilen kredilerden elde edilecek olan komisyonlar ve faiz oranları ile karlılığı arttırma yoluna gidileceği varsayımını güçlendirse de, uzun vadede tahsili gerçekleşmemiş olan kredi oranlarının yükselmesi karlılığı önemli ölçüde azaltır. Bu sonuç, literatür çalışmaları içerisinde yer alan Sufian ve Habibullah (2009)'in yapmış oldukları çalışma sonuçları ile örtüşmektedir.

Menkul Değerler Cüzdanı: Menkul değerler cüzdanı oranı ile net faiz marjı arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bankaların menkul değerler oranının yüksek olması, bünyesinde çok fazla hisse senedi, devlet tahvili ya da hazine bonusu bulundurduğu anlamı taşımaktadır. Böyle durumlarda bankalar kredi vermeyip, onun yerine bunları nakde dönüştürebilecek varlıklarda tutmaktadırlar. Bu durum, mevduat bankalarının karlılığı azaltıcı yönde etkilemektedir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde, Kaya (2002) tarafından yapılan çalışmada benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Mevduat Payı: Mevduat payı oranı ile net faiz marjı arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, literatür bölümünde incelenen çalışmalardan biri olan Tregenna (2009) ‘un yapmış olduğu çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Kredi Oranı: Kredi oranı ile net faiz marjı arasında %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Banka kredi oranlarının yüksek olması, bankaların ülke içinde kişi ya da kurumlara kredi verme kapasitesini de arttırması beklenmektedir. Bu durumda bankalar bünyesinde bulunan kaynakları ya da fonları faiz getirisi getiren alanlara yönlendirdiğinden banka faiz marjı ve banka karlılığı artış göstermektedir. Demirgüç – Kunt ve Huizinga (1999)’da yapılan çalışma da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Banka kredi tabanının genişlemesi karlılık performansını arttırdığı görüşü savunmuştur. Atasoy (2007), Taşkın (2011) yapmış oldukları çalışmalarda net faiz marjı ile krediler oranı arasında negatif yönlü bir ilişki bulmuşlardır. Toplam kredi tabanında yaşanacak artışların, bankacılık sisteminin daha etkin bir biçimde çalışmasını ve net faiz marjlarında daralma yaşanabileceği görüşünü savunmuşlardır.

5.5.4. Banka Riski Ölçütüne Etki Eden Faktörlerin Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında incelenen 2006 – 2015 yılları arasında mevduat bankalarının, banka riskine etki eden faktörlerin belirlenmesi için yapılan analiz sonuçları EK 5’ de gösterilmiştir. Çalışma kapsamı içinde seçilen bağımsız değişkenlerin farklı olması nedeniyle modeller tek bir tabloda özetlenmiştir.

(EK 5 Buraya Gelecek)

Tablo 21: Açıklayıcı Değişkenlerin Anlamlılık Düzeyleri

Anlamlılık Düzeyi	Değişkenler ve Yönü
1%	SER (-), NPL (+), RFA (-), GECELİK FAİZ (-), DÖVİZ KURU (+), MEVDUAT PAYI (-)
5%	MDC (-), MEV (+)
10%	KRE (-), VARLIK PAYI (-), MEV (+)

Yukarıda yer alan tablodaki sonuçlar incelendiğinde, sermaye oranı, tahsili geçmiş alacaklar oranı, reel faiz oranı, gecelik faiz oranı, döviz kuru ve mevduat payı oranları ile banka riski arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Menkul değer cüzdanı oranı ve mevduat oranları (Model 1 ve Model 2) ile banka riski arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kredi oranı, varlık payı ve mevduat oranı (Model 3 ve Model 4) değişkenleri ile banka riski arasında ise, %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bölümde, yer alan sonuçların değerlendirilmesi bir bütün şeklinde yapılmıştır.

Sonuçlar incelendiğinde, bankaya özgü değişkenlerden, NPL ve Döviz Kuru değişkenleri ile banka riski arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü, SER, MEVDUAT PAYI, GECELİK FAİZ ve RFA değişkenleriyle ise %1 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü ilişkilidir. Bankaların mevduat payı ve sermaye oranlarının yüksek olması büyük ölçekli bir banka olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla risk faktörleri daha düşüktür. Bu nedenden dolayı mevduat payı ve sermaye oranları değişkenleri ile banka riski arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Literatür çalışmaları incelendiğinde, Jimenez ve diğerleri (2008), Altunbaş ve diğerleri (2014), Topaloğlu Bozkurt (2015), çalışmalarında sermaye oranı yüksek olan bankaların daha az riskli olduğunu belirtmişlerdir. Gecelik faiz ve reel faiz oranlarının aşağı ya da yukarı yönlü hareketleri banka riski ile ters ilişkilidir. Faiz oranlarında meydana gelebilecek bir azalışın, banka riskini arttığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak, bankalar sağlamış oldukları fonlardan ya da aracılık faaliyetlerinden elde etmiş oldukları faizler ya da komisyonlar sayesinde kar elde etmeleri gösterilmektedir. Faiz oranlarındaki aşağıya yönlü hareket, banka kar marjlarını azaltmaktadır. Bu durumda bankalar bu açığı kapatmak için daha riskli yatırım alternatiflerine yönelmektedir. Bu sonuç, literatürde yer alan, Jimenez ve diğerleri (2008) ile Gaagl ve diğerleri (2010)'nin yapmış oldukları çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Döviz kurlarında meydana gelen artışların, banka risklerini arttığı tespit edilmiştir. Bu durum, ülke parasının değer kaybetmesine ve bankaların döviz cinsinden olan yükümlülüklerinin artmasına neden olmaktadır. Tahsili geçmiş alacaklar oranının aktifler içindeki payının artması, bankanın karlılığının azalmasına ve banka riskinin artmasına neden olmaktadır.

MDC değişkeni ile banka riski arasında %5 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü, MEV değişkeninin ise, %5 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü ilişkili olduğu görülmektedir. Menkul değerler oranının yüksek olması, bankaların düşük getirili varlıklara yatırım yapacağı anlamını taşımaktadır. Düşük getirili varlıkların risk ağırlıklarının da düşük olması nedeniyle, menkul değerler cüzdanı oranı ile banka riski arasında istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Literatürde mevduat oranının riskliliğe olan etkisinin yönü çeşitli çalışmalarda farklı bulunmuştur. Örneğin, Altunbaş ve diğerleri (2014) ile Topaloğlu Bozkurt (2015)' un çalışmalarında, mevduat oranı yüksek olan bankaların daha az risk aldıklarını tespit etmişlerdir.

KRE ve varlık payı değişkenleri ile banka riski arasında %10 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Kredi oranlarının yüksek olması, bankaların daha az riske maruz kaldığı şeklinde yorumlanabilir. Ulaşılan bu sonuç, Köhler (2012) ve Topaloğlu Bozkurt (2015)' un çalışmalarıyla farklılık göstermektedir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasındaki en büyük neden, çalışmada kullanılan verilerin kriz dönemlerinden sonraki yılları kapsamaması olarak gösterilmektedir. Araştırma kapsamı içerisinde yer alan yıllarda bankalar, kredi verme işlemlerini daha detaylı bir ön araştırma yaparak sonuca bağlamışlardır. Bunun sonucunda oluşabilecek risk unsurlarını minimum düzeye indirerek, vermiş oldukları kredilerden sağlamış oldukları faiz veya komisyon oranları ile karlılıklarını arttırdıkları gözlemlenmektedir. MEV oranı ise, banka risk faktörü ile %10 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü ilişkilidir. Varlık payının yüksek olması ise, bankacılık sektörünün pazar payı büyüklüğü ile ilişkilendirilebilir. Büyük bankaların almış risk faktörleri daha düşük düzeyde seyretmektedir. Bu gelişmeyle birlikte banka riski ile varlık payı arasında negatif yönde bir görünüm oluşmasına neden olmuştur.

5.5.5. Analiz Sonuçlarının Genel Olarak Değerlendirilmesi

Sermaye oranının, banka karlılığı üzerinde en önemlisi oldukça önem taşıdığı görülmektedir. Banka özkaynak oranlarının yüksek olması, bankaların güçlü bir sermaye yapısına sahip olduğu anlamı taşımaktadır. Sermaye oranı yüksek olan bankalar, dönem içerisinde üstlenmiş oldukları yükümlülüklerden doğacak riskler sonucunda oluşabilecek olan zararları sermayeli ile karşılayabilmektedir. Aynı

zamanda, fon maliyetini düşük seviyede tutarak banka karlılıklarını arttırma yoluna gitmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip olan bankalar, kredi derecelendirme kuruluşları tarafından yüksek derecelendirme notu alarak finansal piyasalardan daha düşük faiz oranlarıyla borçlanma yoluna gitmektedir. Bunun yanında derecelendirme notu yüksek olan bankalar, orta ve uzun vadede kredi verebilmektedir. Bankalar, sağlamış oldukları kredi karşılığında almış oldukları teminat, komisyon ya da faiz tutarlarıyla karlılıklarını arttırmaktadır. Banka bünyesinde bulunan sermaye miktarı tutarı, bankaların kredi hacmi, sektör içindeki dağılımı veya bankaları düzenleyen ve denetleyen kurumların bankalar hakkında alabileceği kararlarda önemli bir ölçüttür. Sonuç olarak, banka sermaye payının artması, banka karlılığını arttırmaktadır.

Ülkemizde yaşanan 2000 ve 2001 krizinden sonra alınan tedbirler ile birlikte bankaların kredi oranları yükselişe geçmiş ve 2002 yılında, bir önceki yıla göre iki kat artış göstermiştir. Bu dönemden sonraki yıllarda kredilerin toplam varlıklar içerisindeki payı yıldan yıla artış göstermiştir.

Bankalar kredi kullandırma aşamasında kişi ya da kurumların değerlendirilmesi ve kredi fiyatlandırması karşılığında alınacak olan teminatları doğru bir şekilde analiz etmesi gerekmektedir. Bu durum, banka bilançolarındaki kredi kayıplarının önüne geçmektedir. Bu değerlendirmelerin yapılmadığı bir ortamda, bankaların gecikmiş alacaklar oranının artması beklenmektedir. Tahsili geçmiş alacaklar oranı yüksek olan bankalar, potansiyel müşteri portföyünün kredi taleplerini ve yerine getirmesi gereken yükümlülükleri gerçekleştiremeyebilir. Bu durum bankaların müşteri kaybetmesine yol açarken maliyet unsurlarını ve kredi riskini arttırmaktadır. Maliyet unsurlarının ve faiz marjının arttığı durumlarda banka karlılıkları azalmaktadır.

Kriz dönemlerinde ödenmeyen krediler oranı %29.4 iken, bu oran 2006 yılının sonunda %4.9'a gerilemiştir. 2015 yılı sonu itibariyle bu oranın %3.2 olduğu açıklanmıştır (www.tcmb.gov.tr, (29.03.2017)). Bankaların incelenen yıllar kapsamında geri ödenmeyen krediler oranındaki azalışla beraber kredi portföylerini genişlettiklerini, kişi ya da kurumlara verilen kredilerle birlikte alınmış olan faiz gelirleri ile banka özkaynak karlılıklarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

GSMH oranı değişkeni ile banka karlılığı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğunu gösteren sonuçlar elde edilmiştir. Literatürde, büyüme oranı değişkeni ile banka karlılığı arasında pozitif veya negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Pozitif yönlü ilişkiler bulan çalışmalar, finansal piyasalardaki toparlanmanın ardından ihracatın artması, sanayi sektörünün kalkınması ve finansal faaliyetlerin artış göstermesiyle nedeniyle, firmaların borç stok yüzdelerinin azaldığını bunun sonucunda yatırımların artmasıyla firmaların bankalardan kredi talep etmesi ve bankaların vermiş olduğu kredilerden elde ettiği komisyonların banka karlılığını arttırdığı görüşünü savunmuşlardır. GSMH oranı değişkeni, finansal piyasalardaki ekonomik gösterge unsurlarını ölçmek için çok sık kullanılan bir unsurdur. Firmaların ya da hane halkının kredilere veya mevduatlara göstereceği arz ve talebe göre banka karlılığı artış ya da azalış göstermektedir. Firmaların, araştırma kapsamına dahil edilen bu dönemlerde yatırımlarını ya da oluşabilecek yatırım fırsatlarını finanse etmek için ülke dışındaki fonlara yöneldiği tahmin edilmektedir. Bu durumun oluşmasındaki en büyük neden, ülke içindeki finansal sistemin tam olarak güven içinde çalışmaması gösterilmektedir. Büyüme oranlarındaki artışın rekabet unsurlarını arttırdığını, net faiz marjlarını ise daralttığı gözlemlenmiştir. Rekabetin unsurlarının artması sonucunda bankaların maliyet unsurlarında yaşanacak olan artışların, banka karlılıklarını azaltıcı yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır..

Döviz kurundaki yaşanacak olan dalgalanmalar bankacılık sektörünün işlem, maliyet ve finansal gösterge unsurlarını olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Döviz kurlarında yaşanan artışlar, ülkedeki döviz pozisyonlarına olan arz ve talebi etkilemektedir. Döviz kurlarına talebin artması, ülke parasının değerinin azalmasına neden olurken, döviz kurlarına olan talebin azalması, ülke parasının değerinin artmasına neden olmaktadır. Bankacılık sektörü, Türk lirası cinsinden kredi ve mevduat bulundurmanın yanında, döviz cinsinden de kredi ve mevduat bulundurmaya zorundadır. Bu durumda yaşanabilecek olan kur artışları, bankaların, kredi ve mevduat maliyetlerinin yanında, yükümlülüklerini de aynı oranda arttırmaktadır. Araştırma kapsamı içerisinde incelenen dönemlerde, bankaların pasif cinsinden döviz toplam tutarı aktiflerden daha yüksektir. Faiz oranlarında meydana gelen artışların net faiz marjını arttırdığı gözlemlenmiştir. Bu durum, döviz açıklarını ve kur riskini beraberinde getirmekle birlikte banka karlılıklarını azaltıcı yönde etkilemektedir. Faiz

oranlarındaki artışlarla faiz marjlarının yükselmesi bankaların aracılık faaliyetlerini sınırlayarak finansal sisteme zarar vermektedir.

Varlık payı ve mevduat payının fazla olması müşteri portföyümüzü ve faaliyetlerimizi arttırmaktadır. Bu durum bankacılık sektörünün karlılığının artmasına neden olmaktadır.

Banka risk faktörü ile ilgili sonuçlar incelendiğinde, bankaların sermaye, mevduat payı ve varlık payı kalemlerinin yüksek olması banka ölçeklerinin büyük olduğu anlamına gelmektedir. Bu oranların banka tarafından yüksek tutulması, oluşabilecek olan risk ya da kriz etkilerinin daha kolay giderilebileceği anlamı taşımaktadır. Faiz oranlarında meydana gelebilecek olan düşüşün, banka kar marjlarını azalttığı görülmektedir. Bu durum karşısında bankalar bu açıkları kapatabilmek adına daha riskli yatırım alternatiflere yönelmekte ya da banka için risk unsuru taşıyan kişi ya da kurumlara kredi vermektedir. Bu durum bankaların risk unsurlarını arttırmaktadır. Bankalardan almış oldukları kredilerin geri ödemesini zamanında yapmayan kişiler ya da firmalar, bankaların tahsili geçmiş alacaklar oranını arttırmaktadır. Bu sonuç bankaların, yapısında bozulmalara ve kredi riski yükümlüklerinde artış yaşanması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Döviz kuru ve faiz oranlarındaki değişimler, önceden beklenen değer oranından saptığı zaman, bankaların etkilenme dereceleri farklılık göstermektedir. Büyük ölçekli ve küçük ölçekli banka grupları bu değişimlerden farklı oranda etkilenmektedir. Döviz kurlarında gerçekleşecek olan bir artışın, bankaların döviz cinsinden olan yükümlüklerinin artmasına neden olmaktadır.

SONUÇ

Bankaların temel amacı, kişi ya da kurumların sermaye, para veya kredi gibi para ile ölçülebilen her türlü ihtiyaçlarını karşılamak ve finansal sistemin sağlıklı ve istikrarlı bir şekilde devamlılığını sağlamaktır.

1980 yılından sonra yaşanan gelişmeler ve değişimler sonucunda, Türkiye ekonomisi, bu yıldan itibaren dışa açılma sürecine girmiştir. Dışa açılma süreciyle birlikte, serbestleşme hareketleri finansal piyasalardaki rekabet unsurları arttırmış, finansal piyasalar ve bankacılık sistemi içerisinde önemli değişimler ortaya çıkarmıştır. Yaşanan bu süreçte, bankaların sunmuş oldukları ürün ve hizmet türleri artış göstermiş ve bankaların finansal sistem içerisindeki rolü artmıştır.

1990'lı yılların başında, bankacılık sektöründe bir takım aksaklıklar yaşanmıştır. Sektörün likidite yetersizliği, ekonomik istikrarsızlığı, risk unsurlarının artması sonucunda karşılaşılan sorunlar ya da eksikliklere bu aksaklıklara neden olarak gösterilebilir. Bu nedenler sonucunda, kamu kesimindeki açıklar kriz ortamının oluşmasına sebep olmuştur. Bu dönemde bankaların aracılık fonksiyonunu etkin bir şekilde yerine getirememiş olması sonucunda, ülkeden sermaye çıkışları yaşanmış, hem ekonomik sistem hem de bankacılık sektörü açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Ekonomik ve finansal sistemin yaşamış olduğu olumsuz gelişmeler sonucunda ortaya çıkan kriz ortamlarından, Türk bankacılık sektörü önemli ölçüde yara almıştır. Türkiye ekonomisi içerisinde ortaya çıkan sorunlar, 2000 ve 2001 krizlerinin oluşmasına neden olmuştur. Finansal sistem içerisinde 2000 yılında yaşanan kriz ortamı, likidite yetersizliği sonucunda ortaya çıkmıştır. 2001 yılında yaşanan kriz ortamı ise, kur riskinden kaynaklanmıştır. Bu dönemde, krizlerden etkilenen bankalar TMSF'ye devredilmiştir. Bu tarihten itibaren 15 Mayıs Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı yürürlüğe girmiştir. Açıklanmış olan program ile piyasadaki gözetim ve denetim mekanizmalarının güçlenmesi, banka zararlarının ve sorunlarının çözümüne yönelik adımlar atılması ve finansal sisteme olan güvenin tekrardan kazanılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. 2004 – 2015 döneminde toplam banka sayısı 48'den

52'ye yükselmiştir. 2015 yılı sonu itibariyle 218.000 bin kişinin istihdam edildiği bankacılık sektöründe toplam şube sayısı ise 12.269 adettir.

Türk bankacılık sektöründe 2015 yılı sonu itibariyle 52 banka faaliyet göstermektedir. Bunlardan 34 tanesi mevduat bankası, 5 tanesi katılım bankası, 13 tanesi kalkınma ve yatırım bankasıdır. TMSF bünyesinde bulunan banka sayısı ise 1 tanedir. Mevduat bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 9'u özel sermayeli, 21'i yabancı sermayeli mevduat bankalarıdır.

Bankaların finansal piyasalarda sistemli bir şekilde çalışması için kar etmeleri gerekmektedir. Bir ülkede faaliyet gösteren bankaların karlılıklarını her yıl arttıracak şekilde sürdürmesi, ülke ekonomisinin kalkınması açısından son derece önemlidir. Bu nedenle Türk mevduat bankalarının karlılıklarının incelenmesi ve banka karlılıklarına hangi faktörlerin etki ettiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, finans sektörünün önemli bir unsuru olan Türk mevduat bankalarının 2004 - 2015 yılları arasında karlılıkları, 2006 – 2015 yılları arasında ise, banka riskine etki eden faktörler incelenmiştir. Banka karlılıklarını ve riskini etkileyen faktörlerin belirlenmesi hususunda E-wiews programının kullanıldığı ekonometrik analizde banka karlılığına ilişkin 3 (üç), banka riskine ilişkin 1 (bir) temel ölçüt kullanılmıştır. Banka karlılığı ölçütleri sırasıyla, banka aktif karlılığı, banka özkaynak karlılığı ve bankaların net faiz marjıdır. Banka riski ölçütü ise, bankaların risk faktörüdür (Z). Banka karlılığını ve banka riskini belirleyen değişkenlerin bir kısmını bankaya özgü değişkenler oluştururken, bir kısmını ise makro ekonomik değişkenler oluşturmaktadır.

Yapılan incelemede bağımlı değişken olarak aktif karlılığı, özkaynak karlılığı, net faiz marjı ve banka risk faktörü; bağımsız değişkenler içerisinde bankalara özgü değişken olarak (sermaye, likit varlıklar, menkul değerler cüzdanı, tahsili geçmiş alacaklar, krediler, mevduatlar, mevduat payı ve sektör payı); makroekonomik değişken olarak (enflasyon, büyüme, reel faiz, gecelik faiz ve döviz kuru) değişkenleri kullanılmıştır.

Aktif karlılığı (ROA) analiz sonuçları, 2004 – 2015 dönemlerinde, sermaye, kredi ve mevduat payı oranları ile banka aktif karlılığı arasında istatistiksel olarak

anlamli ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu; büyüme oranı ve döviz kuru değişkenleriyle banka aktif karlılığı arasında ise istatistiksel olarak anlamli ve negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

zkaynak karlılığı (ROE) analiz sonuÇları, 2004 - 2015 dönemlerinde, sermaye oranı, mevduat payı, varlık payı ve kredi oranı değişkenlerinin banka zkaynak karlılığı ile istatistiksel olarak anlamli ve pozitif; büyüme oranı, döviz kuru ve tahsili geŐmiŐ alacaklar oranı değişkenleriyle ise istatistiksel olarak anlamli ve negatif yönlü bir ilişki iÇinde bulunduğu ortaya çıkarılmıştır.

Net faiz marĐı (NFM) analiz sonuÇları, 2004 – 2015 dönemlerinde, sermaye, tahsili geŐmiŐ alacaklar oranı, mevduat payı ve kredi oranı değişkenleri ile net faiz marĐı arasında pozitif ve anlamli; menkul değerler cüzdanı oranı deĐiŐkeniyle ise, negatif ve anlamli ilişkili olduğu ortaya konulmuştur.

Banka riski (Z) analiz sonuÇları, 2006 – 2015 dönemlerinde, tahsili geŐmiŐ alacaklar, döviz kuru ve mevduat değişkenlerinin banka riski ile anlamli ve pozitif; sermaye oranı, reel faiz oranı, gecelik faiz, mevduat payı, menkul değerler cüzdanı, kredi oranları ve varlık payı değişkenlerinin banka riski ile anlamli ve negatif ilişkili olduğu ortaya konulmuştur.

Analiz sonuÇlarına göre, Türk mevduat bankalarının karlılıklarını arttırmannın yolları, banka bilanÇolarındaki aktif ve pasif dengesini düzenlemek. Tahsili geŐmiŐ alacaklar oranının düşük, varlık kalitesinin yüksek seviyede tutulmasını sağlamak. Banka maliyet unsurlarının minimum düzeye indirerek, likidite ve gider yönetimlerinin sistemli ve doğru bir Şekilde yapılmasını sağlamak. Enflasyon, faiz oranı ve döviz kuru beklentilerinin analizini yaparak, banka gelirlerinin bu doğrultuda arttırılmasına yönelik çalışmalarda bulunmak.

Bu çalışmanın bankacılık sektöründe karlılık ve risk analizi üzerine çeşitli katkılarda bulunabileceği de düŐünmektedir. Mevduat bankaları, bu çalışma sonuŐlarını inceleyerek banka karlılığı ve riskine etki eden faktörlere göre bilanÇo yapılarını düzenleyebilecekleri beklenmektedir. Ayrıca günümüzde faaliyet gösteren mevduat bankalarının çıkarılmıŐ olduğu tahvil ya da hisse senedi yatırım araçlarına

yatırım yapmayı düşünen yatırımcılar, bu çalışmada kullanılmış olan değişkenleri inceleyerek yatırımlarına yön verebileceklerdir. Örneğin, analizden elde edilen sonuçlar mevduat bankalarının karlılık performanslarında devamlılık oluşturması için mevduat, varlık ve sermaye paylarının güçlü olmasını göstermektedir. Ayrıca, banka maliyet unsurlarını minimum düzeye indirerek, likidite ve gider yönetimlerinin sistemli ve doğru bir şekilde yapılması karlılık göstergeleri üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Bir diğer bulgu, tahsili geçmiş alacaklar oranının düşük, varlık kalitesinin yüksek seviyede tutulmasını sağlayarak karlılık performansına olumlu etki edeceği beklenmektedir. Kredi ve mevduat oranlarının vade yapısının düzenlenmesi ve uyumsuzluklardan kaynaklanan vade yapılarının arttırılması finansal sektörün karlılığa olumlu katkı yapmaktadır. Faiz oranı, döviz kuru ve enflasyon oranlarının doğru bir şekilde tahmin edilmesiyle sağlanacak olan makroekonomik istikrar ile ekonomik büyümenin de artış göstermesi beklenmektedir.

Yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar ile literatürde yer alan çalışmalar kıyaslandığında, karlılığa etki eden faktörlerin anlamlılık düzeyleri ve yönlerinde farklılık olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni, araştırmaların farklı dönemleri kapsamaması ve finans sektöründe yaşanan gelişmelerin yıl bazında değişkenlik göstermesi sonucunda olabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akgüç, Ö. (2007). *Banka Yönetimi ve Performans Analizi*. İstanbul: Arayış Basım Yayıncılık.
- Aksoy, T. (1998). *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye'de Uluslararası Bankacılık*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- Alp, A., Ban, Ü., Demirgüneş, K., ve Kılıç, S. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın İçsel Belirleyicileri. *İMKB Dergisi*, 12(46), 1-13.
- Altınbaş, Y., Gambacorta, L., ve Marquez Ibanez, D. (2014). Does Monetary Policy Affect Bank Risk? *International Journal of Central Banking*, 10(1), 95-135.
- Altıntaş, A. M. (2006). *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Athanasoglou, P., Brissimis, S., ve Delis, M. (2008). Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 18(2), 121-136.
- Awdeh, A. (2005). *Domestic Banks and Foreign Banks Profitability: Differences and Their Determinants*. London: Case Business Scholl.
- Aydeniz, E. Ş. (2008). *İşletmelerde Gelecek (Futures) ve Opsiyon Sözleşmeleri İle Risk Yönetimi*. Ankara: Anka Yayıncılık.
- Bakkal, M., ve Tombuloğlu, F. (2011). *2008 Global Ekonomik Kriz Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılık Sisteminde Fon Yönetimi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Bakkal, S., ve Alkan, M. (2011). *2008 Finansal Krizi ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Baltagi, B. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. Chichester: John Wiley and Sons.

- Baltagi, B., ve Raj, B. (2012). *Panel Data Analysis*. Heidelberg: Physica- Verlag.
- Başoğlu, U., Ölmezoğulları, N., ve Parasız, İ. (2001). *Dünya Ekonomisi Küreselleşme, Finansal Kurumlar ve Küresel Makro Ekonomi*.
- BDDK. (2001). *Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı*. Ankara.
- Bilgin , M. H., Karabulut , G., ve Ongan, H. (2002). *Finansal Krizlerin İşletmelerin Finansman Yapıları Üzerine Etkisi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Bumin, M. (2009). Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Analizi: 2002-2008. *Maliye Finans Yazıları*, 23(84), 39-60.
- Canbaş, S., ve Doğukanlı , H. (2007). *Finansal Pazarlar*. Adana: Karahan Yayıncılık.
- Canbaş, S., ve Doğukanlı, H. (1997). *Finansal Pazarlar*. Beta Yayınları.
- Cantekin, C. (2013). *Dış Ticaret İşlemleri ve Uluslararası Bankacılık*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ceylan, A. (2003). *İşletmelerde Finansal Yönetim* (8 b.). Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Chantapong, S. (2005). Comparitve Study of Domestic and Foreign Bank Perfomance In Thailand: The Regression Analysis. *Economic Change and Restructuring*, 38(1), 63-83.
- Çivi, H. (1985). *Türkiye'de Bankacılık Teori, Uygulama ve Sonuçları*. Ankara: Fon Matbacılık.
- Çolak, Ö. F., ve Öcal, T. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Demirgüç Kunt, A., ve Huizinga, H. (1999). Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence. *World Bank Economic Review*, 13(2), 379-408.

- Demirhan, D. (2010). Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Finansal Yapıya İlişkin Kararlarının Karlılık Üzerine Etkileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(45), 157-168.
- Dilley, D. (2008). *Esentials of Banking*. Canada: John Wiley and Sons.
- Durmuş , S., ve Ayaydın, H. (2015). *Bankacılık Sistemi: Finansal Araçlar, Riskler ve Krizler*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Erdem , E. (2010). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Detay Yayıncılık.
- Gaagl, P., ve Valderrama, M. (2010). Does a Low Interest Rate Environment Affect Risk Taking in Austria? *Monetary Policy and The Economy*(4), 32-48.
- Geylan, R. (1985). *Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Yönetim Sorunları*. Anadolu Üni. İİBF Yayını.
- Goddard, J., Molyneux, P., ve Wilson, J. (2004). Dynamics of Growth and Profitability in Banking. *Journal of Money, Credit and Banking*, 36(6), 1069-1090.
- Göçmen Yağcılar, G. (2011). *Türk Bankacılık Sektörünün Yapısal Analizi*. Ankara: BDDK Aroks Döküman Merkezi.
- Greene, W. (2003). *Econometric Analysis*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Gündoğdu, A. (2016). *Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri*. Nobel Yayıncılık.
- Güney, A. (2009). *Banka İşlemleri*. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım.
- İskenderoğlu , Ö., Karadeniz, E., ve Atioğlu, E. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 291-311.

- Jimenez, G., Ongena, S., Peydro, J., ve Saurina, J. (2014). Hazardous Times for Monetary Policy: What Do Twenty-Three Million Bank Loans Say About The Effects of Monetary Policy on Credit Risk-Taking? *Journal of The Econometric Society*, 82(2), 463-505.
- Kalluru, S. R., ve Bhat, S. (2008). An Empirical Analysis of Profitability Determinants in Indian Commercial Banks During Post Reform Period. *The ICFAI Univesity Journal of Industrial Economics*, 5(4), 38-56.
- Khrawish, A. H., Zakaria, W. S., ve Husni, A. K. (2011). Determinants of Islamic Bank Profitability: Evidence from Jordan. *Middle Eastern Finance and Economics*, 43-57.
- Konishi, M., ve Yasuda, Y. (2004). Factors Affecting Bank Risk Taking: Evidence from Japan. *Journal of Banking and Finance*, 28(1), 215-232.
- Köhler, M. (2012). Which Banks Are More Risky? The Impact of Loan Growth and Business Model on Bank Risk-Taking. *Deutsche Bundesbank*(33/2012).
- Mamatzakis, E., ve Remoundos, P. (2003). Determinants of Greek Commercial Banks Profitability, 1989-2000. *University of Piraeus, Spoudai*, 53(1), 84-94.
- Mermud Yüksel, A., ve Kurtulan, Ö. (2010). Operasyonel Risk Ölçümünde Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımlarının Kullanılmasının Fayda ve Maliyeti. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 130-151.
- Naceur, S., ve Goaid, M. (2001). The Determinants of The Tunisian Deposit Banks' Performance. *Applied Financial Economics*, 11(3), 317-319.
- Okay, E. (2002). Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*(2), 95-122.
- Özulucan, A., ve Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *Musatafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 85 - 108.

- Parasız , İ. (2000). *Modern Bankacılık* . Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2007). *Modern Bankacılık*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2007). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2009). *Para Banka ve Finansal Piyasalar* (9 b.). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Pasiouras, F., ve Kosmidou, K. (2007). Factors Influencing The Profitability of Domestic and Foreign Commercial Banks In The European Union. *Reserach in International Business and Finance*, 21(2), 222-237.
- Sarıtaş, H., Kangallı Uyar, S., ve Gökçe, A. (2016). Banka Karlılığı ile Finansal Oranlar ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli İle Analizi: Türkiye Araştırması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1), 87-108.
- Selimler, H., ve Kale, S. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Para İşlemleri. *Maliye Finans Yazıları*(96), 35-65.
- Sufian, F. (2009). Determinants of Bank Profitability In a Developing Economy: Empirical Evidence From The China Banking Sector. *Journal of Asia- Pacific Business*, 10(4), 281-307.
- Sufian, F. (2009). Factors Influencing Bank Profitability in a Developing Economy: Empirical Evidence from Malaysia. *Global Business Review*, 10(2), 225-241.
- Sufian, F., ve Chong, R. R. (2008). Determinants of Bank Profitability in a Developing Economy: Empirical Evidence from the Phillippines. *Asian Academy of Management Journal of Accouting and Finance*, 4(2), 91-112.
- Sufian, F., ve Habibullah, M. S. (2009). Determinants of Bank Profitability In a Developing Economy: Empirical Evidence From Bangladesh. *Journal of Business Economics and Management*, 10(3), 207-217.

- Takan, M. (2001). *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye'de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akdemik Bakış Dergisi*, 11(2), 289-298.
- TBB. (2003). *Bankalarımız 2002*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2004). *Bankalarımız 2003*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2005). *Bankalarımız 2004*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2006). *Bankalarımız 2005*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2007). *Bankalarımız 2006*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2008). *Bankalarımız 2007*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2009). *Bankalarımız 2008*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2010). *Bankalarımız 2009*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2011). *Bankalarımız 2010*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2012). *Bankalarımız 2011*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2013). *Bankalarımız 2012*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2014). *Bankalarımız 2013*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2015). *Bankalarımız 2014*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- TBB. (2016). *Bankalarımız 2015*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Teker, S., Bolgün, E., ve Akçay, B. (2005). Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 42-54.

- Tregenna, F. (2009). The Fat Years: The Structure and Profitability of The US Banking Sector in The Pre-crisis period. *Cambridge Journal of Economics*, 33(4), 609-632.
- Tulgar, K. (1993). *Ticari Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Tunay, B., ve Silpagar, A. M. (2006). *Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi - I*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliğleri Serisi: 2006 - 01.
- Tunay, B., ve Silpagar, A. M. (2006). *Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi - II*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliğleri Birliği: 2006- 02.
- Türker Kaya, Y. (2001). *Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi*. Ankara: BDDK, Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları, 2001/4.
- Türker Kaya, Y. (2002). *Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri 1997-2000*. Ankara: BDDK, Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları, 2002/1.
- Türker Uludağ, D. (2001). *Aracı Kurumların Mali Yapılarını Güçlendirmeye Yönelik Bir Sistem: Sermaye Yeterliliği*. Ankara: SPK Yayınları.
- Uçar, M. (1993). *Türkiye’de Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*. İstanbul: Fey Vakfı yayınları.
- Uyar, S. (2003). *Bankacılık Krizleri*. Ankara: Ziraat Matbaacılık.
- Vurucu, M., ve Arı, M. (2014). *A'dan Z'ye Bankacılık*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yayati, E. L., ve Micco, A. (2007). Concentration and Foreign Penetration in Latin American Banking Sectors: Impact on Competition and Risk. *Journal of Banking Finance*, 31, 1633-1647.

EKLER

EK 1 Çalışmada Yer Alan Bankalar (https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp 17.03.2017)

No	Banka Adı	Faaliyet ve Sahiplik Açısından
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	Kamu Sermayeli Mevduat bankası
2	Halkbankası A.Ş.	Kamu Sermayeli Mevduat bankası
3	Vakıflar Bankası T.A.O.	Kamu Sermayeli Mevduat bankası
4	Garanti Bankası A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
5	Finansbank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
6	Odeabank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
7	Ing Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
8	Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
9	Burgan Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
10	Turkland Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
11	Citibank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
12	Alternatifbank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
13	Arap Türk Bankası A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
14	Denizbank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
15	HSBC A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
16	Deutsche Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
17	ICBC Turkey Bank A.Ş.	Yabancı Sermayeli Mevduat Bankası
18	Adabank A.Ş.	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
19	Akbank A.Ş.	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
20	Anadolubank A.Ş.	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
21	Fibabank A.Ş.	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
22	Şekerbank A.Ş.	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
23	Turkishbank A.Ş.	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
24	Türkiye Ekonomi Bankası A.Ş.	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
25	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
26	Yapı kredi Bankası A.Ş.	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları
27	Birleşik Fon Bankası A.Ş.	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar
28	Bankmellat A.Ş.	Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar
29	Habib bank limited A.Ş.	Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar
30	The Royal Bank of Scotland A.Ş.	Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar
31	Societe Generale A.Ş.	Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar

32	Jp Morgan A.Ş.	Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar
----	----------------	---

EK 2 Aktif Karlılığına İlişkin Sonuçlar

Bağımlı Değişken : Aktif Karlılık	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri
SER (Sermaye / Toplam Varlıklar)	0,046***	5,31	0,046***	5,31	0,045***	5,29	0,045***	5,29
LIK (Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar)	-0,011	-0,63	-0,011	-0,63	-0,012	-0,65	-0,012	-0,65
MDC (Menkul Değerler Cüzdanı / Toplam Varlıklar)	0,014	0,93	0,014	0,93	0,014	0,91	0,014	0,91
NPL (Tahsili Geçmiş Alacaklar / Toplam Varlıklar)	-0,028	-0,62	-0,028	-0,62	-0,028	-0,62	-0,028	-0,62
KRE (Toplam Krediler / Toplam Varlıklar)	0,020***	5,67	0,020***	5,67	0,019***	5,60	0,019***	5,60
MEV (Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar)	-0,005	-1,30	-0,005	-1,30	-0,004	-1,00	-0,040	-0,99
ENF (Enflasyon Oranı)	0,015	0,27	0,012	0,27	0,015	0,27	0,013	0,28
BUY (Büyüme Oranı)	-0,049**	-2,52	-0,049**	-2,52	-0,049**	-2,52	-0,049**	-2,52
DÖVİZ KURU	-0,004*	-1,75	-0,004*	-1,75	-0,004*	-1,75	-0,004*	-1,75
MEVDUAT PAYI	0,124***	2,83	0,124***	2,83				
GECELİK FAİZ	-0,003	-0,14			-0,002	-0,13		
Sabit Terim	0,000	0,02	0,000	0,02	0,004	0,54	0,004	0,55
VARLIK PAYI					0,010	0,70	0,010	0,70
RFA (Reel Faiz Oranı)			-0,003	0,16			-0,003	-0,15
R^2	0,271		0,271		0,270		0,270	
Adjusted R-squared	0,247		0,247		0,246		0,246	
F-istatistiği	11,340		11,340		11,300		11,300	
F-istatistiği (p değeri) *** %1, ** %5, * %10 düzeyindedir	0,000		0,000		0,000		0,000	

EK 3 Özkaynak Karlılığına İlişkin Sonuçlar

Bağımlı Değişken : Özkaynak Karlılığı	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri
Değişkenler								
SER (Sermaye / Toplam Varlıklar)	0,020*	1,72	0,020*	1,72	0,017	1,51	0,017	1,51
LIK (Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar)	0,012	0,16	0,012	0,16	-0,004	-0,07	-0,004	-0,07
MDC (Menkul Değerler Cüzdanı / Toplam Varlıklar)	-0,004	-0,11	-0,004	-0,11	-0,012	-0,50	-0,012	-0,50
NPL (Tahsili Geçmiş Alacaklar / Toplam Varlıklar)	-0,054	-0,75	-0,054	-0,75	-0,075**	-2,02	-0,075**	-2,02
KRE (Toplam Krediler / Toplam Varlıklar)	0,030*	1,75	0,030*	1,75	0,019	0,95	0,019	0,95
MEV (Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar)	-0,020	-1,38	-0,020	-1,38	0,004	0,29	0,004	0,29
ENF (Enflasyon Oranı)	-0,006	-0,02	0,009	0,04	-0,004	-0,02	0,017	0,09
BUY (Büyüme Oranı)	-0,152	-1,61	-0,152	-1,61	-0,156***	-2,73	-0,156***	-2,72
DÖVİZ KURU	-0,022**	-2,18	-0,022**	-2,18	-0,023***	-2,75	-0,023***	-2,75
MEVDUAT PAYI	1,315**	2,49	1,315**	2,49				
GECELİK FAİZ	0,015	0,17			0,021	0,33		
Sabit Terim	0,058	1,66	0,058	1,66	0,084	3,36	0,084	3,36
VARLIK PAYI					0,413***	3,74	0,413***	3,74
RFA (Reel Faiz Oranı)			0,016	0,16			0,022	0,32
R²	0,25		0,25		0,028		0,028	
Adjusted R-squared	0,23		0,23		0,020		0,020	
F-istatistiği	10,43		10,43		3,510		3,510	
F-istatistiği (p değeri)*** %1, ** %5, * %10 düzeyindedir.	0,000		0,000		0,000		0,000	

EK 4 Net Faiz Marjı Karlılığına İlişkin Sonuçlar

Bağımlı Değişken : Net Faiz Marjı	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri
SER (Sermaye / Toplam Varlıklar)	0,087***	5,42	0,087***	5,42	0,087***	5,42	0,087***	5,42
LIK (Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar)	0,062	1,50	0,062	1,50	0,061	1,49	0,061	1,49
MDC (Menkul Değerler Cüzdanı / Toplam Varlıklar)	-0,034***	-3,27	-0,034***	-3,27	-0,035***	-3,28	-0,035***	-3,28
NPL (Tahsili Geçmiş Alacaklar / Toplam Varlıklar)	0,053***	3,07	0,053***	3,07	0,053***	3,07	0,053***	3,07
KRE (Toplam Krediler / Toplam Varlıklar)	0,012*	1,95	0,012*	1,95	0,012*	1,87	0,012*	1,87
MEV (Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar)	0,0009	-0,17	0,0009	-0,17	0,000	0,01	0,000	0,01
ENF (Enflasyon Oranı)	-0,058	-0,45	-0,006	-0,05	-0,058	-0,45	-0,006	-0,049
BUY (Büyüme Oranı)	-0,056	-1,15	-0,056	-1,15	-0,056	-1,16	-0,056	-1,16
DÖVİZ KURU	-0,005	-1,02	-0,005	-1,02	-0,005	-1,02	-0,005	-1,02
MEVDUAT PAYI	0,090***	3,53	0,090***	3,53				
GECELİK FAİZ	0,051	1,33			0,051	1,34		
Sabit Terim	0,013	0,85	0,013	0,85	0,015	0,99	0,015	0,99
VARLIK PAYI					0,021	1,57	0,021	1,57
RFA (Reel Faiz Oranı)			0,055	1,34			0,056	1,35
R²	0,57		0,57		0,57		0,57	
Adjusted R-squared	0,55		0,55		0,55		0,55	
F-istatistiği	41,00		41,00		40,96		40,97	
F-istatistiği (p değerı) *** %1, ** %5, * %10 düzeyindedir	0,00		0,00		0,00		0,00	

EK 5 Banka Riskine İlişkin Sonuçlar

Bağımlı Değişken : Aktif Karlılık	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri	Katsayı	t Değerleri
SER (Sermaye / Toplam Varlıklar)	-9,839***	-2,64	-9,843***	-2,63	-10,000***	-2,706	-10,004***	-2,71
LIK (Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar)	6,211	0,51	6,167	0,51	6,308	0,520	6,264	0,52
MDC (Menkul Değerler Cüzdanı / Toplam Varlıklar)	-12,874**	-1,99	-12,859**	-1,98	-12,606**	-1,970	-12,591**	-1,97
NPL (Tahsili Geçmiş Alacaklar / Toplam Varlıklar)	87,157***	3,12	87,148***	3,12	86,963***	3,125	86,953***	3,13
KRE (Toplam Krediler / Toplam Varlıklar)	-7,42*	-1,93	-7,417*	-1,92	-6,391*	-1,719	-6,389*	-1,72
MEV (Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar)	6,475**	2,16	6,476**	2,15	4,876*	1,730	4,878*	1,73
ENF (Enflasyon Oranı)	62,767	1,52	-17,645	-0,45	63,364	1,535	-17,800	-0,46
BUY (Büyüme Oranı)	-4,826	-0,34	-5,112	-0,35	-4,851	-0,341	-5,140	-0,36
DÖVİZ KURU	9,518***	5,60	9,531***	5,60	9,536***	5,615	9,548***	5,61
MEVDUAT PAYI	-132,719***	-2,93	-132,639***	-2,92				
GECELİK FAİZ	-79,814***	-4,26		-4,22	-80,562***	-4,310		
Sabit Terim	22,43	3,75	22,452	3,75	18,763	3,430	18,788	3,44
VARLIK PAYI					-26,601*	-1,809	-26,596*	-1,81
RFA (Reel Faiz Oranı)			-86,843***	-4,22			-87,658***	-4,27
R^2								
Adjusted R-squared	0,495		0,495		0,494		0,495	
F-istatistiği	0,474		0,474		0,474		0,474	
F-istatistiği (p değeri) *** %1, ** %5, * %10 düzeyindedir	23,960		23,960		23,912		23,920	

